SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA VII MAKARSKA 1967. BROJ 2

KAKO OSVIJETLITI CRKVU*

Svjetlo je u fizičkom redu stvari najveličanstvenija manifestacija Božje stvaralačke moći. Osjetna, a opet možemo reći tako suptilna svemirska pojava i stvarnost.

Sa svojim divnim svojstvima kao da čovjeka vuče u nadzemaljsko. Kao da ovo zemaljsko, prolazno spaja s vječnim, materijalno s duhovnim.

Svjetlo je istina i ljepota bez koje bi čovjek i sa zdravim očima bio slijepac. Ono je osjetilni most, koji čovjeka vodi do svijeta pojava. Svjetlo upravo nužno spada u strukturu svemira. Ono je njegova vrlo važna komponenta. Preko svjetla čovjek zapravo otkriva i svemir i život oko sebe.

Uostalom, nama je nemoguće zamisliti život bez svjetlosti. Svjetlo je gotovo jednako što i život. Ono je sinonim života. Upravo izvor života. Ne samo prolaznog, zemaljskog nego i onoga vječnog. Napokon, Bog je svjetlo i nikakve tame nema u njemu.[1]) Vječni život je život svjetlosti. A kršćanski liturgijski obredi i tekstovi upravo vrve izrazima i simbolima koji vječni život predočuju kao život svjetlosti.

Tama je pak nespojiva sa životom. Ona izaziva strah i tjeskobu, potsjeća na smrt. Život i tama se isključuju kao voda i vatra.

I zato na početku stvaranja snagom stvaralačke Božje riječi: **fiat lux**[2]) rasu se svjetlost

---

* Ova rasprava (kasnije ponešto proširena) održana je kao predavanje na IV interdijecezonskom Savjetovanju o crkvenoj umjetnosti u Zagrebu veljače 1965.

1) 1. Iv., 1,5.

2) 1. Moj., 1,3.

svemirskim prostorima. Mi i danas snagom te stvaralačke Božje riječi imamo svjetlost tako potrebnu životu.

Ali, Bog je smjenom dana i noći, koja je opet tako mudro i svrsishodno podešena čovječjoj naravi, dopustio da se čovjek prirodnim svjetlom služi samo po danu. Za svjetlo pak u noći i tami čovjek se sam trebao boriti. On je to i mogao, jer ga je Bog obdario umom i duhom, koji je čovjeku omogućio, da se izdigne iznad osjetnog svijeta. I taj duh, koji opet u stvari sićušna i nesavršena participacija savršenog Božjeg duha, omogućio je čovjeku, da se upusti u tu borbu. Groza noći i tame ga je prisilila, da otkriva i traga za »**svojim**« izvorima svjetla.

Da je ta borba, iako strahovito duga, ipak bila uspješna, danas su dokaz naši osvjetljeni domovi i crkve i po selu i po gradu.

Elektricitet je daleko od savršenosti i intenziteta prirodnog Božjeg svjetla, ali je to ipak jedna velika i plodonosna pobjeda čovječjeg duha.

Povijesni razvoj umjetne rasvjete

Već je prvi čovjek nosio u sebi težnju **za** što ugodnijim življenjem. Čovjek tu težnju, možda još snažnije izraženu nosi i danas u sebi. Ta ga je težnja upravo nagonski tjerala da pronađe načine i sredstva, koja će mu život na zemlji učiniti što udobnijim i ljepšim.

U okvir tih ljudskih traganja spada i traganje čovjeka za **svjetlom,** vatrom i toplinom. I to sigurno na prvom mjestu, jer je sve to uz hranu najbitniji uvjet za udoban život.

I zato s onom prvom iskrom, koju je primitivni čovjek uspio proizvesti, a koja mu je zapalila vatru, a time dala svjetlo i toplinu **počinje povijesni razvoj umjetne rasvjete.**

I od toga časa sam čovjek po svojoj volji moži zapaliti vatru. A to je velika stvar. Djelo od epohalnog značenja. To je svakako jedan od značajnih uspjeha primitivnog čovjeka. Uspjeh od kojega će on dugo živjeti.

Poslije toga je čovječanstvo kroz tisućljeća pokazalo vrlo mali napredak u tom pravcu. Način proizvodnje vatre, a time i svjetla nije se puno razlikovao od načina na koji je do nje došao primitivni čovjek. Vatra, raznovrsne smole, ulja i voštanica bile su jedini izvor svjetla kroz tisuće i tisuće godina.

Plin je novijeg datuma.

Dok napokon u 19. stoljeću, kao plod dugog napora ljudskog duha, **dolazi do pronalaska elektriciteta** i postepeno do njegove svestrane primjene u životu čovjeka.

I kao što je pronalazak vatre dao obilježje jednoj dugoj povijesnoj epohi čovječanstva, tako će se i pod utjecajem pronalaska elektriciteta za nepredviđeno, ali sigurno dugo razdoblje, odvijati život ljudi na zemlji. Elektricitet je dao novi, snažni i neizbrisivi pečat našem vremenu.

Osim materijalne baze koju je elektricitet pružio čovjeku za brzi tehnički uspon, ne zaboravimo i to od kolikog je on utjecaja imao na duhovno formiranje ljudi s obzirom na pronalazak telekomunikacija, a u vezi s time i lakog širenja i prijenosa raznovrsnih ideja.

Elektricitet brzo osvaja svijet i svoju prisutnost opravdava svuda. Stručnjaci kažu, da mi zapravo tek stojimo pred neslućenim mogućnostima korištenja elektriciteta u rasvjeti i da je zapravo umjetna rasvjeta tek započela svoj pobjedonosni hod.

I svakako, da se u taj opći povijesni razvoj rasvjete **uklapa i povezuje i razvoj rasvjete u crkvi.** I tako je razvoj umjetne rasvjete u stvari i povijesni razvoj umjetne rasvjete u crkvi, makar od onoga časa od kada ga se može slijediti i proučavati iz pisanih izvora povijesti.

Prirodno i umjetno svjetlo nužno pripada životu. Ono već samim tim **nužno pripada i bogoslužju,** jer je i samo bogoslužje dio života, dio čovječje duhovne aktivnosti.

Zar je onda čudo, što svjetlo nalazimo upotrebljavano u vjerskim obredima svih naroda. Isto tako i u bogoslužju Staroga Zavjeta. Svjetlo je predočivalo prisutnost samoga Boga, koji je početnik i izvor svjetla.

A u kršćanskom bogoslužju svjetlo nalazimo već od prvih početaka.[3])

Naravno, da je namjena svjetla u kršćanskom bogoslužju prvotno bila **praktične naravi.** Svjetlo je trebalo omogućiti vršenje bogoslužnih čina. Ono je trebalo osvijetliti prostor u kojemu se vrše liturgijski čini.

Kasnije svjetlo poprima **simbolično značenje.** Simbolični smisao svjetla prvenstveno se odnosi na Krista, koji je kao sin Božji »lumen de lumine«[4]) za sebe rekao: »Ja sam svjetlo svijeta.«[5])

Simbolika svjetla u kršćanskom bogoslužju dolazi snažno i evidentno do izražaja osobito u liturgiji Uskrsnog bdjenja. Uskrsna svijeća postala je simbol uskrslog Krista i njegove prisutnosti među Božjim pukom. I baš u liturgiji Uskrsnog bdjenja **simbolika svjetla i njegova praktična namjena nerazdvojno su povezani:** svjetlo uskršnje svijeće raspršuje tamu crkve kao što je Krist svojim uskrsnućem raspršio tamu grijeha u našim dušama. Ta je simbolika u sebi tako jednostavna, a opet tako snažna, da joj se prisutni vjernik ne može oteti. Ona ga poučava, osvaja i oduševljava.

S potpunim se pravom i sigurnošću može ustvrditi, da je **svjetlo najčešći i najizražajniji simbol u kršćanskoj liturgiji.**

Razvojni put umjetne rasvjete crkve od prvih kršćanskih vremena sve do elektriciteta **teče ravnom linijom.** On je monoton i nema naročite funkcionalne izražajnosti. Svjetlo iz katakomba i njegov intenzitet ne razlikuje se puno od svjetla u jednoj romanskoj, gotskoj, renesansnoj ili baroknoj crkvi. Stilovi crkava se mije-

---

3) Dj. ap. 20,7.
4) Simbolum
5) Iv. 13,12

njaju, a umjetno svjetlo ostaje uglavnom isto. Uljenica je uvijek ostala uljenica, a voštanica — voštanica. Rasvjeta crkve bila je redovito onakva kakva i rasvjeta doma.

Istina, doba baroka je naglasilo nosače tog svjetla: svijećnjake i lustere,[6]) što je i razumljivo s obzirom na kićenost barokne arhitekture. Ali to je nebitna promjena s obzirom na samo svjetlo. I zato se u tom periodu prepustilo maha dekorativnosti. I kad se nije već moglo puno postići u primjeni rasvjete imajući u vidu siromašne mogućnosti izvora umjetnog svjetla, htjelo se je istaknuti nosače tog svjetla, tako da oni postadoše sastavni dio samoga stila. I na njima su stari dali oduška svojim umjetničkim stremljenima, koja su redovito bila prožeta i ljubavlju za stvar Božju nastojeći i na taj način istaći ljepotu okvira u kojemu se vrši bogoslužje.

I od tada se je moglo govoriti o umjetničkoj vrijdnosti nosača svjetla, ali još nikako o **umjetnosti rasvjete** kao što se to danas može.

I naravno, ondašnji slabi izvori svjetla bili su s praktičnog stanovišta, ne ulazeći ovdje u njihovu simboliku, koja je uvijek sa svjetlom prisutna, **slaba pratnja bogoslužju.** Nisu mogli puno doprinijeti sjaju bogoslužja, iako se je i to nastojalo postići paljenjem što većeg broja voštanica prigodom svečanijih liturgijskih čina.

Ali ne samo to: takvo svjetlo nije moglo biti zbog svoga slabog intenziteta ni **smetnja bogoslužju, te pažnji i sabranosti vjernika,** što pak nije slučaj s elektricitetom, kako ćemo kasnije vidjeti.

Ipak ne niječem mogućnost da se i s takvim svjetlom nije moglo postići vrlo dobre ugođaje intimnosti i živosti i vjernika povezati s liturgijskim zbivanjima u crkvi.

I kad sve to znamo nije nikakvo čudo, što Crkva nije donosila za ono vrijeme posebne propise u vezi s umjetnom rasvjetom crkava.

---

[6]) U Dalmaciji luster nazivaju: ćoka.

Jedini propisi koje poznajemo iz toga dugog perioda umjetne rasvjete u crkvi odnose se na **materiju** iz koje se dobiva svjetlo i na broj svijeća koje su trebale gorjeti na oltaru za vrijeme liturgijskih obreda.

I ti su novijeg datuma.

Električna rasvjeta u svjetlu crkvenih propisa

I na tom razvojnom putu umjetne rasvjete u crkvama **pronalazak elektriciteta postavio je veliki kamen međaš.** Crkva je elektricitetu otvorila širom vrata, a on je zbog svojih izvanrednih svojstava, a osobito zbog čistoće materije otvorio velike mogućnosti rasvjete crkve. **Ali, u vezi s time postavio i probleme liturgijske, funkcionalne i estetske naravi.**

I zato s prvim metrima električnog kabela koji su položeni na crkvene zidove susrećemo i crkvene propise koji reguliraju takvu rasvjetu.

Tako je već 4. VI 1895. godine SCR na pitanje: »utrum lux electrica adhiberi possit in ecclesia?« odgovorila: **ad cultum** negative; ad depellendas tenebras ecclesiasque splendius illuminandas, **afffirmative;** cauto tamen, ne modus speciem praeseferat theatralem.

I sad polazeći od toga temeljnog propisa: »non ad cultum« SCR određuje:

1. Električna rasvjeta je zabranjena zajedno s voštanicama na žrtveniku (oltarnoj menzi) i bez obzira na to, da li se tamo nalazi propisan broj svijeća ili ne.[7])
2. Još energičnije zabranjuje zamjenjivanje propisanog broja svijeća za misu ili za kult Presvetoga s električnom rasvjetom.[8])
3. Posebno je zabranjeno kod privatnog ili svečanog izlaganja Presvetoga unutrašnjost svetohraništa osvijetliti električnim žaruljama smještenim u unutrašnjost svetohraništa.[9])

---

7) SCR, 24. VI 1914 — dekret 4322
8) SCR, 24. VI 1914 — dekret 4322
9) SCR, 24. VI 1914 — dekret 4322

4. Ne smije se niše svetaca, koje se nalaze iza oltara zaokruživati električnim žaruljama, a posebno raznobojnim.[10])

Kasnije je SCR zbog teških ratnih prilika kroz I i II svjetski rat ublaživala te propise.

Tako je svojim dekretom br. 4334 od 22. II 1916. dala privremeni indult kojim se »pro lampade sanctissimi Sacramenti, ultimi loco adhiberi posset etiam lux electrica.«

A dekretom od 13. III 1942. određuje, da se broj voštanih svijeća, koji je za pojedine čine propisan, smanji, a propisom traženi broj nadomjesti drugim svijećama, pa i elektrikom.[11])

Dok se ponovo dekretom od 18. VIII 1949. ograničavajući Ordinarijima upotrebu elektrike određuje i broj voštanica, koje trebaju gorjeti za vrijeme vršenja liturgijskih čina, preporučujući Ordinarijima »quam citius fieri potest, veneranda saecularis traditio instauretur.«[12])

Ima još propisa i regionalnog karaktera, a osobito za sam grad Rim.

Svi su spomenuti propisi izraz težnje i nastojanje, da se očuva dostojanstvo kulta, svetost i čast svetoga mjesta. Oni su i izraz onoga prirodnog estetskog smisla, koji je vrlo potreban i upravo neophodan u rješavanju rasvjete crkve.

No, svi ti propisi govore što se ne smije činiti, ali ne kažu kako bi trebalo činiti. Donekle, to i ne bi bio zadatak spomenute crkvene vlasti. Zato ću nastojati na temelju dosadašnjih iskustava i već postignutih rezultata dati opće smjernice i principe za umjetnu rasvjetu crkve.

Ali, prije nego iznesem neke opće principe i rasvijetlim neke probleme ukratko ću se osvrnuti na važnost svjetla za fizičke i psihičke moći čovjeka.

---

10) Dekret 4322

11) AAS 1942., 112

12) AAS 1949., 476-477

Važnost svjetla za fizičke i psihičke moći čovjeka

Svjetlo je od ogromne, upravo presudne važnosti za biološki razvoj čovjeka i uopće za sav život na zemlji. Toliko važno koliko i hrana.

I I nije nikakvo čudo što se čovjek suncu i njegovu svjetlu klanjao kao božanstvu od kojega mu je dolazilo svako dobro. Zato i u mitologiji na jednoj strani nailazimo na vjerovanje u bogove svjetla - života, a na drugoj u bogove tame - smrti.

Znamo, da astronomski ritam mijene dana i noći, svjetla i tame **regulira životnu aktivnost čovjeka.** Međutim, moderni čovjek, zahvaljujući baš elektricitetu polako se oslobađa tog astronomskog ritma — možda i na svoju štetu — i noć pretvara u dan. Noć se svladava i tama potiskuje **umjetnim svjetlom** i čovjek sve više postaje noćno biće. To svakako nosi sa sobom izvjesne biološke i socijalne promjene. I, ako se u tom pogledu ne bude znala naći mjera, moglo bi to da poremeti psihofiziološku ravnotežu kod čovjeka.

Čovjek vizuelne utiske najredovitije prima preko oka. Ono je svakako najvažniji čovječji organ preko kojega svjetlo djeluje. No, ono djeluje i na kožu i na neurovegetativni tonus kako potvrđuju rezultati nauke.[13])

I u vezi s time je poznato kako svjetlost podražajno djeluje i na mnoge čovjekove funkcije, na raspoloženje i na ponašanje.

I zato moramo znati, **da svjetlost ne služi čovjeku samo za vid.** Ono mu je potrebno i za biološki razvoj, **za očuvanje psihofiziološke ravnoteže.** Prati ga na radu i na odmoru. Svjetlo mu je često izvorom estetskih doživljaja i najsnažniji osjetni, vizuelni izvor raspoloženja.

---

13) Dr Davor Gligo, suradnik medicinskog fakulteta, Zagreb: iz referata: Osvjetljenje, čovjek i zdravlje održanog na Savjetovanju o svjetlu u Zadru travnja 1963. godine u organizaciji Jugoslavenskog komiteta za osvjetljenje.

»Ne zaboravimo, da su vizuelni utisci, koje putem svjetla doživljujemo, najvažniji i odlučujući u ljudskoj svijesti.

Rasvjetu moramo prilagoditi prema prostoru i vremenu odgovarajućim psihičkim i fiziološkim potrebama.

Umjetna rasvjeta je jedan od faktora naše civilizacije i kulture.

Rasvjeta je ujedno jedan od uslova suvremenog čovjekova rada, a jednako tako i odmora i rekreacije, jedan od faktora biološke ravnoteže i zdravlja.«[14])

I prema tome nije čudo, da danas **osvjetljenje spada u ozbiljni studij.** To je već nauka.

I zato probleme rasvjete, odnosili se oni na profani ili sakralni ambijent ne možemo rješavati odvojeno od psiho-fiziološkog kompleksa čovjeka - promatrača, koji će se tom rasvjetom koristiti, **jer rasvjeta sama po sebi i nije cilj, svrha, već samo sredstvo za čovjeka.**

Svjetlo — rasvjeta nije cilj već sredstvo za čovjeka

To će biti jedan od **polaznih principa** u rješavanju problema umjetne rasvjete u crkvama.

Svrha umjetne rasvjete profanih objekata ili prostora u njima i oko njih ogleda se u više namjena. **Njoj se predaje estetski, propagandni i ekonomski značaj.**

Dosta je doći u jeku turističke sezone u jedno poznatije turističko mjesto. I ako je umjetna rasvjeta dobro i smišljeno provedena na svakog će posjetioca ostaviti jak utisak. Dobra rasvjeta je puna privlačnosti i ugođaja. A za tim se baš i ide. Ona skreće pozornost posjetiocu na kakvi arhitektonski, kulturni, povijesni ili rekreativni objekt. To je njezina prvotna svrha.

Ali ne samo to. Od posjetioca će biti neke koristi, jer uz tako osvjetljene objekte ili u nji-

14) Dr Davor Gligo — kao gore.

ma nalazi se mjesto, gdje će se nešto potrošiti. Sigurno je »da ona indirektno ili direktno produžuje poslovni dan.«[15])

I tako umjetno osvjetljenje profanih objekata doprinosi popularizaciji jednoga mjesta, pomaže razvoju turizma i ekonomije jednoga kraja, a boravak posjetiocu čini ugodnim.

Iz rečenog vidimo dakle višestruku namjenu umjetne rasvjete za profano područje.

Tako je i sa rasvjetom crkve. Rasvjeta ne smije biti sama sebi svrhom. I zato, kad se postavlja u crkvu mora se misliti na posjetioca - vjernika kojemu ta rasvjeta treba služiti.

I rasvjeta crkve mora nečemu doprinositi, nečemu voditi.

A čemu?

Ona mora, osim njene funkcionalne namjene — osvijetliti prostor, **pomagati stvaranju duhovne atmosfere.** Ako se rasvjetom to ne postizava, onda je, uza svu njenu funkcionalnu namjenu i vrijednost, u dobroj mjeri promašena.

Vrlo je važno i neophodno osvijetliti prostor, ali je isto tako važno pomoći vjerniku u sabranosti i adoraciji, da može sa što dubljim nutarnjim proživljavanjem pratiti liturgijske čine.

Da! Za dušu kao nematerijalni princip nije potrebno ni prirodno ni umjetno svjetlo da uroni u molitvu i meditaciju. Ona to može i u tami ili u sjeni. Ali ne zaboravimo i to, da vanjski utisci, a osobito vizuelni, preko osjetila utječu na čovječju psihu.

I prema tome, ako je umjetna rasvjeta neznalački provedena u crkvi, ne samo, da neće doprinositi duhovnoj atmosferi, nego će i **otežavati duhovno raspoloženje vjernika.** I tako svjetlo, koje treba da bude izvorom života i duhovne radosti, a u sakralnom ambijentu pomagalom i

15) Dr. Srđan Marković, direktor biroa za turističko — ugostiteljsku izgradnju, Zagreb: iz referata: Funkcija javne rasvjete u suvremenoj turističkoj ekonomici, održanog na Savjetovanju u Zadru 1963. godine — kao gore.

podsticajem za pobožnost, naopakom rasvjetom **postat će smetnja i izvor mučenja** i bez obzira na njenu funkcionalnu namjenu.

To se pak ne smije događati, **a to se nažalost često i događa,** a osobito tamo, gdje se u crkvi naglašava **dekorativni** značaj svjetla.

Istakli smo, da s dobrim osvjetljenjem možemo poboljšati psihičko i fizičko raspoloženje čovjekovo. Možemo stvoriti i dati povoljne uvjete za rad, učenje, zabavu i odmor.

Tako dobro prostudirana i pravilno provedena rasvjeta crkve podići će psihičko raspoloženje vjernika i tako mu uz ostale faktore, stvoriti ugođaj i za dobru molitvu.

Pri takvom poslu računajmo i s tom činjenicom, da se danas mnoge liturgijske funkcije održavaju u večernjim ili noćnim satima, pa je vjernik »prisiljen« boraviti pod umjetnim svjetlom duže nego do sada. I zato mu nastojmo pružiti što ugodnije svjetlo.

Ali ne samo to. Ne zaboravimo, da svi elementi, koji spadaju na ono što se zove crkva, crkveni ambijent dobijaju svoju vrijednost, potpuni i pravi izraz tek po svjetlu, bilo prirodnom, bilo umjetnom. Rekosmo: bez svjetla nema života. Ali, bez svjetla, ili bolje rečeno, bez pravilnog osvjetljenja nema ni umjetnosti.

I onda nije čudo, što se danas u arhitekturi pridaje vrlo velika uloga svjetlu, prirodnom i umjetnom, te svrsi svjetla.

»Htio sam stvoriti mjesto šutnje, mira, **svjetla** i unutarnje radosti« izjavio je francuski arhitekt Corbusier za svoju modernu crkvu u Ronchamp.

Naravno, nije svejedno koliko će svjetla i na koji način biti pušteno u jednu prostoriju bila to soba, učionica, crkva itd. Svjetlo može da smiruje, ali i da uznemiruje, već prema tome s kolikim je intenzitetom i na koji način prodrlo u jedan zatvoreni prostor. Svjetlo treba podesiti tako, da se čovjek pod njegovim utjecajem nekako blaženo osjeća, da mu ono godi i da ga upravo miluje, a ne da mu para oči.

Vratimo se malo starini. Nedavno sam se naime našao u starodrevnoj (XI st.) crkvici sv. Petra na Priku (Poljica kod Splita). Divio sam se upravo istančanom osjećaju starih majstora, koji su kroz ona tri prozora s kamenim rešetkama na južnoj fasadi dozvolili dnevnom svjetlu da u crkvu prodre u pravoj mjeri. Niti previše, niti premalo. Upravo toliko, da se čovjek ugodno osjeća.

I majka će s puno diskrecije pustiti svjetlo u sobu, ako želi da joj čedo bude mirno. Ona po prirodnom majčinskom instinktu zna što smiruje.

I zato se danas s mnogo diskrecije i intimiteta s obzirom na intenzitet i način **i danje,** prirodno svjetlo pušta u crkvu. Nastoji se izvore svjetla učiniti nevidljivim.

Isto je tako i s električnim svjetlom.

I bilo da se radi o jednom ili drugom svjetlu, svjetlo treba obuzdavati, pripitomiti, disciplinirati, i, s obzirom na njegovu snagu, upravo oplemeniti. Ne zaboravimo na ulogu očnih kao i prozorskih kapaka.

Svjetlo treba učiniti izvorom radosti i veselja. Ono u crkvi skupa s arhitektonskim oblicima i volumenima, sa bojama i liturgijskim zbivanjima **treba da se slije u jedno i da sve te elemente** povezuje i prožima. Njega treba prilagoditi čovjeku i oblikovati prema prostoru, ako želimo da doprinosi duhovnoj atmosferi. Tonovi umjetne rasvjete treba da djeluju kao tonovi i zvuk skladnog orkestra.

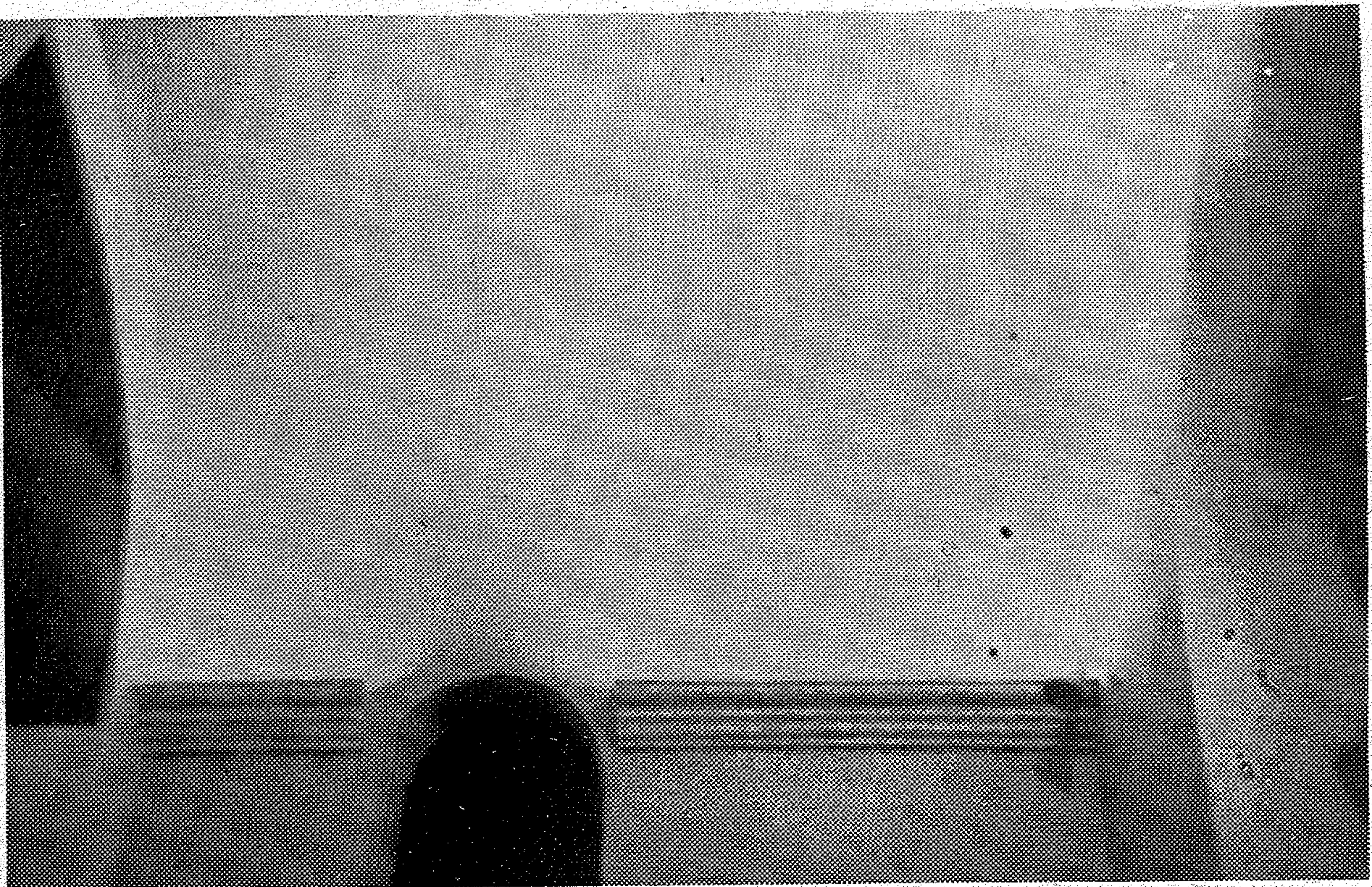
To već spada u umjetnost.

Indirektna rasvjeta

Tehnika indirektne rasvjete jedan je od najsigurnijih i najprokušanijih načina i principa da se u crkvi ostvari štimung duhovne atmosfere.

Ovakva vrst rasvjete naročito je pogodna u velikim salonima, dvoranama i crkvama. Takav način rasvjete treba provesti gdje god je to moguće, a osobito u lađi crkve. Kod projektiranja

Župska crkva — GATA **Snimak: F. Mihanović**

Efekt indirektnog svjetla s pozicije korniša (noćni snimak)

novih, modernih crkava na to se već misli. A kod starih stilova uvijek će se naći u crkvama takvih mjesta i zaklona u koje će se postaviti zasjenjeni izvori svjetla, koje treba usmjeriti što funkcionalnije. Takvi izvori svjetla treba da su jaki, jer uslijed refleksa svjetlo gubi na intenzitetu. Ali oni moraju biti i izjednačeni, da bi se tako izgubio svaki osjećaj izvora svjetla.

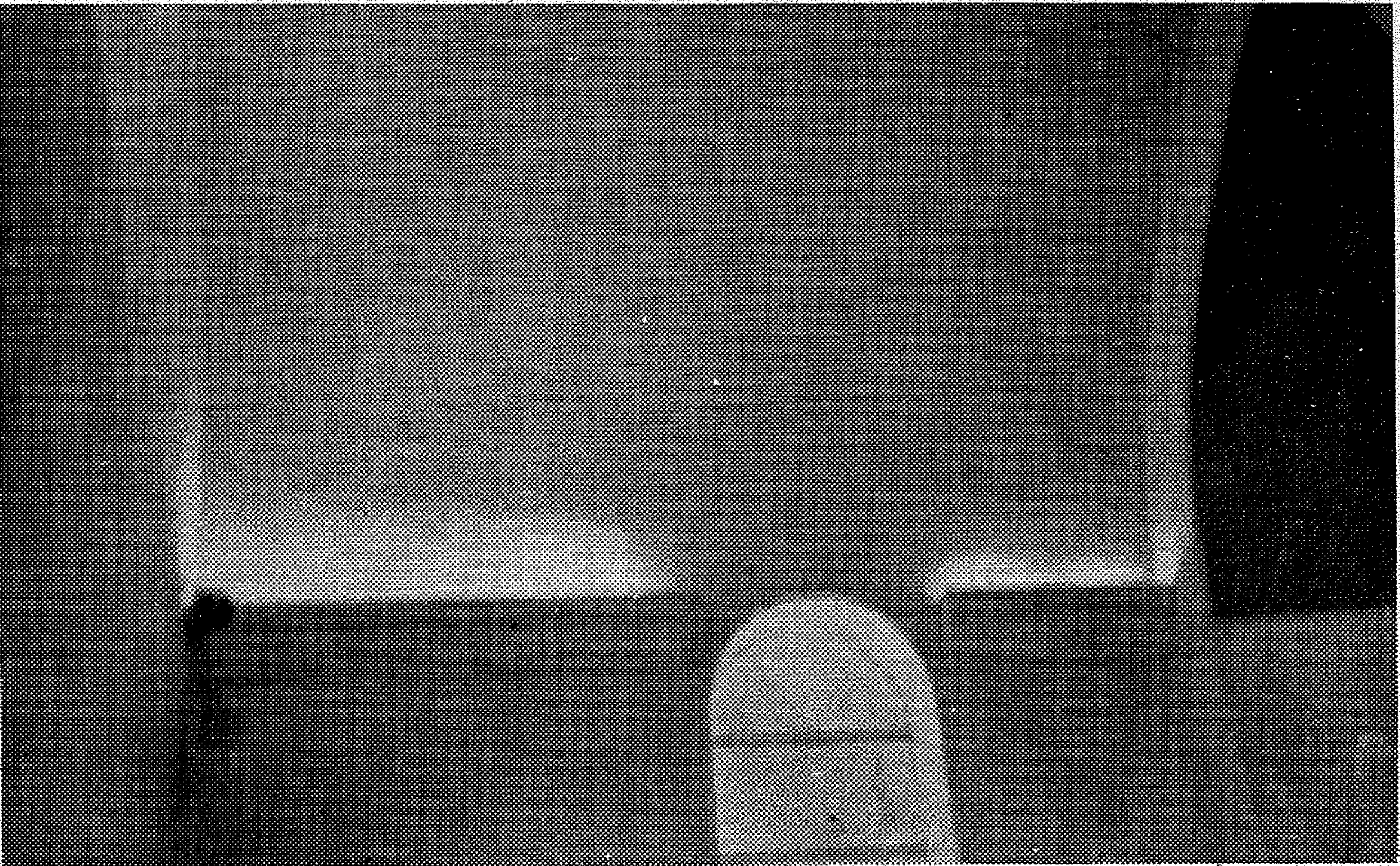
Kod indirektne rasvjete mora se paziti i na to, da ne dođe do **blještanja.** To se osobito događa, ako svjetlosne zrake reflektiraju od kakve glatke površine. To svakako treba izbjeći, jer blještanje smeta i zamara.

Za ovo, kao i za sve ostalo, potrebni su prethodni pokusi, dok ne dođe sve na svoje mjesto i na pravu mjeru.

Primjenu indirektne rasvjete opravdava više razloga:

1. »Čovjek se znatno bolje osjeća kod indirektne rasvjete nego kod direktne. U prirodi većinu osvjetljenosti dobivamo indirektno od naoblačenog neba, djelomično od nebeskog plavetnila i sunca, kojemu prilikom rada ili hodanja okrećemo leđa, da nam ne bi zasljepljivao vid. Tako smo već kod prirodnih izvora svjetlosti naviknuti na rasvjetu koja je slična indirektnoj umjetnoj rasvjeti.«

2. »Posljedica je indirektne rasvjete, da sjene praktički potpuno nestaju ili postaju mekšima. Rasvjetna tehnika nastoji tu okolnost prirodnog svjetla oponašati, tako da se pomoću većeg broja na raznim mjestima postavljenih svjetiljka u prostoriji i na predmetima dobivamo difuznu ili raspršnu rasvjetu, kod koje su sjene u neku ruku izbrisane ili potpuno oslabljene. Posljedica takvog načina rasvjete je subjektivni osjećaj kao da se prostor u kojemu se nalazimo raširio i da su se dimenzije povećale. Budući, da su sjene slabo primjetljive, oblici predmeta manje su naglašeni, dobivaju u neku ruku plosnat ili beztjelesan oblik, a čovjek se osjeća ispunjen lakoćom.«

Župska crkva — GATA **Snimak: F. Mihanović**
Pozicija korniša iskorištena za postavljanje sjenila za indirektnu rasvjetu. Ono je s kornišem likovno sraslo i tonski povezano (dnevni snimak)

3. »Ako se nalazimo u nekom neobično rasvjetljenom prostoru samo kratko vrijeme, obuze nas ugodan osjećaj, te smo čak i oduševljeni. Ako se pak nalazimo u prostoriji duže vremena najbolje ćemo se osjećati kod što običnije indirektne rasvjete.«

4. »Ako želimo, da se gost dobro osjeća, moramo ga smjestiti tako da ne vidi izvore svjetlosti. Ako pak imamo stranku, koju bi htjeli promatrati i na njenu licu vidjeti svaku reakciju, zabunu ili zadovoljstvo, i razne druge misli, ili ako bi je htjeli u razgovoru pridobiti, ili se stranke što prije riješiti postavit ćemo je tako, da gleda u smjeru izvora svjetlosti, jer će se na taj način najprije umoriti, a mi sami treba da budemo okrenuti baš suprotno.«[16])

Sve nam to govori od kolike je važnosti primjena principa indirektnog svjetla i u rasvjeti crkve.

Ako nije baš nikako moguće provesti indirektnu rasvjetu u crkvi, onda pošto-poto **treba sakriti izvore svjetla.**

Rasvjeta u tom slučaju treba biti tako udešena, da pogled posjetioca vjernika ne luta amotamo za izvorima svjetla, već da leti prema dobro osvjetljenom centralnom prostoru crkve — svetištu, pa će se on brzo uključiti i povezati i sa zbivanjima u njemu.

Ako su pak izvori svjetla vidljivi, on se ne može, često puta uz najbolju volju tome oteti, jer mu se nameću i tako ga smetaju. A naročito, ako se radi **o golim izvorima svjetla.**

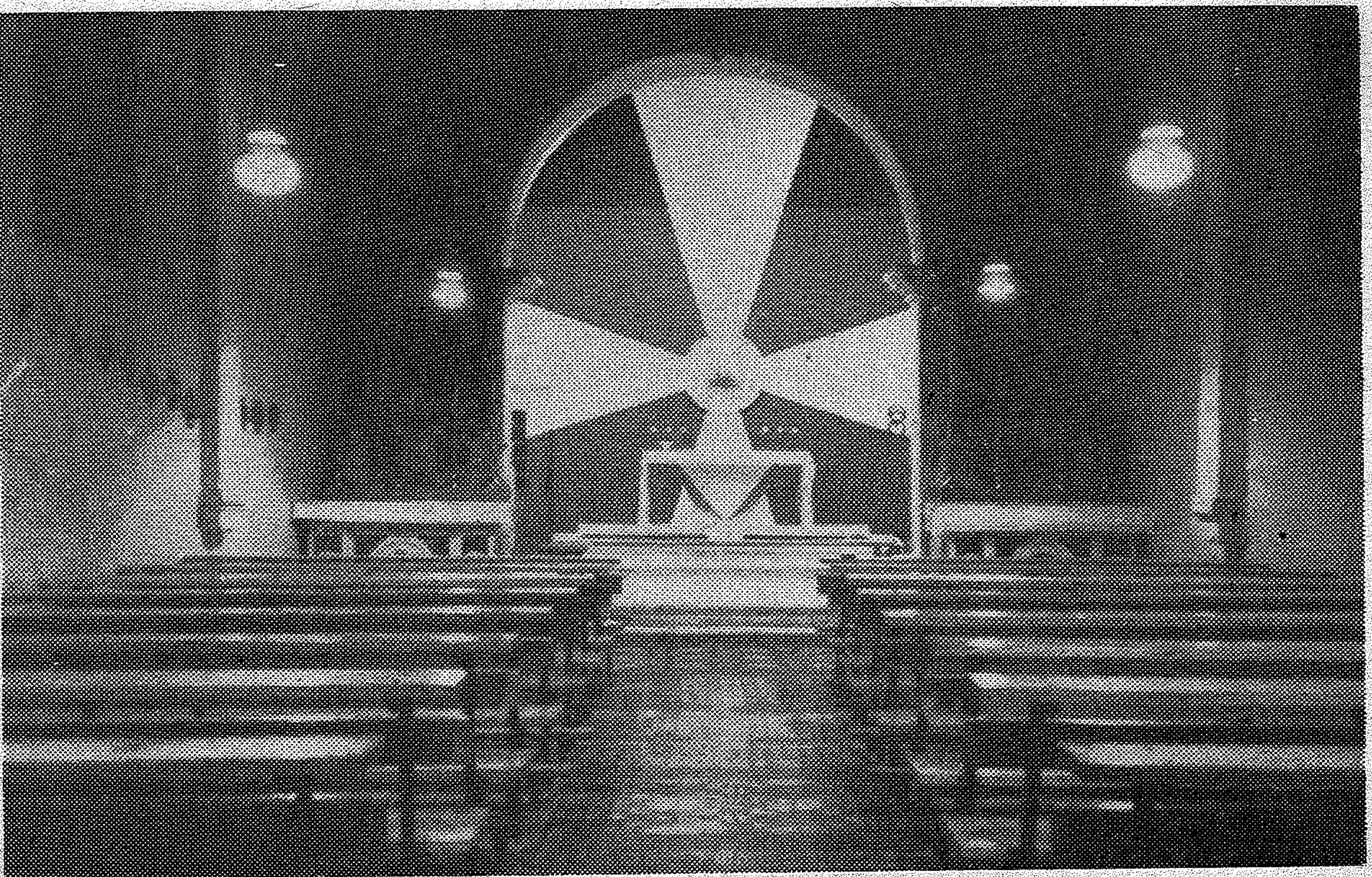
Svjetlosno naglasiti svetište

Svetište je kod svih stilova crkava naglašeno i arhitektonski. U tom pogledu i današnja praksa u gradnji crkava i onih hipermodernih i bez obzira na njezine oblike (bazikalan, ovalan,

---

16) Pod 1, 2, 3, 4, iz referata dr. Antona Trstenjak, profesor, Ljubljana: Ugodno osjećanje kod umjetne rasvjete, održanog na Savjetovanju o svjetlu u Zadru travnja 1963. — kao gore.

Župska crkva — GATA **Snimak: F. Mihanović**

Osvjetljenje lađe sa svjetlosno naglašenim svetištem

polukružan) poklapa se sa najstarijom: svetište, odnosno žrtvenik je centralno, upravo dominantno mjesto u crkvi.

Danas u suvremenoj sakralnoj arhitekturi sve vodi k svetištu, mjestu žrtve. Izbjegavaju se ukrasi, suvišni detalji, te sav onaj pleononazam, koji je posebno karakterističan za barok. Sve arhitektonske forme svele su se upravo na savršenu jednostavnost. **Sve je podređeno ideji.** Mislim da kod nas imamo prvi primjer takve hipermoderne arhitekture u novosagrađenoj župskoj crkvi u Podgori.

Tako je i sa svjetlom. Prirodnim i umjetnim.

Ono mora nenametljivo vući pogled i pažnju vjernika k svetištu. Vrlo dobro znamo iz vlastitog iskustva, da će nam pogled, ušavši u bilo koji osvjetljeni prostor, poletjeti redovito u pravcu najosvjetljenije točke. A svetište treba da upada u oko i da zadržava pogled.

I zato mora biti posebno i svjetlosno naglašeno.

Svjetlu je danas u modernim crkvama pridana funkcija stvaranja ugodnog raspoloženja i duhovne atmosfere. I zato pravilnom i na tom principu riješenom rasvjetom može se pažnju vjernika skoncentrirati i zadržati na onom što opravdava i gradnju i postojanje jedne crkve — na svetištu, kao i na zbivanjima u njemu. I u prošlosti s onim primitivnim sredstvima rasvjete svetište je uvijek bilo intenzivnije osvjetljeno nego lađa crkve.

Ne bi se smjela zanemariti ni rasvjeta **okoliša crkve.** Rasvjeta područja, ambijenta oko crkve vrlo je važna već time što se s takvom rasvjetom skreće pažnja prolazniku na samu crkvu. I slučajnog prolaznika to može privući u crkvu (a to je već dobro), a vjerniku će i prije ulaska u crkvu početi da stvara dobro raspoloženje. Tom će raspoloženju doprinijeti i skladno osvjetljenje pročelja crkve, ako je vrijedno skupa s njezinim stilski karakterističnim pozicijama, te

samog zvonika. Naravno, ako to već nije učinjeno, kad se radi o gradovima, u okviru nekog urbanog rješenja.

O izvorima električnog svjetla

Mi danas imamo na raspolaganju više izvora svjetlosti: obične žarulje, fluoroscentne cijevi, natrijeve žarulje i neonske cijevi. Amerikanci pak u zadnje vrijeme vrše ispitivanja žarulje s parama joda.

Svaki od tih izvora u određenom ambijentu nije uvijek najpogodniji za stvaranje svjetlosnih ugođaja i određene atmosfere. Svjetlost iz bilo kojeg od tih izvora treba oblikovati i disciplinirati prema zahtjevima funkcionalnosti, estetike i potrebama ugođaja.[17])

Svjetlom se iz jednog izvora može postići intimnost ambijenta, a iz drugog svečanost i dekorativnost.

Prvenstveno treba ići za takvim izvorom svjetla **koje nam daje što prirodniju boju,** da bi nam i predmeti i osobe u određenom prostoru bile što prirodnije. I što jedan svjetlosni izvor daje više frekvencija to je bliže dnevnoj svjetlosti.

Prirodne boje predmeta su one, koje vidimo danju kod raspršene dnevne svjetlosti.

Međutim, kod umjetne svjetlosti boje su uvijek u većoj ili manjoj mjeri izopačene. Sve ovisi o tome kakve izvore svjetlosti pri osvjetljenju crkve upotrijebimo.

Do sada se za rasvjetu crkve najredovitije primjenjuje: obična žarulja i fluoroscentna odnosno neonska cijev.

Obična žarulja

Obična žarulja sa žarnom niti, nazovimo je i klasična, ima dosta bogato područje frekvencija. Ona daje pomalo žućkasto-crvenkastu boju

17) Inž. Ratomir Žurić, direktor biroa »Rasvjetaprojekta«, Zagreb iz referata: O ekonomici, tehnici i projektiranju rasvjete za turizam, održanog na savjetovanju o svjetlu u Zadru — kao gore.

svjetla, pa nam je zbog toga topla i ugodna. A kod rasvjete uvijek treba dati prednost toplim bojama svjetla (crvenim i žutim) a izbjegavati hladne boje (zelene i plave) kakve susrećemo kod fluoroscentnog izvora svjetla.

U novije vrijeme pojavljuju se rješenja, koja idu za tim, da se prema godišnjoj dobi mijenja i boja svjetla (velike robne kuće), stvarajući tako kod posjetioca u određenom prostoru osjećaj odgovarajuće »klime«. Zimi »topli« ton svjetlosti, ljeti — »hladni«.

Svjetlo je žarne niti s obzirom na njegove spektralne karakteristike i fizikalna svojstva **miješano svjetlo,** jer favorizira više boja spektra. Ono je kombinacija svih frekvencija. I prema tome u odnosu na ostale izvore električnog svjetla, svjetlo užarene niti je **najkompletnije.**

Žarulja sa niti pruža mogućnost mijenjanja i intenziteta svjetla od 220 V do nula.

Obična žarulja je do danas nezamijenjiva ako želimo postići usmjereno svjetlo (reflektori). Ona ima također i najveću mogućnost kombinacija svjetlosnih efekata. Veću od bilo kojeg drugog izvora električnog svjetla.

I stoga, ako za rasvjetu upotrijebimo žarulju sa niti na najsigurnijem smo putu, da će rasvjeta, makar što se tiče izvora svjetla, biti dobra. S takvim izvorom svjetla najmanje se riskira. To mišljenje dijele i stručnjaci. Ali ne samo za sakralni već i za profani prostor (izlozi).[18])

»Da se žarulje unatoč slabim svjetlosno-tehničkim osobinama još uvijek dosta upotrebljavaju, ponekad čak i u gradskim centrima i prometnim trgovačkim ulicama, razlog leži prije svega u ugodnoj boji svjetlosti i malim troškovima instalacije.«[19])

---

18) Prof. dr inž. Drago Matanović, profesor universiteta, Ljubljana, iz referata: »Rasvjeta i turizam«, održanog na Savjetovanju o svjetlu u Zadru travnja 1963.

19) Inž. Vlado Planinšek, tvornica »Elektrokovina«, Maribor, iz referata: Javna rasvjeta, održanog na Savjetovanju o svjetlu u Zadru travnja 1963.

Fluoroscentna cijev

S fluoroscentnom rasvjetom je već druga stvar.

Svjetlo fluoroscentne cijevi je na bazi plina. Ona ima i svoje prednosti pred običnom žaruljom, ali i svoje ozbiljne nedostatke.

Tako je i raspon boja svjetla kod ovakve rasvjete veći nego kod rasvjete s običnom žaruljom. Ona je i ponešto ekonomičnija i prikladnija je za difuzno svjetlo.

Zbog svega toga i takva rasvjeta je našla svoju široku primjenu, a osobito u rasvjeti industrijskih pogona.

Međutim, uza sve njezine prednosti, sa fluoroscentnom cijevi **teže je izvesti dobru rasvjetu.**

Zašto?

1. Već i fizikalna svojstva takvog svjetla u odnosu na svjetlo žarne niti pokazuju te nedostatke.

Plinovi naime favoriziraju, naglašavaju i izdvajaju samo jednu od frekvencija, boja dnevne svjetlosti (ljubičastu, zelenu ili jednu od boja). Fluoroscentno svjetlo je siromašno frekvencijama i prema tome puno se udaljuje od prirodnog svjetla. To pak nije, kako naglasismo, slučaj sa svjetlom žarne niti.

Kod fluoroscentnog svjetla ne može se mijenjati ni intenzitet svjetla.

2. Fluoroscentno svjetlo, a osobito neke boje tog svjetla u velikoj mjeri **stvarno izopačuju boju.**

Da se u to uvjerimo dosta je ući u trgovinu sa živežnim namirnicama u kojoj je instalirana fluoroscentna rasvjeta. Boja mesa i voća strahovito je izopaćena. Inače »svježa i crvenkasta šunka izgleda stara i pokvarena, a svježe crvene trešnje izgledaju trule. Neke živežne namirnice se i kvare. Tako npr. se ispostavilo da maslac, koji je duže vremena izložen utjecaju svjetla fluoroscentnih cijevi postaje ranketljiv.«[20])

20) Prof. dr inž. Drago Matanović, Ljubljana — kao gore.

A »budući da je za ugodno osjećanje važno da umjetna svjetlost ne iskrivljava prirodne boje predmeta, navest ćemo poznati pokus koji je proveo švedski istraživač u Stockholmu, poznati stručnjak na području elektrotehnike. On je za pokus pozvao 20 stručnjaka za boje na objed, kojom je prilikom proveo rasvjetu koja je propuštala samo crveni i zeleni dio spektra. Boje jela su se odmah jako izmijenile (ribe su postale crnkaste, grah tamnoplav, pilići su izgledali kao poškropljeni sa krvi itd.) tako da je svima nestao apetit, prestao je razgovor, nekima je postalo mučno, a jedna žena se udaljila iz blagovaonice.«[21])

3. Još jedna i to vrlo teška slabost fluoroscentne rasvjete, pa makar ona odgovarala i najsuvremenijim ukusima, sastoji se u tome što ona mijenja boju čovječjeg lica i ruku.

Ona boju kože čini sivom, daje mrtvačku sivu i bolnu sliku. Djeluje sablasno. To sve pak prouzrokuje veoma neugodan osjećaj.[22])

4. Kod fluoroscentne rasvjete susrećemo uz **zujanje i treperenje, titranje boje svjetla,** jer se kod mijenjanja izmjeničnog napona istovremeno jako mijenja i sastav isijanog svjetla.

Treperenje boje nastaje zbog toga, što se mijenja svjetlosni fluks fluoroscentne cijevi u dvojnom taktu frekvence sto puta u sekundi u crvenkastu i iza toga u plavičastu boju, tj. iz toploga u hladno svjetlo.

To je jedan od uzroka, da se ljudi kod fluoroscentne rasvjete tuže na neugodan osjećaj, iako ona na svakoga u prvom času čini povoljan utisak. Osim treperenja, ljudi kod fluoroscentne rasvjete često osjećaju u očima neugodan svrbež, imajući osjećaj kao da je rasvjeta prejaka, gube

21) Prof. dr Anton Trstenjak, Ljubljana — kao gore.
22) Prof. dr Anton Trstenjak, Ljubljana — kao gore.

apetit, dobivaju glavobolju, opada im oštrina vida, dolazi do upale i raznih neugodnosti.«[23])

Razlog treperenja svjetla može biti i u tehničkim nedostacima. Kvalitet cijevi je na našem tržištu vrlo slab, pa se lako kvare i onda trepere. To u crkvi redovito dovodi do dekoncentracije. Ne samo to nego prisutne i iritira.

5. Osim toga ima fluoroscentna rasvjeta i negativne strane u pogledu **akomodacije kod gledanja predmeta u daljinu.**

Zbog crta dodatnog spektra, sjene kod te rasvjete dobivaju u neku ruku neobične i nenaravne obline koje otežavaju pravi dubinski utisak predmeta; zbog netačnog opažanja tijela u prostoru mora čovjekovo oko toliko dugo ispitivati akomodaciju odnosno očnu konvergenciju sve dok ne nađe pravu. To oči zamara sa posljedicom, ako se duže vrijeme nalazimo u takvoj rasvjeti promatrajući predmete, počinjemo se osjećati neugodno.«[24])

6. Naše moderno doba nosi sa sobom neke nove vrste umora.

Tako npr. umor vidnog organa pod fluoroscentnom rasvjetom u vezi s njezinim titranjem. Zbog toga Odjel za psihofiziologiju rada za medicinska istraživanja u Zagrebu osuđuje upotrebu fluoroscentne rasvjete naročito u školama.[25])

Svi nam izneseni razlozi govore od kolike je važnosti da dobro prije promislimo nego donesemo odluku o izboru izvora svjetla koji se ima postaviti u crkvu.

Po mom mišljenju i po mišljenju stručnjaka temeljenom na naučnom proučavanju raznovrsnih fenomena umjetnog svjetla **još uvijek sve govori za običnu žarulju sa žarnom niti kao najugodniji izvor svjetla, a osobito za crkve.**

---

23) Prof. dr Anton Trstenjak, Ljubljana — kao gore.
24) Prof. dr Anton Trstenjak, Ljubljana — kao gore.
25) VUS od 29. VIII 1962.

Tako je danas. Što će nam u tom pogledu sutrašnjica donijeti to ćemo vidjeti, jer nauka iz godine u godinu ide naprijed.

Uzgred spominjem i svjetlo **živinih žarulja na bazi živinog luka.** Tu i tamo susretnemo instalaciju i takvog izvora svjetla. Takva vrst rasvjete za unutarnji prostor u svakom pogledu je promašaj. Ako fluoroscentno svjetlo često djeluje sablasno, živino pak djeluje uvijek užasno sablasno.

Svjetiljke

Uloga svjetiljke sastoji se u tome, da ono primi izvor svjetlosti da ga sakriva od direktnog pogleda i da prisiljava svjetlost iz izvora da stvara željene efekte.[26])

Tu spadaju:
reflektori
lusteri (ćoke)
raznovrsni kandelabri
razna sjenila — staklena i metalna, itd.

Odmah moram naglasiti da u pogledu izbora tih svjetiljki imamo vrlo slabe mogućnosti. Naše je domaće tržište s tom robom prilično siromašno i za profanu rasvjetu, a za sakralnu da i ne govorimo. Prije svega nitko i ne misli, bilo prilikom projektiranja ili kod proizvodnje tih predmeta na potrebe crkvene rasvjete. I zato ono što se nalazi u prodavaonicama redovito se ne bi moglo primjenjivati za rasvjetu crkve. Ali, nažalost, redovito se i primjenjuju, pa bilo da se radi o lusterima, sjenilima, balonima, kandelabrima itd.

I zato, gdje su postavljeni, izgledaju u sveopćoj slici crkve kao uljezi, nametnici, kao trn u tijelu, koji samo smeta i boli.

Ono što se postavlja u crkvu mora biti i liturgijski i estetski i funkcionalno uklopljeno u arhitektonsku cjelinu crkve.

I zato mi, odnosno osobe, koje poznaju potrebe i probleme crkve trebale bi za izradu takvih predmeta dati ideje i nacrte. **Mi moramo i na**

26) Inž. Ratomir Žurić — kao gore.

tom području stvoriti vlastiti, sakralni izraz i stil. A ne da nam se stilovi nameću koji nemaju nikakve veze sa sakralnim prostorom. Ti predmeti moraju imati u sebi vjerskog sadržaja.

Vjerujem, da bi se već pronašla mogućnost proizvodnje takvih predmeta.

U početku se možda neće naći najidealnija rješenja. Ali, iz dana u dan ići će sve bolje, jer će nam vlastito iskustvo i međusobna izmjena tog iskustva, uz onaj prirođeni zdravi smisao i ukus biti najbolji učitelj i putokaz.

No, nikada se takvim predmetima ne smije posvetiti tolika pažnja, da na račun njih zapostavimo višestruku funkciju svjetla. **Dekorativnost svjetiljki ne smije biti važnija od njihove praktične funkcije.** Ne smije se dozvoliti da okvir proguta sliku.

Svakako, da nas prevelika »šaranja« bilo s tim predmetima — nosačima svjetla, bilo to u samom osvjetljenju dovode često u crkvama i u gradu i na selu do **rasvjetnog kiča.**

U takva »šaranja« i rasvjetni kič upada se, kad se električna rasvjeta postavlja na same oltare u formi onih lažnih svijeća - voštanica, kad se instaliraju svjetleći vijenci i nizovi, a osobito sa žaruljama u bojama, oko niše s kipovima, oko slika i oko triumfalnog luka. A kakav je samo neukus i upravo školski primjer rasvjetnog kiča, kad se na svetačke aureole i križeve postavlja električne žarulje.

Mogu se vidjeti i božićna drvca po crkvama, pa čak i uz sami glavni oltar, sa raznobojnim žaruljicama. A da bi se postigao što »atraktivniji efekt« negdje se one izmjenično, serijski pale. Takvo šarenilo nije ukusno ni za kakvi gradski trg. »Pitanje je da li su zaista umjesne neonske reklame u raznim bojama, u mnogim kombinacijama boja od crvene do zelene. Po mom mišljenju takva obojenost svjetlosnih reklama u većini slučajeva nije ukusna. Mnogo bolji učinak ima estetska jednobojna reklama, naročito bijele boje. Na Elizejskim poljanama (Champs Elysees)

u Parizu dozvoljeni su samo bijeli svjetlosni napisi i reklame, tako da je slika avenije zaista veličanstvena.«[27])

Ono dakle što nije ukusno za jedan gradski trg za crkvu je još manje.

Takva ili slična »dekor-rasvjeta« daje vrlo ružnu sliku, muči vjernika, a od crkve čini sve prije nego mjesto sabranosti i molitve.

Reflektori

Danas se opasnosti rasvjetnog kiča možemo osloboditi osobito primjenom reflektora, koji su sve više u upotrebi bilo za rasvjetu starih ili novih crkava. Oni se osobito preporučuju zbog efektnosti svjetla i vrlo lake montaže.

Vrlo srodne reflektorima su **reflekta žarulje.** One su već tako građene da daju usmjereno svjetlo, pa se mogu dobro primijeniti za rasvjetu crkve.

Lusteri

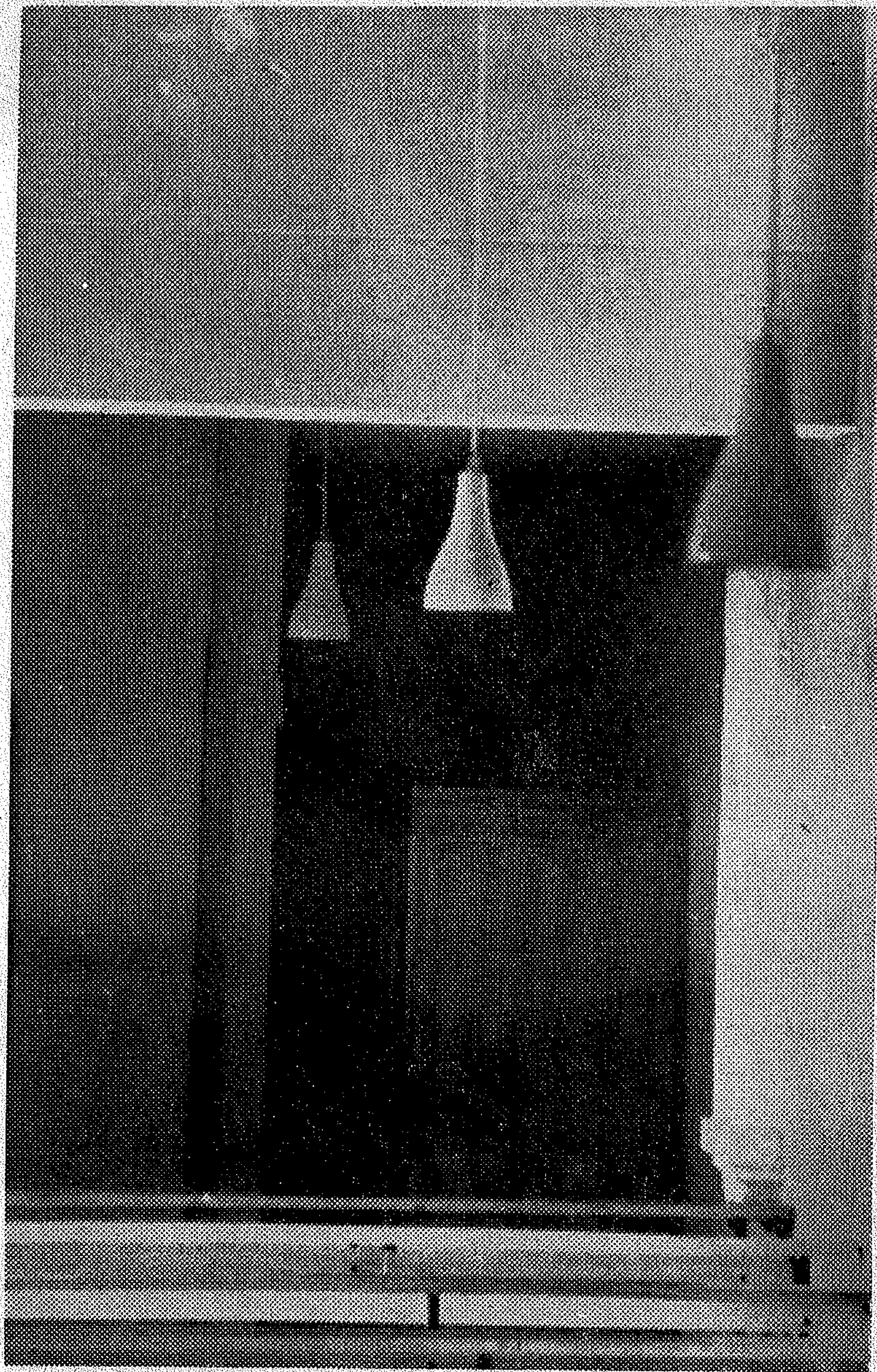
Lusteri (ćoke), koje vrlo često susrećemo po crkvama poglavlje su za sebe.

Po mom mišljenju, a to ću nastojati dokazati, rasvjeta crkve pomoću lustera danas je rješenje problematične vrijednosti. Čak i za one crkve, čije su lađe toliko prostrane, da lusteri mogu slobodno »plivati« — bez bojazni da bi se mogla osjetiti prenatrpanost prostora. A za male crkve sa skučenim prostorom da i ne govorimo.

Lusteri su u svoje doba postavljani u crkve da nose voštanice, koje su svojim slabim svjetlom osvjetljivale ponutricu crkve. Drugačije ih je bilo teško i postaviti. No, malo pomalo, osim te praktične namjene, oni su postavljani i u dekorativne svrhe — ispuniti i ukrasiti prostor crkve (barokni lusteri). Tako predmet, koji nosi voštanicu postaje važniji od nje same i sam sebi svrha. To je crkvu pomalo izjednačivalo s kakvom velikom dvoranom ili kazališnim gledalištem.

---

27) Prof. dr inž. Drago Matanović, Ljubljana — kao gore.

Župska crkva — GATA **Snimio: F. Mihanović**

Jedno od mogućih rješenja. Sjenila (reflektori) trebaju biti ukomponirana svojim oblikom i bojom u prostor crkve.

A pojavom elektriciteta voštanice se na lusterima zamjenjuju s električnim žaruljama. Tako sve do naših dana. Dapače, grade se i novi.

Međutim, tamo, gdje je moguće crkvu rasvijetliti električnom rasvjetom bez postavljanja lustera, bolje ih je ne postavljati. U prošlosti, s obzirom na slabe i ograničene mogućnosti rasvjete s voštanicama i nije bilo drugog izbora nego je postaviti na luster, da bi što bolje osvijetlili lađu crkve. **Elektricitet pak ima neograničene mogućnosti rasvjete.** On je u tom pogledu vrlo »poslušan«. Tamo, gdje se može dovesti električni kabel (na plafon, svod, iza kakvog ugla), tamo se može postaviti izvor svjetla.

I zato, što bismo se danas zaplitali, a i financijski izdaci su daleko veći, u te lustere, ako umjetnu rasvjetu crkve možemo riješiti na jednostavniji i svrsishodniji način, ne izlažući se time opasnosti, da upadnemo u teatralnost i dekorativnost. To možemo postići iz plafona, možemo se poslužiti kornišom, indirektno reflektorima — već prema arhitekturi crkve. Na taj način se u crkvi postizava vrlo ugodno i smireno svjetlo.

Već sam prije naglasio, da više pažnje treba posvetiti svjetlu, odnosno njegovom efektu, nego predmetu koji ga nosi. Kad se pak postavlja luster onda je teško odijeliti jedno od drugoga. I zato, da se u tu opasnost ne bi upalo, bolje ga je ne postavljati, ako je to ikako moguće.

Tim više, što imamo odluku Kongregacije obreda, kojom se zabranjuju lusteri.[28]) A sve to, da bi se izbjegao teatralni efekt. A hoćemo-nećemo lusteri redovito vode u teatralnost i dekorativnost, osobito oni lusteri, koji u sebi nemaju ni trunka vjerskog sadržaja ili vjerskih motiva.

Ako se zaista bez lustera ne može postići svrsishodna rasvjeta u crkvi (to su rijetki slučajevi), onda lusteri trebaju biti što jednostavniji i nedekorativni. Može im se dati forma kakvog liturgijskog simbola, križa itd. Odmah se mora

---

28) Dekret 4322, čl. 7.

Snimio: F. Mihanović

Lusteri (ćoke), najčešće od raznobojnog stakla, već su same po sebi težak neukus po našim crkvama

osjetiti, uočiti, kad se uđe u crkvu, **da oni nisu sami sebi svrha,** već da su nenametljivi i »ponizni« nosači izvora svjetla. Njihova forma ne smije »vikati«, upozoravati.

Ako je već postavljeni luster zapreka za dobru rasvjetu, a on ima veću ili manju umjetničku ili povijesnu vrijednost, onda mu se može naći mjesto u muzeju. Vjerniku je važnije pružiti dobru rasvjetu od koje će imati neke koristi nego luster, pa makar on imao i neku vrijednost. U protivnom, dajemo prednost predmetu, često nevrijednom, a zapostavljamo potrebe čovjeka.

Izneseno mišljenje prvenstveno se odnosi na postavljanje novih lustera i na uklanjanje onih, koji stilski nisu u skladu s ambijentom, pa makar i imali neku vrijednost. Ono se posebno odnosi i na one kič-lustere od raznobojnog stakla, koje najredovitije susrećemo po seoskim crkvama, a danas se eto »ukrašuju« i električnom rasvjetom.

Ali svako pravilo ima svoj izuzetak, pa tako može imati i ovo.

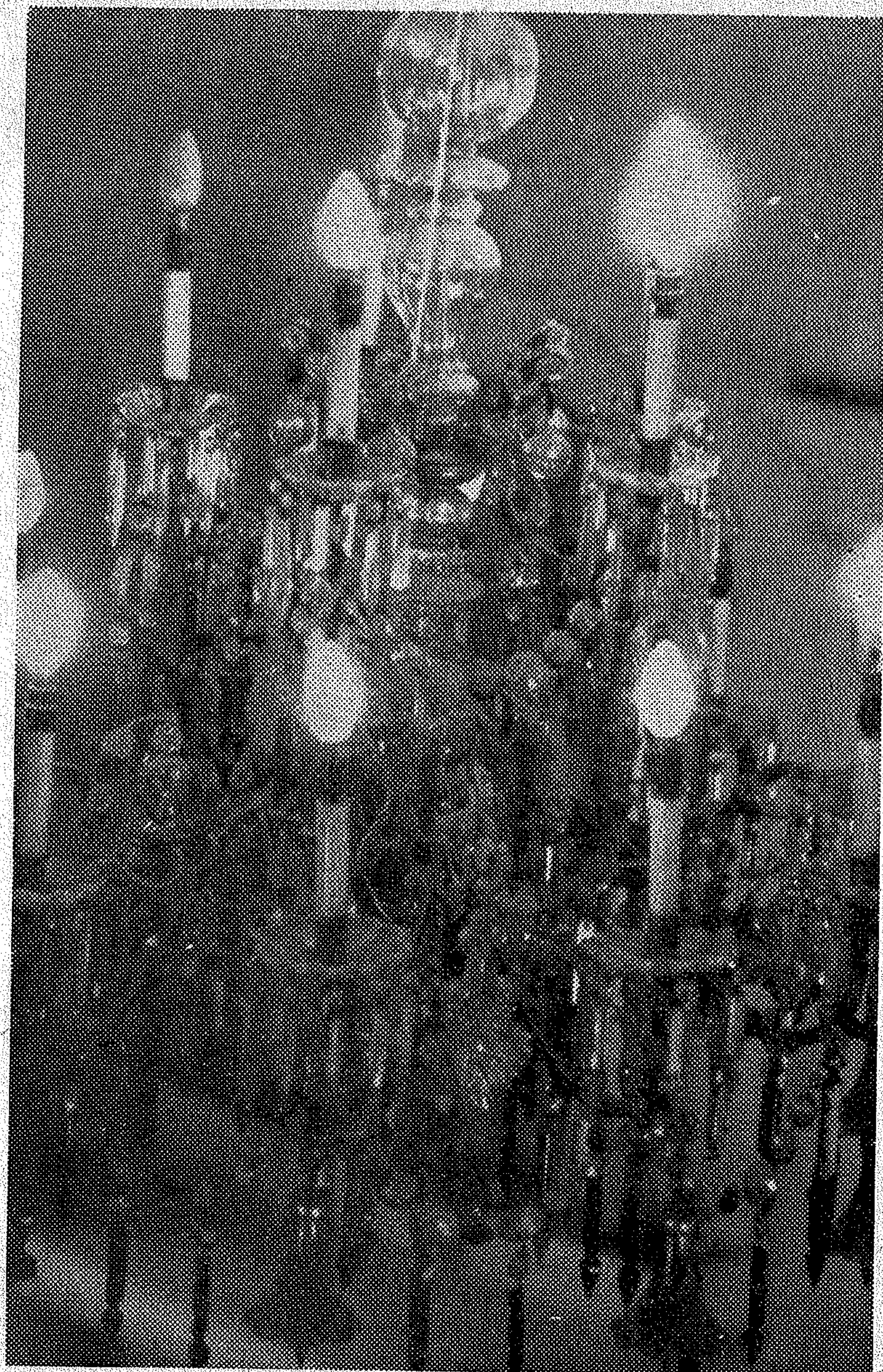
Ima lustera, koji imaju svoju vrijednost, Radi se o **baroknim** lusterima. Oni bi mogli biti taj izuzetak od gore zauzetog stava.

I kad je po srijedi zaista vrijedni barokni luster i u pravom baroknom ambijentu, moramo biti oprezni u donašanju suda, što s njime učiniti ili kako na njega montirati rasvjetu.

Luster je čedo baroka. On pripada baroku kao čovjeku, recimo, uho ili nos. I sada ukloniti takav luster zbog ugođaja rasvjete značilo bi povrijediti sami stil. To opet ne smijemo. Slika barokne crkve bez lustera mogla bi izgledati nekako manjkava, upravo šušava. Onako, kako bi sam čovjek izgledao bez uha ili nosa.

Barok je izraz težnje za kičenošću i dekorativnošću, pa prema tome je i luster jedan od izraza te težnje. I ostale svjetiljke.

I sada, što ćemo učiniti, ako smo u rasvjeti crkve suočeni s baroknim lusterom u baroknom ambijentu?

Snimio: F. Mihanović

A kad se na lustere postavi električna rasvjeta (lažne voštanice) neukus je još više potenciran

Luster iz respekta prema cjelovitosti stila nećemo dirati.

Takvom lusteru, koji je izrastao iz jednog određenog stila i s njime srastao, moramo produžiti pravo boravka u crkvi.

Ali ipak nešto moramo s njime učiniti. I u tom slučaju mogli bismo izabrati jedno od slijedeća tri rješenja:

1. Zadržati i dalje voštanice na njemu. Svakako da takvo rješenje ima svoje estetsko i povijesno opravdanje.
2. Ako se odlučimo na postavljanje elektrike, onda bi bilo najbolje mignon žaruljice smjestiti u čašice predviđene za voštanice (bez onih štapića). Na taj bi način profitirali nešto indirektnog svjetla za crkvu.
3. Ako bi i takav smještaj žarulja bio s bilo koje pozicije u crkvi smetnja oku posjetioca, onda smanjiti napon struje. S tako smanjenim naponom struje dobivao bi se utisak upaljenih žižaka na lusteru.

S takvim rješenjem sačuvat ćemo netaknut stilski sklad čitavog crkvenog ambijenta, a postavivši na luster slabo ili vrlo ublažene izvore svjetla na neki ga način oslabimo, neutraliziramo za oko vjernika, dok potrebnu rasvjetu u crkvi možemo postići s drugih pozicija i na druge načine.

Ukloniti žarišta neukusa

Smatram za potrebno naglasiti još jednu stvar, koja bi se u prvi mah mogla činiti sitnom, ali je u općoj problematici rasvjete crkve vrlo važna.

Mi znamo, da grad u mnogočem vrši svoj snažni utjecaj na selo. Tako grad utječe i na rasvjetu sela. Rasvjeta gradske crkve postaje uzor za rasvjetu crkve na selu. I zbog toga treba da prednjači grad pred selom u dobroj rasvjeti crkava. Grad treba da prvi poštiva i primjenjuje crkvene propise i principe dobre rasvjete. A

meni se čini, uz časne izuzetke, da baš tu škripi. I sam Rim, uzgred rečeno, ne daje dobar primjer.

Zna se naime dogoditi, da je često puta jedan seoski župnik, suočen s neopravdanom opozicijom sa strane nekih vjernika, ako želi provesti rasvjetu crkve inspiriranu na crkvenim propisima i na zdravom estetskom ukusu. A sve zbog toga, što je takav vjernik inspirirao svoj ukus ili bolje rečeno neukus na naopakoj rasvjeti gradske crkve, pa misli, da i njegova, seoska crkva u tom pogledu ne smije »zaostajati« za gradskom.

Naravno, mi se nećemo, niti smijemo na takve ukuse obzirati, ali eto stvaraju poteškoće.

I tako, hoćeš nećeš, naopaka rasvjeta u gradskoj crkvi često je zapreka provođenju dobre rasvjete crkve na selu.

I po mom mišljenju ova okolnost, koja proističe iz odnosa grad-selo vrlo je važna u sklopu tog rasvjetnog kompleksa i za njegovo pravilno rješenje.

I ako hoćemo tome naći lijeka, onda ne preostaje ništa drugo nego ukloniti ta žarišta i izvore neukusa po gradovima koliko radi sela, toliko, i još više i radi grada.

Zaključak

Izneseni principi su opće prirode. Oni važe za svaku crkvu. Ali opet, za svaku će crkvu biti potreban i posebni prethodni studij, jer svaka crkva ima nešto svoga, specifičnog, ima neke stilski njoj svojstvene značajke. I prema njima će se i umjetna rasvjeta udesiti.

Sva primijenjena umjetnost u crkvi treba da daje podsticaja za pobožnost i da dušu vodi k Bogu.

Tako je i sa rasvjetom.

Kako nam nije svejedno kakve će se crkve graditi, kako će se odvijati liturgijske funkcije, kako se pjeva itd., tako nam ne smije biti sve-

jedno, s više razloga, kakva će biti rasvjeta crkve, jer i ona **nužno spada sa svojim estetskim i funkcionalnim svojstvima u arhitektonski okvir crkve kao cjeline.**

I crkve, i liturgijske funkcije s pjevanjem, i rasvjeta — sve to treba da služi čovjeku. A on — čovjek na čelu svega toga i dajući svemu tome dušu opet treba da služi Bogu podižući njegov kult.

Ako je to tako, a tako bi svakako trebalo biti, onda nam neće biti svejedno, kako će se posjetilac-vjernik u crkvi osjećati.

Ne zaboravimo: **dobra rasvjeta je jedna vrst propovijedi.** To je i liturgija. To je i arhitektura. To je i svjetlo, **jer ono sve to povezuje i u neku ruku oživljuje.**

I zato sve učinimo, da se vjernik u crkvi ugodno osjeća. I da on prvenstveno preko svetog bogoslužja i onda preko svega onoga što prati bogoslužje (svakako, da je svjetlo na prvom mjestu) zavoli svoju crkvu, te da izlazeći iz nje, pod dojmom raznovrsnih utisaka, stvori odluku: opet ću doći u nju.

To je već i **pastoralni** uspjeh kojemu doprinosi i dobra rasvjeta. To bi bila naša »komercijalna korist« od rasvjete i sredstava uloženih u nju. U tome bi se sastojao naš »ekonomski« aspekt umjetne rasvjete crkve. Tako bismo mogli govoriti o umjetnoj rasvjeti i pod pastoralnim vidom.

Ali, ako hoćemo da izrečemo sud o našem dosadašnjem angažiranju u rješavanju problema rasvjete, taj sud neće biti povoljan. **Malo se je i raspravljalo i pisalo i redovito slabo radilo.** I čini se, kao da problem do sada uopće nije bio prisutan među nama. **A baš neprisutnost problema smatram najveći problem.**

Istina, tu i tamo se učini ponešto izolirano, samoinicijativno. Sigurno se nađe i dobrih rješenja. Ali daleko je to od potrebnog zahvata u širinu i dubinu problema, koji se danas vruće nameće i čeka svoje rješenje. Elektricitet sve

brže prodire i u najzabitnija mjesta, skrivena tamo negdje među planinama. I kad se rasvjeta u neku crkvu uvede, ali naopako, onda je to kasnije dvostruka muka ispraviti.

I zato svi mi (ordinariji, župnici, svećenici, te umjetnici i stručnjaci u ovoj domeni) moramo učiniti onaj prvi korak, koji je tako neophodan za svaki put, bio kratak ili dug, lak ili težak. **Moramo postaviti rasvjetu crkve kao problem.** I kad se tako postavi, i kad se napori i snage na širem crkvenom području koordiniraju, naći će se i rješenja. Uspjeh neće izostati, iako je problem, moramo priznati, prilično složen.

Frane MIHANOVIĆ

MEDITACIJA IN MAŠA

Ko smo še sedeli v klopeh semeniške kapele zvečer pred večerno molitvijo, smo vsak dan poslušali spirituala, ki nam je bral večerna »punata«. Včasih je bilo zelo težko slediti branju, ker smo bili duševno preveč utrujeni od šuedija in drugih dnevnih opravkov; zavest, da meditacija nujno sodi v duhovnikovo življenje, pa smo vendarale ponesli v dušnopastirsko življenje. Toda kmalu smo se morali soočiti s vprašanjem. Kako to premišljevanje opraviti? Skoro vsak je imel pri tem težave. Nekateri so zato raje meditacijo kar opustili. Prezaposlenost je bila gotovo glavni vzrok. Res je, da nimamo več dela v raznih katoliških društvih, toda sprejeti smo morali druga bremena. Duhovnikov je iz leta v leto manj, s tem pa se je delo nakopičilo preostalim. Pomislimo samo, koliko časa poaobi goreč širitelj katoličkega tiska preden razdeli vsak mesec verski tisk vernikom. S tem se duhovščina pred vojno skorajda ni pečala. Tudi za verouk na splošno porabimo več časa kot v predvojnih letnih, ko se je verouk poučeval v šolah po določenem školskem urniku . . . Toda ko bi bilo samo to! Marsikdo je v svoji cerkvi takorekoč vse. Mežnarja zlepa ne more dobiti, zato se je prenekatero delo v cerkvi zvalilo na ramena duhovnika. Odklepati in zaklepati mora cerkev, zvoniti mora, vse pripraviti za maševanje, treba je iti tudi v spovednico in če ministranta ni pravočasno, mora celo

brže prodire i u najzabitnija mjesta, skrivena tamo negdje među planinama. I kad se rasvjeta u neku crkvu uvede, ali naopako, onda je to kasnije dvostruka muka ispraviti.

I zato svi mi (ordinariji, župnici, svećenici, te umjetnici i stručnjaci u ovoj domeni) moramo učiniti onaj prvi korak, koji je tako neophodan za svaki put, bio kratak ili dug, lak ili težak. **Moramo postaviti rasvjetu crkve kao problem.** I kad se tako postavi, i kad se napori i snage na širem crkvenom području koordiniraju, naći će se i rješenja. Uspjeh neće izostati, iako je problem, moramo priznati, prilično složen.

Frane MIHANOVIĆ

MEDITACIJA IN MAŠA

Ko smo še sedeli v klopeh semeniške kapele zvečer pred večerno molitvijo, smo vsak dan poslušali spirituala, ki nam je bral večerna »punata«. Včasih je bilo zelo težko slediti branju, ker smo bili duševno preveč utrujeni od šuedija in drugih dnevnih opravkov; zavest, da meditacija nujno sodi v duhovnikovo življenje, pa smo vendarale ponesli v dušnopastirsko življenje. Toda kmalu smo se morali soočiti s vprašanjem. Kako to premišljevanje opraviti? Skoro vsak je imel pri tem težave. Nekateri so zato raje meditacijo kar opustili. Prezaposlenost je bila gotovo glavni vzrok. Res je, da nimamo več dela v raznih katoliških društvih, toda sprejeti smo morali druga bremena. Duhovnikov je iz leta v leto manj, s tem pa se je delo nakopičilo preostalim. Pomislimo samo, koliko časa poaobi goreč širitelj katoličkega tiska preden razdeli vsak mesec verski tisk vernikom. S tem se duhovščina pred vojno skorajda ni pečala. Tudi za verouk na splošno porabimo več časa kot v predvojnih letnih, ko se je verouk poučeval v šolah po določenem školskem urniku . . . Toda ko bi bilo samo to! Marsikdo je v svoji cerkvi takorekoč vse. Mežnarja zlepa ne more dobiti, zato se je prenekatero delo v cerkvi zvalilo na ramena duhovnika. Odklepati in zaklepati mora cerkev, zvoniti mora, vse pripraviti za maševanje, treba je iti tudi v spovednico in če ministranta ni pravočasno, mora celo

sveče prižigati. Za jutarnjo meditacijo skorajda ni več časa. Po maši spet prihajajo ljudje, potem se zavrstijo razni neodložljivi opravki, pošto je treba prebrati, na nujne reči takoj odgovoriti, potem sledi verouk in že je pol dneva mimo.

Kaj pa meditacija? Ali je res postala nemoguča? Ali smo opravičeni to odlično sredstvo za osebno poglobitev in posvečenje opustiti? Izjemno morda že, toda redno nikar. Ker se je v bogoslužju marsikaj spremenilo, duhovnik danes nastopa v krogu vernikov z večjo zavestjo odgovornega liturga. Jezik bogoslužja je postal v glavnem ljudem razumljiv. Toda za tak nastop je potrebna tudi neka priprava. Za vsako gledališko igro se vrste številne vaje in mnoge priprave, le duhovnikovo opravilo, ki je vendar v nekem pomenu prava vzvišena drama, naj bi se vršilo brez vsakršne priprave? Zato tudi ni nič čudnega, če toliki duhovniki mašujejo kar tako iz neke ustaljene navade in se prav malo potrudijo, da bi s svojo držo dostojno predstavljali nevidnega Kristusa na oltaru. Odkod ime »alter Cristus,« če ne odtod, ker je pri oltarju Kristusovo »orodje« in izgovarja celo njegove posvetilne besede. Zato bi morali biti duhovniki kot liturgi bolj prizavedni. Ker sedaj mašujejo v domačem jeziku in je prvi del maše namenjen vernikom, je prav, da besedilo maše prejšnji večer preberemo in premeditiramo. Ko bo zvečer utihnil radio, se obrnimo k Bogu s kratko meditacijo. Morda bo nekadere pri tem oviral televizor, saj je znano, da je najlepši program ravno zvečer. Toda to je izvrstna priložnost za odpoved, pa naj je program še tako mikaven. In tako premagovanje bo za nas prav korisno sredstvo za krepitev volje in hotenja, ki sta za naše življenje in apostolat neprecenljive vrednosti.

Sem za meditacijo, ki je vezana na besedilo maše. Ob taki meditaciji se nam bo zaiskrila marsikatera lepa misel, ki jo bomo lahko povedali naslednji dan vernikom. Če se bojim, da bi jo med spanjem pozabil, si jo zapišem na listek in jo potem zjuraj na kratko preletim in obnovim. Marsikje imamo že oltarje obrnjene k vernikom. Če smo sedaj že skoraj povsem obrenjeni k vrnikom med opravilom sv. maše, naj nam potem ne bo odveč, da po evangeliju spregovorimo par besed navzočim faranom. Ta nagovor ne sme biti dolg, kvečjemu tri do štiri minute, in vendar bo zadostoval da razložimo vernikom misel, ko jo bomo kakor iskro vrgli v duše navzočnih. Tako je delal leta in leta, vztrajno in pot-

rpežljivo, eden izmed pionirjev liturgične obnove v Cerkvi pater Pius Parsch v cerkvici sv. Jederti v Klosterneuburgu pri Dunaju. Nekoč je to bila novost, ki se je nekaterim zdela celo pretirana, a danes ne bi več smela biti. Ker je nagovor kratek, si ga bodo ljudje tudi lažje zapomnili. Da bomo pa mogli govoriti, nam bo meditacija prejšnji večer zelo potrebna. Predočimo si še tole: Celotni način življenja se je spremenil in marsikaj se je premaknilo na večerne ure. Pred vojno nikomur pri nas še na misel ni prišlo, da bi se lahko sv. maša opravila tudi ob večerni uri. Kako vse drugače je danes! Zato menim, da bo sobodni duhovnik lahko svoje duhovno življenje gojil tudi ob večernih urah. Ko bomo ugotovili prve uspehe, na primer večje število vernikov pri mašah v delavnikih, bo veselje nad takhim načinom meditacije odstranilo še zadje pomisleke in ovire. Poskusimo, prepričan sem, da sadovi ne bodo izostali.

Vilko Šolinc

APOSTOLSKA KONSTITUCIJA O OPROSTIMA

Na početku ove godine Sv. Otac Papa obradovao je katolički svijet novom Apostolskom Konstitucijom o oprostima. Ta (Apostolska Konstitucija) ima vrlo *veliko značenje za* katolički *nauk* i *pobožnost*. Sam Sv. Otac daje joj takvo značenje, pa je u svečanoj zgodi unaprijed najavljuje. Prigodom božićnoga čestitanja, dne 23. XII 1966, među ostalim značajnim stvarima, Papa je Sv. Kolegiju i Kuriji saopćio da će izdati crkveni dokumenat o oprostima. Pri tom je ujedno istakao važnost i glavna obilježja toga dokumenta. Koncil je — naglasuje Sv. Otac — odredio mnoge stvari za obnovu kršćanskog života, želeći upriličiti našemu vremenu u Crkvi sve ono što je podloženo promjeni. Tako je trebalo donijeti i neke odredbe i s obzirom na oproste, provesti neke promjene, dati nove propise s obzirom na dobivanje oprosta.

AK je izišla 1. I 1967. *Objavljena* je malo zatim *u* »*L'Osservatore Romano*«[1]) pod naslovom: Sanctissimi Domini nostri Pauli Divina Providentia Papae VI Constitutio

[1]) L'Osservatore Romano CVII, n. 7 (9—10. siječnja 1967). U istom je broju Lista i kratak komentar AK i izjave što su ih o ovom važnom crkvenom dokumentu dali P. Ciappi i Mons. Sessolo. Poneke se misli iz tih izjava, kao i iz komentara, navode i u ovome prikazu.

rpežljivo, eden izmed pionirjev liturgične obnove v Cerkvi pater Pius Parsch v cerkvici sv. Jederti v Klosterneuburgu pri Dunaju. Nekoč je to bila novost, ki se je nekaterim zdela celo pretirana, a danes ne bi več smela biti. Ker je nagovor kratek, si ga bodo ljudje tudi lažje zapomnili. Da bomo pa mogli govoriti, nam bo meditacija prejšnji večer zelo potrebna. Predočimo si še tole: Celotni način življenja se je spremenil in marsikaj se je premaknilo na večerne ure. Pred vojno nikomur pri nas še na misel ni prišlo, da bi se lahko sv. maša opravila tudi ob večerni uri. Kako vse drugače je danes! Zato menim, da bo sobodni duhovnik lahko svoje duhovno življenje gojil tudi ob večernih urah. Ko bomo ugotovili prve uspehe, na primer večje število vernikov pri mašah v delavnikih, bo veselje nad takhim načinom meditacije odstranilo še zadje pomisleke in ovire. Poskusimo, prepričan sem, da sadovi ne bodo izostali.

Vilko Šolinc

APOSTOLSKA KONSTITUCIJA O OPROSTIMA

Na početku ove godine Sv. Otac Papa obradovao je katolički svijet novom Apostolskom Konstitucijom o oprostima. Ta (Apostolska Konstitucija) ima vrlo *veliko značenje za* katolički *nauk* i *pobožnost*. Sam Sv. Otac daje joj takvo značenje, pa je u svečanoj zgodi unaprijed najavljuje. Prigodom božićnoga čestitanja, dne 23. XII 1966, među ostalim značajnim stvarima, Papa je Sv. Kolegiju i Kuriji saopćio da će izdati crkveni dokumenat o oprostima. Pri tom je ujedno istakao važnost i glavna obilježja toga dokumenta. Koncil je — naglasuje Sv. Otac — odredio mnoge stvari za obnovu kršćanskog života, želeći upriličiti našemu vremenu u Crkvi sve ono što je podloženo promjeni. Tako je trebalo donijeti i neke odredbe i s obzirom na oproste, provesti neke promjene, dati nove propise s obzirom na dobivanje oprosta.

AK je izišla 1. I 1967. *Objavljena* je malo zatim *u »L'Osservatore Romano«*[1]) pod naslovom: Sanctissimi Domini nostri Pauli Divina Providentia Papae VI Constitutio

---

[1]) L'Osservatore Romano CVII, n. 7 (9—10. siječnja 1967). U istom je broju Lista i kratak komentar AK i izjave što su ih o ovom važnom crkvenom dokumentu dali P. Ciappi i Mons. Sessolo. Poneke se misli iz tih izjava, kao i iz komentara, navode i u ovome prikazu.

Apostolica qua promulgatur sacrarum indulgentiarum recognitio. Paulus Episcopus... Indulgentiarum doctrina... Tekst je AK popraćen sa 47 bilježaka, u kojima se nauk o oprostima osvjetljuje citatima Sv. Pisma, različitih papa, crkvenih sabora, crkvenih naučitelja... Kao malo koji drugi crkveni dokument, AK je vrlo brzo prevedena na hrvatski i objavljena.[2])

Do AK nije došlo odjednom, iznenada. Za *pripravni studij* Sv. Otac je ustanovio dva posebna odbora teologa i stručnjaka. U svakom je odboru bilo po 7 članova. Odbori su radili odijeljeno, a držali su vezu sa Sv. Penitencijarijom. Oba su se odbora obilno služili sa 78 relacija, što su ih Sv. Penitencijariji poslale 78 biskupskih konferencija cijeloga svijeta, od kojih je 68 bilo za, a 14 protiv revizije oprosta. Značajno je da su za obnovu bile konferencije istočnih biskupa i biskupa sjeverne Evrope. Teološki odbor završio je rad u rujnu 1966. i njegovu je relaciju Kardinal Državni tajnik predao Sv. Ocu 26. X 1966. U studenom je bio gotov i elaborat (pars normativa) što ga je izradio odbor stručnjaka, među ostalim, i na osnovu zaključaka odbora teologa.

AK ima 5 dijelova (potrebna naknada, zajednica Svetih, »vlast ključa«, oprosti, nove odredbe o oprostima), iza kojih dolaze propisi (normae) o oprostima. Na početku I dijela *ističe se da se nauk o oprostima,* kao upotreba, dijeljenje oprosta u Katoličkoj Crkvi *temelji na objavi,* koju su Apostoli predali Crkvi, koju su uvijek učili i uče pape i biskupi, koju je jasno utvrdio Trid. Sabor (Sessio XXV). Stoga. s obzirom na vjersku istinu o oprostima (što su oprosti, kako se imaju razumjeti i sl.) AK ništa ne mijenja. To je tradicionalni nauk Crkve, sigurna vjerska istina koja se i ne može mijenjati. Međutim, Crkveno je Učiteljstvo, uz sudjelovanje Duha Svetoga, postepeno dolazilo do jasnije spoznaje istine. Ovaj *razvoj nauka o oprostima* u skladu je s ostalim istinama vjere koje — prema neprevarljivom naučavanju Crkve — proizilaze iz Sv. Pisma i crkvene Predaje. U AK posebno se ističu, tumače *tri vjerske istine, s kojima je nauk o oprostima povezan,* iz kojih se on logično izvodi. To su ove istine: a) Kršćanin mora Pravdi Božjoj pružiti naknadu, trpeći vremensku kaznu za grijehe, iako

---

[2]) Vjesnik Đakovačke biskupije XX, br. 2 (Đakovo, veljača 1967).

su oni — što se tiče krivnje — već oprošteni; b) Zasluge su Isusa, Marije i Svetih duhovno blago cijele Crkve, svih vjernika, koji s Isusom sačinjavaju jednu zajednicu, jedno Otajstveno Tijelo, kome je Krist glava; c) U Crkvi postoji »vlast ključa«, kojom je Isus dao Petru i apostolima, kao i njihovim nasljednicima, moć da dijele plodove otkupljenja ne samo u sakramentu Pokore nego i izvan njega (isp. Mat. 1, 19). Ove se tri istine vrlo jasno, logično i sažeto razvijaju u AK.

Sadržaj Apostolske Konstitucije

I — Grijeh je najveće, jedino pravo zlo, uzrok svih zala na zemlji. Po grijehu čovjek krši Božji zakon, vrijeđa Božje veličanstvo, prezire Božje prijateljstvo, odbacuje ljubav Božju, koja nam se daje u Isusu Kristu, koji apostole zove prijateljima a ne slugama... (Iv. 15, 14-15) Grijeh ujedno ruši moralni red što ga je postavila Božja mudrost, nanosi mnogo zla pojedincu i zajednici. Da se uništi grijeh, potrebno je obraćenje. *Grešnik mora* u duhu, u srcu, prezreti, ostaviti grijeh, obratiti se Bogu, obnoviti prijateljstvo s Bogom, a zatim *pružiti naknadu,* zadovoljštinu *Božjoj dobroti i pravdi,* pretrpjeti vremenitu kaznu za grijeh. U ispovjedi prašta nam se sam grijeh, vječna kazna i dio vremenite kazne, prema našemu raspoloženju, kajanju. Ostali dio vremenite kazne moramo pretrpjeti. Iako je grijeh oprošten, Bog hoće da i sam grešnik nešto pretrpi, da time očisti dušu od posljedica grijeha, da popravi ruševine moralnoga reda, što ga je grijehom prouzrokovao, da nadoknadi štetu, što ju je grijehom nanio sebi i zajednici, da tako doprinese kako bi u svijetu zasjala Božja svetost i slava. Ovu vremenitu kaznu grešnik mora pretrpjeti *ili* ovdje na *zemlji ili poslije smrti u Čistilištu.* Na zemlji će je pretrpjeti, ako čini dragovoljnu pokoru, djela milosrđa i ljubavi; ako moli, ako ustrpljivo podnosi kušnje koje Bog pripusti (bolest, oskudicu..., samu smrt). Tko na zemlji zanemari ovo učiniti, čekaju ga muke u Čistilištu.

Nego, ima li ipak koji način da se grešnik oslobodi ove vremenite kazne? Tko mu u tome može pomoći? Kako? O tome dalje govori AK.

II — Bog je htio da *svi ljudi* budu međusobno povezani, da svi sačinjavaju jednu zajednicu, u kojoj grijeh jednoga škodi svima, a svečanost jednoga koristi svima. Svi

ljudi po tijelu *imaju* jednoga *oca Adama*, kojega je grijeh prešao na cijeli ljudski rod. Isto tako svi ljudi imaju jednoga *Otkupitelja Krista*, s kojim nas je Bog sjedinio u jedno, vrhunavno, duhovno, Otajstveno Tijelo, kojemu je sam Isus glava (isp. IV. 15, 5; II Kor. 12, 12-13, 27). Ova otajstvena zajednica, u kojoj su s Isusom sjedinjeni svi koji su njegovom Krvlju otkupljeni, koji imaju njegov duh (Ef. 4, 16) ne ruši se ni smrću. *Toj zajednici pripadamo* ne samo *mi kršćani* na zemlji nego i *duše u Čistilištu* i *Sveti* u *Raju*. Naše se duhovno jedinstvo jača, utvrđuje saopćavanjem duhovnih dobara, tj. kad molimo jedni za druge; kad mi molimo za duše u Čistilištu, a one za nas; kad Sveti u Nebu mole za nas i za duše u Čistilištu.

Istina je, Krist je svojom Mukom prikazao zadovoljštinu za grijehe svih ljudi (isp. I Petar. 2, 21). On je bio ranjen za naše grijehe, izbijen za naše opačine . . . Modricama njegovim mi smo se iscijelili (Iz. 53, 5). Ali zajedno s Kristom, slijedeći primjer Kristov (I Petar. 2, 21) i *kršćani treba da jedni za druge mole, prikazuju zadovoljštinu*, i tako jedni drugima pomažu na putu prema vječnosti. Oni se među sobom mogu pomoći molitvom, pokorom, ustrpljivošću u kušnjama . . . I što je veća kod njih ljubav, to ustrpljivije nose oni svoje križe jer znadu da time prikazuju Bogu veću naknadu za svoje i tuđe grijehe, za spas duša, za obraćenje grešnika. Tako svi pravi kršćani doprinose u zajednicu duhovnih dobara, koja pripadaju općoj Crkvi. To *blago Crkve* (Thesaurus Eccclesiae) ipak nije kao neki skup materijalnih dobara, koji bi se kroz vjekove povećavao molitvama, dobrim djelima, pokorama svetih kršćana; nego je to neizmjerna i neiscrpiva cijena, koju je Isus prikazao Ocu za otkupljenje ljudskog roda; to je sam Krist Otkupitelj, u u kojemu su njegove naknade i zasluge (isp. Herb. 7, 23-25; 9, 11-28). A zaslugama Isusovim pridolaze još molitve, dobra djela Bl. Dj. Marije i Svetih. Oni su izvršili zapovijed nebeskog Oca, posvetili su se i ujedno su doprinijeli duhovnom dobru svoje braće u Otajstvenom Tijelu. Sveci su u Nebu više sjedinjeni s Isusom, zato više pomažu i učvršćuju svetlost čitave Crkve, više doprinose njezinoj izgradnji (isp. I Kor. 12, 12 ss.). Oni su uvijek s Isusom, pa po njemu, s njim i u njemu neprestano mole za nas, prikazuju zasluge, što su ih po Isusu, našemu Posredniku kod Boga (I Tim. 2,5), stekli na zemlji, služeći vjerno Bogu dopunjujući nedostatak nevolja Kristovih u tijelu svojemu za

tijelo njegovo, a to je Crkva (Kol. 1, 24). Njihovo nastojanje mnogo pomaže našoj slabosti. Tako između vjernika na zemlji, duša u Čistilištu i blaženih u Nebu postoji trajna veza ljubavi i *izmjena duhovnih dobara*, kojima se zadovoljuje za grijehe cijeloga Otajanstvenog Tijela, utažuje Božja pravda, prosi Božje milosrđe i oproštenje, kako bi grešni članovi Crkve čim prije združeni, očišćeni, skrušeni došli do potpunoga uživanja duhovnih dobara Božje obitelji.

III — Crkva je — nastavlja AK — uvijek bila svjesna ovih istina. Već od početka Crkve postoje različiti načini, na koje se vjernici među sobom pomažu, da tako cijelo Tijelo Crkve raste u svetosti . . . Zna se da su Apostoli poticali vjernike neka mole za spas grešnika (Jak. 5,16). Zna se da su vjernici od najstarijih vremena za obraćenje grešnika molili, dobra djela činili, nekrvnu žrtvu za pokojne prikazali . . . Posebno AK ističe kako su se javni pokornici utjecali zajednici vjernika za zagovor, da za njih moli. One koji su trpjeli za vjeru molili su javni pokornici da — zbog svojega mučeništva i zasluga — zagovaraju kod biskupa, neka im skrati javnu pokoru, neka im dopusti da se što prije izmire. Pri tome se pojedinci nisu oslanjali samo na svoje zasluge, nego su držali da u *pojedinim članovima zadovoljuje Crkva, primjenjivajući zasluge Isusa, Marije i Svetih*. Držali su, osim toga, da to biva vlašću biskupâ, koje je Duh sveti postavio da upravljaju Crkvom (DjA 20, 28). A biskupi, koji su razborito određivali kolika ima biti zadovoljština za grijehe, dopuštali su da se ta zadovoljština oprosti, skrati, zamijeni drugim, lakšim djelima . . .

IV — Iz ovoga razlaganja AK logično zaključuje: Ovo uvjerenje u Crkvi da pastiri Gospodnjega stada mogu — primjenom zasluga Isusa, Marije i Svetih — vjernike oslobiditi od posljedica grijeha, od vremenite kazne za grijehe, pomalo, tokom vremena, uz djelovanje Duha Svetoga, zavelo je upotrebu oprosta. To je u Crkvi bio napredak, a ne promjena; iz korijena objave pojavilo se *novo dobro* za korist vjernika i cijele Crkve. Upotreba se oprosta postepeno širila. Širenje je primilo veći zamah posebno kad su pape određivale da neka djela — značajna za dobro Crkve — vrijede kao potpuna, cijela pokora, te su vjernicima koji se »pravo skruše i ispovijede«, pa takva djela obave, »uzdajući se u milosrđe svemogućega Boga, u zasluge i ugled sv. Apostola«, »puninom apostolske vlasti« davali »ne samo potpuni i obilniji nego i najpotpuniji oprost svih njihovih

grijeha«. Krist je zaslužio i svojoj Crkvi povjerio blago svojih zasluga. Petru i njegovim nasljednicima dao je vlast da primjenom tih zasluga mogu oprostiti dio kazne ili cijelu vremenitu kaznu za grijehe onima koji se skrušeno pokaju i ispovjede.

Ovo otpuštanje vremenite kazne za grijehe koji su, što se tiče krivnje, već oprošteni, nazvano je *»oprost«* (indulgentia). Oprost ima nešto zajedničko s drugim načinima, kojima se uništavaju posljedice grijeha, ali se od tih drugih načina i razlikuje. Dijeleći oprost, *Crkva ne samo moli nego* svojom vlašću vjerniku, prikladno raspoloženu, *daje blago* zadovoljština Isusa, Marije i Svetih za praštanje vremenite kazne. Prema tome, oprost nije samo molitva Crkve, nije samo praštanje neke kazne koju je Crkva postavila za one koji naruše crkvnu stegu, nego je to praštanje vremenite kazne za grijehe pred Bogom, primjenom zasluga Isusa, Marije i Svetih.

Cilj je, za kojim Crkva ide dijeleći oprost, ne samo taj da vjernicima pomogne osloboditi se vremenite kazne nego i taj da ih potakne neka obavljaju djela pobožnosti, pokore i ljubavi, osobito ona djela koja posebno promiču porast vjere i dobro zajednice. A kad vjernici prikazuju oproste za mrtve, na divan način vrše djelo ljubavi; dok misle na nebeske stvari, sigurno i sami nastoje bolje živjeti.

Crkveno je Učiteljstvo (Klement VI, Martin V, Siksto IV, Leon X, Pijo VI, Pijo XI, Pijo XII) nauk o oprostima u različitim dokumentima utvrdilo i tumačilo. A kad su u upotrebi oprosta nastale zloporabe, Crkva zato oproste nije zabacila, nego i dalje uči da su oni kršćanskom puku vrlo spasonosni; a osuđuje one koji tvrde da su beskorisni ili da ih Crkva nema vlasti dijeliti.

Da nas potakne na dobivanje oprosta, Sv. Otac u AK vrlo lijepo i iscrpljivo naglasuje *važnost oprosta* za život pojedinaca i zajednice. Dobivanje oprosta dozivlje nam u pamet kako je *veliko zlo ostaviti Boga* (Jer. 2, 19); svojim silama ne možemo popraviti zlo što smo grijehom nanijeli sebi i zajednici . . . Sve nas to potiče da budemo ponizni.

Zatim, dobivanje oprosta podsjeća nas kako smo *svi u Kristu usko sjedinjeni;* kako vrhunaravni život pojedinaca može i drugima pomoći da se lakše i uže sjedine s Bogom. A kad oprost prikazujemo za umrle, to nas raspaljuje u ljubavi i čini da se na divan način u njoj vježbamo.

Nastojanje da stečemo oproste *podiže* u nama *pouzdanje* i *nadu* za potpunim izmirenjem s Bogom. Pri tome se ipak *ne pogoduje lijenosti,* jer da oprost dobijemo, moramo se truditi, kako bismo u duši imali prikladno raspoloženje. Iako je oprost daje kao nezasluženo dobročinstvo, ipak se daje uz neke uvjete: da izvršimo propisano djelo; da uz to probudimo ljubav prema Bogu, zamrzimo grijeh; da se uzdamo u zasluge Isusa, Marije i Svetih; da vjerujemo kako je vrlo korisna zajednica Svetih . . .

Onda, kad dobivaju oproste, vjernici misle na *posluh prema Crkvi,* podlažu se pastirima Crkve, koje je Spasitelj postavio da Crkvom upravljaju.

Sticanje oprosta *doprinosi* na svoj način *da se Crkva ukaže bez ljage,* sveta, neokaljana (Ef. 5, 27). Tako se članovi Crkve na zemlji brže pridružuju Crkvi u Nebu, dok ne stignu svi u jedinstvo vjere i poznanje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere dobi punine Kristove (Ef, 4, 13).

Oslanjajući se na ove istine i preporučujući vjernicima sticanje oprosta, Crkva ne misli ništa oduzeti od drugih putova, načina, sredstava posvećenja, čišćenja, a to su Misa, sakramenti (osobito sakramenat sv. Ispovijedi), sakramentali, djela pobožnosti, pokore, ljubavi . . . AK naglasuje da za sva ova pomagala posvećenja vrijedi načelo: posvećenje se i čišćenje tim brže i jače postizava, što je netko po ljubavi uže sjedinjen s Isusom i njegovim Otajstvenim Tijelom. Prema tome, i za sticanje oprosta AK ističe veliku *važnost ljubavi.* Oprost se ne može dobiti ako — uz izvršenje propisanog djela — nema iskrenog kajanja, obraćenja i sjedinjenja s Bogom po ljubavi.

V — Da se oprosti više cijene, Crkva smatra potrebnim nešto u njihovoj upotrebi promijeniti. U skladu sa željama biskupa cijeloga svijeta, Crkva daje nove propise (norme) s obzirom na dobivanje oprosta. U tim su propisima posebno *značajne tri promjene:*

a) Ustanovljuje se *nova mjera kod* dijeljenja *djelomičnog,* nepotpunog *oprosta.* Kako je svima poznato, dosada se djelomični oprost davao s oznakom dana, godina . . . (300, 500 dana; 3, 5, 7 godina i sl.). To je značilo: Tko izmoli određenu molitvu, obavi propisano djelo . . .; dobiva toliko oprosta, koliko bi imao da je činio kroz toliko dana, godina strogu pokoru po starom kršćanskom običaju. Sada se zabacuje to dijeljenje oprosta na dane, godine, a ustanovljuje

se nova, unutrašnja mjera, koja proizlaži iz samoga čina što se obavlja. Valja kod toga znati, da mi svakim dobrim djelom, osim zasluge, stičemo i praštanje vremenite kazne, i to tim veće, što je u našem srcu veća ljubav prema Bogu i što je djelo odličnije . . . Eto, to praštanje, smanjenje vremenite kazne, koje mi sami zaslužujemo, uzimlje se kao mjera djelomičnog, nepotpunog oprosta, pa onda: koliko mi sami zaslužimo, toliko nam još Crkva svojom vlašću daje.

b) *Smanjuje se mogućnost dobivanja potpunog oprosta.* Zašto? Da se taj oprost više cijeni. Obično se malo cijeni što se u obilju daje; ne daje se važnost onome što često biva. Zatim, da se potpuni oprost steče, potrebno je imati pravo raspoloženje, skrušenje, mržnju prema svakom i najmanjem grijehu . . . A da se takvo raspoloženje dobije, potrebno je neko vrijeme.

c) *Dokida se ime »mjesni, stvarni oprosti«*, kako bi bilo jasnije da se oprosti dobiju za djelo, čin, pobožnost, a ne za stvari, mjesta, koja mogu biti samo prigoda za sticanje oprosta. Dakako, Crkva ne zabacuje pobožne predmete kod sticanja oprosta, jer je služenje pobožnim predmetima u skladu s ljudskom prirodom.

Prema tome, *AK ne mijenja ništa bitno* u oprostima, ne oduzimlje oprostima ono glavno. Dajući oproste, Crkva je uvijek htjela, a i danas hoće: oslobađanje od kazne za grijehe. Nove promjene odnose se na praktičnu stranu: sticanje, dobivanje oprosta. Pri tome AK nadasve ističe duh koji mora prožimati vjernike kad imaju steći oprost. Crkva hoće da nas potakne na *veći žar ljubavi*, veće jedinstvo s Kristom po ljubavi, veće pouzdanje u Boga, veće sinovsko podlaganje pastirima Crkve.

NOVI PROPISI O OPROSTIMA

Poslije teološkoga izlaganja, AK utvrđuje u 20 točaka konkretne, pravne propise o oprostima. Odredbe Kodeksa i drugi dekreti Sv. Stolice, revidirani su i pojednostavljeni. Starije odredbe ostaju na snazi samo ukoliko se slažu s novim propisima. Sadržaj je tih propisa slijedeći:

1) Oprost je otpuštanje pred Bogom vremenite kazne za grijehe koji su, što se tiče krivnje, već oprošteni. To otpuštanje postiže kršćanin, prikladno raspoložen, uz određe-

ne uvjete, pomoću Crkve, koja kao službenica otkupljenja ovlašteno daje i primjenjuje blago zadovoljština Isusa i Svetih.[3])

2) Oprost može biti djelomičan ili potpun, prema tome da li se prašta dio kazne ili cijela kazna.

3) Svi se oprosti mogu namijeniti za umrle na način preporuke (in modum suffragii).[4])

4) Djelomično oprost davat će se unaprijed samo riječima »Djelomični oprost«, bez dodavanja određenih dana i godina.

5) Za djelo, obdareno djelomičnim oprostom, koje izvršimo barem skrušena srca, dobivamo toliko praštanja vremenite kazne, koliko smo svojim djelom već sami dobili.

6) Potpuni se oprost može steći samo jednom na dan, osim slučaja smrti (v. br. 18). — Djelomični se oprost može steći više puta na dan, ako drugačije nije izričito određeno.[5])

7) Za postizavanje potpunog oprosta treba izvršiti propisano djelo i tri uvjeta: Ispovijed, Pričest, molitva na odluku Sv. Oca.[6]) Traži se, osim toga, da iz srca uklonimo sklonost prema svakom, pa i najmanjem grijehu. Ako ove uvjete ne izvršimo (izuzevši odredbu u br. 11 za »spriječene«), oprost će biti samo djelomičan.[7])

---

[3]) Ovim se riječima daje definicija oprosta, nešto opširnija i jasnija, ali bitno ista kao i u Kodeksu kan. 911. U ovoj se definiciji ne spominje kako se daje za žive (per modum absolutionis), a kako za umrle (per modum suffragii), kao u spomenutom kanonu. To je, međutim, rečeno u prvom dijelu AK i u br. 3 ovih propisa.

[4]) Prema Kodeksu kan. 930 dosada su se mogli za pokojne namijeniti svi oprosti, koje je podijelio Sv. Otac. Za žive ne možemo oproste namijeniti.

[5]) Dosada se prema Kodeksu kan. 929 potpuni oprost za isto djelo mogao dobiti jednom na dan, iako se to djelo više puta obavilo, ukoliko drugačije nije bilo određeno (oprost na Dan mrtvih i Porcijukulski oprost mogao se dobiti više puta na dan!). Za različita djela moglo se dosada dobiti više potpunih oprosta na dan: za molitvu »En ego . . .« poslije sv. Pričesti, Put Križa, Ružarij pred Presv. Sakramentom . . . Unaprijed će se moći dobiti samo jedan potpuni oprost na dan. Za koje će se djelo taj oprost moći dobiti, bit će označeno nakon preinake u Priručniku oprosta.

[6]) Kodeks kan. 925 § 2 naglasuje još potrebu nakane da za propisano djelo želimo dobiti oprost. AK toga ne spominje.

[7]) Isp. Kodeks kan. 926.

8) Tri se uvjeta mogu izvršiti više dana prije ili poslije izvršenja propisanog djela. Ali dolikuje da se Pričest i molitva na odluku Sv. Oca izvrši u isti dan kad i propisano djelo.[8])

9) Uz jednu Ispovijed može se dobiti više potpunih oprosta; ali uz jednu sv. Pričest i molitvu na odluku Sv. Oca može se steći samo jedan potpuni oprost.

10) Na odluku Pape dosta je izmoliti jedan Očenaš i Zdravomariju, ali se može izmoliti i koja druga molitva.[9])

11) Ne dirajući u vlast ispovjednika, koji po Kodeksu (kan. 935) mogu onima koji su »spriječeni« promijeniti i propisano djelo i uvjete za sticanje oprosta, mjesni Ordinariji imaju vlast dopustiti vjernicima, koji ne mogu nikako, ili vrlo teško, doći na Ispovijed i Pričest, da dobiju potpuni oprost bez Ispovijedi i Pričesti, ako su skrušeni i ako odluče te sakramente primiti čim prije budu mogli.

12) Dokida se dioba oprosta na osobne, stvarne i mjesne,[10]) da bi se jasnije vidjelo da je oprostom obdaruju djela, iako su ona katkada povezana sa stvari ili mjestom.

13) Preinačit će se »Priručnik oprosta« (Enchiridion indulgentiarum), pa će se oprostom obdariti samo glavne molitve i posebna djela ljubavi i pokore.

14) Čim prije neka se preinače oprosti redova, kongregacija, pobožnih udruženja . . ., pa će se potpuni oprost moći dobiti samo u posebne dane koje će odrediti Sveta Stolica. na prijedlog vrhovnog starješine reda ili Ordinarija, ako se radi o pobožnim udruženjima.

15) Dne 2. XI može se dobiti samo za umrle potpuni oprost u svim crkvama i bogomoljama, pa i polujavnim, oni koji se njima zakonito služe.

U župskim crkvama može se dobiti potpuni oprost još dva puta godišnje: na blagdan Zaštitnika i na 2. VIII ili u neki drugi zgodniji dan, koji mora odrediti Ordinarij.[11])

---

[8]) Ovim se daje veća sloboda s obzirom na Ispovijed nego je u Kodeksu kan. 931.

[9]) Kodeks kan. 934 ne određuje koliko treba moliti na odluku Sv. Oca. Bogoslovi su držali da je dovoljno izmoliti Očenaš, Zdravomariju i Slava Ocu ili nešto tome jednako.

[10]) Isp. Kodeks kan. 933.

[11]) Ova se tri oprosta preko godine posebno ističu. Značajna je promjena da se 2. XI i 2. VIII može dobiti samo jedan potpuni oprost, a ne »toties quoties« kao prije.

Svi se ovi oprosti mogu steći ili u spomenute dane ili u nedjelju prije ili poslije, uz pristanak Ordinarija.

Ostali oprosti, dodani crkvama ili bogomoljama, neka se čim prije preinače.

16) Propisano djelo za sticanje potpunog oprosta, dodanoga crkvi ili bogomolji, jest pobožni pohod te crkve ili bogomolje, kod kojega se izmoli Očenaš i Vjerovanje.

17) Tko se pobožno služi raspelom, križem, krunicom, skapularom, medaljom, koje blagoslovi svećenik, ima djelomični oprost. Ako je takav predmet blagoslovio papa ili biskup, može imati potpuni oprost na blagdan sv. Petra i Pavla, dodavši ispovijest vjere prema bilo kojem odobrenom obrascu.

18) Ako na smrti nema svećenika koji bi podijelio sakramente i apostolski blagoslov s potpunim oprostom (prema Kodeksu kan. 468 § 2), Majka Crkva daje potpuni oprost vjerniku, koji je pravilno raspoložen, ako je samo u životu redovno molio neke molitve. Pohvalno je pri tome upotrijebiti propelo ili križ. Taj oprost na smrti vjernik može steći, iako je taj dan već stekao drugi potpuni oprost.[12])

19) Propisi o potpunim oprostima, osobito oni pod br. 6, primjenjuju se i na potpune oproste koji su se dosada obično zvali »toties quoties«.

20) Dokinuvši svaku povlasticu u toj stvari, Majka Crkva je odredila da se za umrle mnogo moli u svakoj misnoj žrtvi.

Novi propisi o oprostima stupaju na snagu poslije tri mjeseca od dana kad ova Uredba bude objavljena u »Acta Apostolicae Sedis«.

Oprosti pridodani uz upotrebu pobožnih predmeta, koji se gore ne nabrajaju, prestaju nakon tri mjeseca otkako AK bude objavljena u »Acta Apostolicae Sedis«.

Preinake, o kojima se govori pod br. 14 i 15 moraju se predložiti Sv. Penitencijariji kroz jednu godinu. Dvije godine nakon objavljenja AK dokidaju se svi oprosti koji ne budu potvrđeni.

AK završuje s izjavom Sv. Oca, da sada i unaprijed imaju vrijednost ovi propisi i odredbe, a da su izvan snage starije odredbe.

---

[12]) Ovim se daje veća pogodnost da dobijemo potpuno oprost na smrti, negoli je to dosada bilo. Dovoljno je da se netko skrušeno pokaje i da je u životu molio neke molitve.

Zaključak

Kad pomnjivo pročitamo AK, razabiremo kako je Sv. Ocu mnogo na srcu da nauk o oprostima jasno protumači i istakne važnost oprosta za kršćanski život. Iz toga se onda lako i logično može izvesti kako je želja Sv. Oca da se vjernici nastoje okoristiti ovim dragocjenim duhovnim blagom. Pravi će vjernici sa sinovskom odanošću primiti k srcu riječi i želje Sv. Oca. Mi svećenici moramo i u tome biti uzor ostalim vjernicima. Mi prvi moramo nauk o oprostima poznavati, oproste cijeniti kao veliko duhovno blago i što bolje se okoristiti ovim dragocjenim blagom. Kad oproste cijenimo i dobivamo, time častimo Muku Isusovu, zasluge Isusa, Marije i Svetih; uže se sjedinjujemo s Kristom i ostalim udovima Kristova Otajstvenog Tijela; priznajemo svoju grešnost, nedostojnost, nevrijednost, a pouzdavamo se u Božje milosrđe, u neizmjernu vrijednost zasluga Isusa, Marije i Svetih; iskazujemo poštovanje pastirima Crkve, posebno Sv. Ocu. Otajstvo oprosta organski se uključuje u otajstvo i povijest spasenja. Ne cijeniti oproste znači ne cijeniti, odbaciti li ne priznavati mnoge kršćanske istine, dogme: zajednicu Svetih, neizmjernu vrijednost Kristovih zasluga, »vlast ključa«, neprevarljivost crkvenih sabora, crkvenog Učiteljstva . . . Zato cijenimo oproste i nastojmo se njima što više okoristiti. Poučimo svoje vjernike o važnosti oprosta i preporučimo im da oproste što više dobivaju.

Dr o. JERONIM ŠETKA

»VELIKI KATEKIZAM« I »KATOLIČKI KATEKIZAM«

Dragi prijatelju!

Tražili ste moje mišljenje o hrvatskim priručnicima za vjeronauk što ih treba dati u ruke djeci viših razreda osnovne škole, posebice o novom »Velikom katekizmu« od kojega su izašli I i II dio u Zagrebu (1966) i o »Katoličkom katekizmu« izdanom u Sarajevu (1963). Mislim da ću Vas najbolje poslužiti, ako Vam pokažem njihova paralelna mjesta, i to redom za sva štiva »Velikog katekizma«. Kod svakoga ću označiti broj štiva »Katoličkog katekizma«. Tako ćete sami vidjeti da li su dotične nauke prikazane zornije, jasnije, potpunije i uvjerljivije u jednom ili drugom priručniku.

(Kratice: Vk I (ili II) = Veliki katekizam; KK = Katolički katekizam)

Vk I	KK	Predmet
»Kršćanin ...«	1	Naš poziv (Manjka KK-3)
1	2+4+5	Objava — Sv. Pismo itd.
2	6	Odakle spoznajemo Boga
3	15+8+12	Božje savršenosti
4	14+9+13	Bog je ljubav
5	11+10	Bog okreće sve na dobro
6	16+7	Stvaranje, Proviednost
7	17	Anđeli
8	18	Čovjek
9	19+20	Istočni grijeh
10	21	Obećanje Spasitelja
11	27	Utjelovljenje Sina Božjega
12	28+60	B. D. Marija
13	26+?	Isus pravi Bog — Historijska osoba
14	22+23	Isus je učio ljude
15	24+25	Isus je živio sveto
16—17	30+31+32	Isusova žrtva na križu (Manjka: KK 29: Ljudi odbacili Sina B.)
18	33	Isus sašao na pakao
19	34+35	Uskrsnuo
20	36+37	Uzašao ...
21	38+134+135	Sudnji dan
22—23	39+40+42	Duh Sveti i njegovo djelovanje. (Trebalo bi nešto više o milosti kao u KK 41 i 43)
24 ... (Crkva — o ome vidi dalje u Vk II 1—10)		
25	59	Općinstvo svetih
26	84	Oproštenje grijeha
27	127	Smrt i uskrsnuće
28	130	Pakao
29	129+128	Čistilište, nebo
30	44	Presveto Trojstvo

Vk II	KK	Predmet
1 do 10+VkI 24) (11 štiva)	45 do 58 (14 štiva)	O Crkvi
(Potanje: 1 =	KK 45—46	
2 =	47 (=Vk I 24)	
3 =	49	
4 =		8ŧ
5 =	50+51	
6 =	53+54+55	
7 =	56+113	
8 =	58	
9—10 =	. . . 52 . . .)	
Vk 11 do 13 = (3 štiva)	KK 61 do 65 (5 štiva)	O Krštenju
14	67+68+69	Nasljedovanje Krista
15 do 17	70 do 72 (3 št. za 6 katekeza)	O Molitvi
18	73+74	Sv. Potvrda
19 do 24 (4 št.)	75 do 79 (5 št. za 8 kateheza)	O EUHARISTIJI
24+25 (2 št.)	80 do 82 (3 št.)	O napasti i grijehu
26	83 (za 2 kateheza)	O kreposti pokore
27—28	84—85 (za 4 ili 5 kateheza)	O ispovijedi
29	86	Oprosti
30	87	Bolesničko pomazanje
31	88	Svećenički red
32	89+90	O ženidbi i o redovnicima (U KK odijeljeno!)
33	55	Sakramentali

Navedena 63 štiva u Vk I i II donose materijal I i II dijela KK (prvih 95 štiva) i još 6 štiva iz IV dijela (o »Posljednjim stvarima«).

Naš »Katolički katekizam« je prijevod njemačkog »Katholischer Katechismus« (1955), za kojega su njemački kateheti mnogo vijećali i radili kroz dugi niz godina. U prijevodima je poznat i cijenjen po cijelom svijetu. Sada će se neka mjesta reformirati prema koncilskim odlukama, a zatim će se još raditi za veću reformu.

On je inspirirao i neke druge katekizme po svijetu. O njemu je ovisan i Vk I i II dio, iako su sastavljači nastojali izabirati druge biblijske primjere i izraze i malo drukčije poredati nauke.

To je sve dobro dok se napreduje i usavršava ono što mora služiti upućivanju mladeži u kršćanski život. A da li je to uspjelo u slučaju novog Vk? Da vidimo malo.

Iz iskaza paralelnih štiva, vidi se da je kod mnogih, i to važnih nauka, Vk koncentrirao u jednom štivu ono što ima KK u 2 ili više štiva. A radi se o lekcijama, ne o rekapitulaciji. KK imade o Božjim savršenostima i o Božjoj ljubavi 6 jedinica, dok Vk ima za to 2 (br. 3—4). Kad se tako materijal reducira, onda treba ili nešto izostaviti ili sve prenatrpati. Vk nabraja i tumači sve savršenosti (i još ih rekapitulira sa nekoliko pitanja i odgovora, sistematski po tradiciji Deharbovih katekizama). KK postepeno i zornim načinom uvodi u poznavanje istih . . .

Prigovora se KK da je težak. Ako se ono što je u njemu iznese koncentrirano i prenatrpano, to postaje još teže. Bit će možda i u Vk koje mjesto lakše ili jasnije nego u KK; a također koje mjesto dotjeranije, kao kod Mise, radi liturgijske reforme, za koju se prije 10 godina nije znalo. To se može ustanoviti kod promatranja i uspoređivanja pojedinih mjesta.

Ovdje ću samo spomenuti neka mjesta Vk kojima treba prigovoriti.

VK I, št. 8 — »Kada je Bog stvorio nebo i zemlju, još **nije bilo nikoga tko bi obrađivao polja**... Bog je uzeo čovjeka i postavio ga **u raj da ga obrađuje i čuva.**« Iako to, po sadržaju, odgovara biblijskom pripovijedanju, ne držim zgodnim isticati tu svrhu, kao da je **svrha** čovjeka biti poljodjelac...

Dalje piše: »Prvu ženu načinio je Bog od muža.« Bolje to ne spomenuti nego reći onako: »od muža«.

VK I, 11 — Točka 1. počinje sa teološkom argumentacijom o nedostatku zadovoljštine koju bi dao prosti čovjek svojim trpljenjem. Tu i poslije kod pitanja stavlja se kao prva i jedina **svrha Utjelovljenja:** »Božji Sin je postao čovjek **da bi nas svojom smrću na križu otkupio i zauvijek spasio.**«

KK (27) zorno tumači Utjelovljenje; onda mu u tekstu i kod pitanja navodi svrhu: **»Božji Sin je postao čovjekom**

1. da nam navijesti Božje kraljevstvo i pokaže put k Ocu,

2. da nas otkupi od grijeha i ponovno učini Božjom djecom.«

U mojem »Malom katekizmu«, V izd., str. 54, stoji:

»Sin Božji postao je čovjekom:
iz velike ljubavi prema nama,
da bude naš Prijatelj i Brat,
naš Učitelj i Spasitelj,
a mi da postanemo po njemu Božja djeca.

U »Prilogu M. k. za katehete« (k 3. izd, 1951, str. 45) donio sam za taj odgovor ovo obrazloženje: »Ovdje je mnogo više rečeno nego kad se kaže: »... **da može za nas trpjeti i umrijeti.**« Tako si možemo zamisliti da bi možda Sin Božji postao čovjekom, i kad ne bi bilo grijeha (pa mu to onda ne bi donijelo toliko poniženja). Ali što je važnije, u gornjoj smo rečenici dobili ono najpotrebnije za vjerski odgoj puka: ne samo ispravne misli, nego ujedno duh pun topline i života. Oni konkretni izrazi, one jake slike ne mogu a da ne ulijevaju u naša srca osjećaje ljubavi i pouzdanja. Takav je govor Apostola naroda (**»Objavila se dobrota i čovjekoljublje Spasitelja našega Boga«**; Titu 3, 4); tako nam govori Crkva u prvotnom katekizmu..« — Vidi i »Upute... Prilog IV izd. M. k. (1962) str. 66.

Vk I, 12 — iznaša najprije personalne odlike Marijine a zatim to da je ona **Majka Božja.** KK (28) stavlja ovo na prvo mjesto, jer u njezinom Materinstvu imaju razlog i ostali njezini privilegiji; a u posebnom štivu (60), poslije nauke o Crkvi i o Općinstvu svetih, tumači kako je i naša majka itd.

Vk I, 21, točka 3, govoreći o preobrazbi vidljivog svijeta, kaže da će zemlja biti promijenjena **ognjem.** Mi znamo samo to da će bit obnovljena, preobražena; ali ne znamo na kakav način će to biti.

U koncilskoj konstituciji od 7. XII 1965 »Gaudium et spes« br. 39 stoji: »Terrae ac humanitatis consummandae tempus ignoramus nec universi transformandi modum (!) novimus.«

Dalje piše u Vk da će biti »proslavljen i sav vidljivi svijet i **na njemu** (!) će živjeti proslavljeni pravednici.« U onom sklopu riječi moglo bi se shvatiti da to mora biti na obnovljenoj zemlji. Na to usko područje »tisućljetnoga Kristova kraljevstva« ograničuju se neke sekte (kao »svjedoci Jehove«). Mi si pak možemo misliti da će sav materijalni svijet (a ne samo zemlja) biti u vlasti pravednika. U »Malom katek.« (V izd. str. 151) piše: »I mi kad budemo gledali Boga, gdje se god nalazili, bit ćemo u nebu...« (Vidi »Upute... Prilog M. k. IV izd., 1962, str. 72, gdje to razlažem malo opširnije.)

O toj preobrazbi svijeta lijepo govori KK 135. I objašnjena slika **je puna** značenja, osobito kad se opazi da su u njoj združene dvije slike istoga KK: ona na str. 26, o stvorenom svijetu, i ona na str. 256, koja predstavlja nebesko svjetlo. To simbolizira na neki način združenje neba sa zemljom.

Vk I, 30. — Zadaća: »Nacrtaj djetelinu sa tri lista...« Takve materijalne usporedbe sa Presv. Trojstvo mogu samo štetiti. (Vidi »Upute... Prilog IV izd. M. k.«, str. 67.)

Vk II, 6. — Pit. 92—93. »Sakramente moramo primati **dostojno, to jest pripravljeni.**« Poslije izjednačenja tih dvaju izraza kaže se da tko primi sakramenat »nedostojno« (dakle »nepripravljen«) čini **težak grijeh i svetogrđe...** Ne smijemo terorizirati!

Vk II, 7. — Ne sviđa mi se onaj skraćeni tekst iz poslanice I Petr 5, 1-5 sa umetnutim tumačenjem u zagradi. Potanje o tom prepuštam biblicistima. Ali nikako ne odgovara ono: »Tako i vi mlađi (svećenici i vjernici) budite pokorni starješinama (biskupima).« Takvi svojevoljni dodaci diskreditiraju naše upotrebljavanje Biblije. Ono »mlađi« (ili »mladići«, u Rupčićevom prijevodu) — grčki »neòteroi« — nalazi se jednako i u Djel. ap. 5, 6, gdje su »mladići« odnijeli i pokopali Ananiju. Ne valja natezati biblijske tekstove po volji...

U istom se štivu spominje i »Zbornik crkv. prava« i daju se razni kanonski pojmovi. To bi se moglo prištediti djeci (barem u tako krutoj formi). (Vidi isti predmet u drukčijoj formi u KK 56 i 113).

Vk II, 21, str. 58. Crtež za »Sastav sv. Mise« zorno prikazuje red od dolje prema gore; ali dosljedno mora tako u I dijelu započeti dolje: »Pristupne molitve, Gospodine smiluj se... Čitanje... Vjerovanje...

Vk II, 31: Za »Svećenički red« donosi se izvještaj o izboru i posvećenju **đakona!...** Možda je u to štivo donio zbrku izraz sada propisan za hrvatske obrasce: »svećenički red« mjesto »sveti red«.

Vk II, 32. Dok po naslovu spada ovamo samo **ženidba** i »posvećenje« roditelja, na koncu istog štiva govori se o **redovnicima.** Držim da bi to spadalo drugamo; bolje u posebno štivo (kao KK 90).

O slikama

O sikama u Vk I i II nema prigovora. Većinom su realističke i po tomu bliže shvaćanju djece; malo je simboličkih. Takve slike mogu dobro doći i u »Mali katekizam« (tj. za niže razrede osnovne škole).

U KK slike su kao izvan prostora. I kod onih koje prikazuju neku realnost ne gleda se na konkretni događaj, nego na to da izraze ideju, nauku. One su sastavni dio kateheze. Zato tu imade i više simbola. Važno je i to da u KK nema štiva (a ukupno ih je 136) kod kojih ne bi bila barem po jedna slika. (Međutim u Vk imade dosta štiva bez ikakve slike.)

Držim da u višim razredima moramo i u izboru slika prijeći na ovaj viši stupanj što nam pruža umjetnost ne samo moderna, nego ona apstraktna i ekspresivna koju su upotrebljavali pred 500 godina. Ekspresivnih crteža imade i u Vk, ali ne smijemo prezirati one mnogobrojnije u KK, iako se našem tradicionalnom ukusu ne sviđaju mnoge grube ili jednostavne crte lica.

Promatrajući slike i crteže KK, može se otkriti da, zajedno s kratkim popratnim tekstom, sačinjavaju jednu katehetsku slikovnicu koja zorno prikazuje sav nauk o našem spasenju. Neke slike nadomještaju ono što riječima nije izraženo u tekstu (npr. one na str. 84, 114, 123, 134, 165, 167, 235, 252).

Sve te slike KK mogu služiti mladeži da crta takove ili slične, pazeći osobito na njihovo značenje. Mogu biti i obojene. Englesko izdanje KK za Ameriku imade iste crteže popunjene bojama.

Katehiziranje po KK

Nekoja su štiva veoma kratka te stanu na jednu stranicu, npr. št. 24, 33, 40 i dr. Imade pak mnogo dužih, za koje je jasno da se ne mogu obraditi u jednom satu. To su »metodičke jedinice« koje će se razdijeliti na 2 ili više lekcija. Dakako, ta razdioba ne smije biti mehanička, nego treba svaki put uzeti kod »podavanja« dio označenog konkretnog učiva (ili drugi primjer), a zatim one točke sa zadaćom i primjenom koje spadaju. Tako npr. u KK 3 u I. katehezi se govori da će »Božje kraljevstvo doći . . .«, a u II. da mi već imamo »B. kraljevstvo, ali sakriveno«. O tome govore i ona 2 pitanja na str. 12.

U nastavnom planu za Bavarsku vidim da ima više štiva određenih za 2 ili više lekcija. Za V razred su određena 44 štiva (za oko 60 lekcija); u VI otprilike isto toliko. Za VII su razr. određena ostala štiva KK (do 136). Ali nekoliko je štiva preskočeno u VI i VII razredu. To se uzima u VIII r., u kojemu se produbljuju i neke lekcije već poznate, a u vezi s drugim problemima (Crkvena povijest, sadanji život u Crkvi, Liturgija i sl.), Naravski, gdje imadu samo 1 sat u tjednu sa katekizam, ondje reduciraju kateheze.

U Njemačkoj imadu u školama obično 3 do 4 sata vjeronauka; ali tu dolazi posebno i Biblija. Mi ne možemo računati sa više od 2 sata tjedno; pa niti to se ne dospije posvuda.

Nekoji se tuže da ima teških stvari u KK. Ona tumačenja, koja su u tekstu, određena su za obične katehumene, za djecu. Ali to ne ide bez našeg tumačenja; a što treba tumačiti to nisu same riječi

i pojmovi. To je osjećaj i život, koji mora biti najprije u nama. Ono što treba drugima naviještati mi smo učili u teologiji; ali kako? Možda previše apstraktno **i to zaboraviti.** Prenatrpani učenjem i brigom za ispite, nismo unišli u samu nauku svojim duhom i osjećajem. To treba nadoknaditi, osvježiti, proživljavati.

Usporedo sa KK izašli su veliki Priručnici za katehete. Glavni je **»Handbuch zum Katholischen Katechismus«** u 6 svezaka. To je djelo Klementa Tilmanna (glavnog autora KK) i njegovih bližih suradnika: Fr. Schreibmar-a i dr. Za svako štivo KK dolazi **»Besinnung des Katecheten«.** Najprije mora kateheta iznova studirati predmet sa teološke i praktične strane. Tu dolazi i »Blick auf das Kind«, da se vidi što, koliko i kako će to vrijediti za dijete. Ali da ne bismo u prvi mah rekli: »To nije za djecu!« Ne postavljajmo »svoj manjak vjere kao prepreku među Duhom Svetim i već posvećenom dušom djeteta« (v. Prilog V izd. Malog katek. 1965, str. 24). Poslije tog osvrta na dijete dolazi nešto za meditaciju (!) katehete; zatim tumačenje slike, raspored štiva na jednu ili više lekcija, i **cilj** kateheze. Poslije svega toga razređene su **kateheze** sa svojim stupnjevima itd.

Spomenuti je »Handbuch« preveden na francuski jezik (»Manuel du Catech. biblique«) i na neke druge jezike. Dobro bi bilo da se to prevede i na hrvatski jezik (i da se razmnoži ciklostilom). (Za prvi dio je radio 1965. god. veleč. prof. Kolanović u Zadru . . .) Kad bi naši katehete imali na hrv. jeziku barem prvi dio toga priručnika, ne bi se više tužili da je KK težak. Treba se barem uputiti na rad s njime. Poslije, ako nema ovakvih priručnika za teološka i druga razmatranja, dobio bi »ukus« i volju da si pomogne, gdje ustreba, teološkim i drugim knjigama.

Tko se želi teološki još udubiti u KK te imati i više primjera za kateheze i propovijedi, neka uzme BARTH Alfred: »Katechetisches Handbuch zum kathol. Katechismus« (prevedeno i na talij.). Tko hoće kraći pregled i natuknice za uporabu KK, i zgodne crteže, neka uzme GOLDBRUNNER Josef: »Katechismus- unterricht mit dem Werkheft« (u 4 sveščića, Kösel - Verlag, München).

Što je rečeno za KK, to vrijedi i za novi »Veliki katekizam«. Ne varajmo se. Ako smo katehezu »protumačili« i ako ju je dijete shvatilo te je naučilo naizust odgovarati na sva pitanja, tako da će učiniti lijepu figuru kod ispita i natjecanja, time još nije postignuto ono bitno. A to bitno je ono što je morao znati i dati kateheta. Nemo dat quod non habet. Pružimo dakle i kateheti mogućnost da se za to usposobi i ne pretpostavljajmo da već sve to znade, jer je to učio . . .

Sada je osobito moguće upotrebljavati za katehiziranje raznolika tehnička sredstva. To sve pomaže, ali ne može zamijeniti ono pravo naviještanje Isusa te njegove Istine i života u nama.

Gore sam spomenuo da slike u KK izrazuju ideju i nauku; dakle, djelomično naviještaju slično kao i riječi. Da se mogu dosta iskoristiti, trebalo bi dati u ruke naših kateheta neko tumačenje, barem ono što o njima raspravlja spom. »Handbuch«, sv. I/1, str. 12—14.

Nešto o jednom novom priručniku za mlade katehumene

Već godinu dana spremam »Knjigu o Božjem narodu« (biblijsko-katehetski priručnik za mladež). Zamislio sam ga za djecu IV razreda osn. šk.; ali su mi neki katehete izjavili da će biti zgodan **ne samo za IV r.**, nego i za odrasliju mladež, pa i za katehumene od 15 i više godina koji su ostali bez vjerske pouke.

Polazi se od Biblije, i to od izabranih odlomaka ili kratkih izvadaka. Točno se razlikuju riječi Biblije od drugih (a označuje se i dotični izvor.) U »pretresanju« se izvodi u 2—3 točke ono što nam treba za vjeru i život. Paralelno se iznosi ono što nam sada daje sv. Crkva (naučavanjem, liturgijom, primjenom). Postavljaju se i Pitanja, ali ne tako da se na njih stalno nadovezuju određene katehetske formule.

Sve je to podijeljeno na 33 jedinice za toliko tjedana. Računaju se u godini toliko tjedana po 2 lekcije. U potrebi, dakako, moraju se nešto reducirati.

Za prva 2 tjedna dolazi ovo: 1. Bog se očituje u prirodi i u nama; 2. Božja objava (tu je i uvod u Bibliju). Ostalo se sve temelji na Bibliji.

Kako sam više puta istaknuo i na katehetskim sastancima, morali bismo bolje upoznati i iskoristiti »Katolički katekizam«, jer je dosada najbolji od svih. Onda bismo zajedničkim iskustvom i suradnjom mogli nešto spremiti što bi i za nas bilo najbolje.

Upozoravam i na to da se u svijetu ističe potreba da se katehizacija što više temelji na Bibliji i na Povijesti našega spasenja.

Dr IVAN PAVIĆ

KRASNO OSVJEŽENJE

Kad svećenik ode na kakvu božićnu ili koju drugu pastoralnu ekskurziju, redovito se vraća duhovno osvježen. Nanovo se duhovno pomladi, nanovo se oduševi za svećenički život i djelovanje, za žrtve svećeničkog života, postane nanovo jak.

Svakako je zanimljiva stvar, da ta pozitivna osjećanja redovito nadvladaju ona negativna. Oduševljenje radi izgledna djelovanja ovog ili onog svećenika redovito potisne ovo ili ono razočaranje radi ovog ili onog svećeničkog mlakonje i defetiste.

Ali vas oduševi i ljubav naših vjernika. I pojedinačna zbilja živa vjera, neobična požrtvovnost u služenju Bogu, jobovska ustrpljivost u podnašanju životnih križeva i velikodušna darežljivost. Meni se to desilo prigodom zadnjih božićnih dana.

Mnoštvo vjernika

Velika crkva, a svijeta prepuna — jednostavno se ne možeš protisnuti kroz vjerničko stado, kad hoćeš da iz ispovijedaonice izađeš prema izlazu ili oltaru. I obadvije sakristije, i obadva koreta, i prostor pred oltarom, i prostrani kor — sve je bilo krcato vjernicima. Pa, kad to golemo Božje stado složnim glasom zapjeva ovu ili onu božićnu pjesmu, a osobito one dijelove sv. Mise, što ih sada mole vjernici sami ili zajedno sa svećenikom, na pr.: Očenaš, imaš dojam Neba. U takvim prostranim crkvama napose osjetiš veličinu naših liturgijskih novosti.

Nešto o jednom novom priručniku za mlade katehumene

Već godinu dana spremam »Knjigu o Božjem narodu« (biblijsko-katehetski priručnik za mladež). Zamislio sam ga za djecu IV razreda osn. šk.; ali su mi neki katehete izjavili da će biti zgodan **ne samo za IV r.**, nego i za odrasliju mladež, pa i za katehumene od 15 i više godina koji su ostali bez vjerske pouke.

Polazi se od Biblije, i to od izabranih odlomaka ili kratkih izvadaka. Točno se razlikuju riječi Biblije od drugih (a označuje se i dotični izvor.) U »pretresanju« se izvodi u 2—3 točke ono što nam treba za vjeru i život. Paralelno se iznosi ono što nam sada daje sv. Crkva (naučavanjem, liturgijom, primjenom). Postavljaju se i Pitanja, ali ne tako da se na njih stalno nadovezuju određene katehetske formule.

Sve je to podijeljeno na 33 jedinice za toliko tjedana. Računaju se u godini toliko tjedana po 2 lekcije. U potrebi, dakako, moraju se nešto reducirati.

Za prva 2 tjedna dolazi ovo: 1. Bog se očituje u prirodi i u nama; 2. Božja objava (tu je i uvod u Bibliju). Ostalo se sve temelji na Bibliji.

Kako sam više puta istaknuo i na katehetskim sastancima, morali bismo bolje upoznati i iskoristiti »Katolički katekizam«, jer je dosada najbolji od svih. Onda bismo zajedničkim iskustvom i suradnjom mogli nešto spremiti što bi i za nas bilo najbolje.

Upozoravam i na to da se u svijetu ističe potreba da se katehizacija što više temelji na Bibliji i na Povijesti našega spasenja.

Dr IVAN PAVIĆ

KRASNO OSVJEŽENJE

Kad svećenik ode na kakvu božićnu ili koju drugu pastoralnu ekskurziju, redovito se vraća duhovno osvježen. Nanovo se duhovno pomladi, nanovo se oduševi za svećenički život i djelovanje, za žrtve svećeničkog života, postane nanovo jak.

Svakako je zanimljiva stvar, da ta pozitivna osjećanja redovito nadvladaju ona negativna. Oduševljenje radi izgledna djelovanja ovog ili onog svećenika redovito potisne ovo ili ono razočaranje radi ovog ili onog svećeničkog mlakonje i defetiste.

Ali vas oduševi i ljubav naših vjernika. I pojedinačna zbilja živa vjera, neobična požrtvovnost u služenju Bogu, jobovska ustrpljivost u podnašanju životnih križeva i velikodušna darežljivost.

Meni se to desilo prigodom zadnjih božićnih dana.

Mnoštvo vjernika

Velika crkva, a svijeta prepuna — jednostavno se ne možeš protisnuti kroz vjerničko stado, kad hoćeš da iz ispovijedaonice izađeš prema izlazu ili oltaru. I obadvije sakristije, i obadva koreta, i prostor pred oltarom, i prostrani kor — sve je bilo krcato vjernicima. Pa, kad to golemo Božje stado složnim glasom zapjeva ovu ili onu božićnu pjesmu, a osobito one dijelove sv. Mise, što ih sada mole vjernici sami ili zajedno sa svećenikom, na pr.: Očenaš, imaš dojam Neba. U takvim prostranim crkvama napose osjetiš veličinu naših liturgijskih novosti.

U velikoj crkvi vidiš neprestanu brigu, neprestani rad, neprestane izdatke — razumije se, ako je duhovni pastir revan i gorljiv, kao ovaj naš. Kad sam gledao ona visoka božićna drvca uz veliki oltar (crkva je neobično visoka) i masu njih, srednje i male veličine, uz male oltare, pomislih: Samo to nabaviti, svake godine nanovo, iziskuje i puno novaca, i još više brige, pa i tzv. gnjavaže.

Puno poštovanje vjernika u oglasima

Kao vrlo ugodni i tako pun svježine novitet osjetih način, kako domaći župnik oglašuje kalendarske, liturgijske i druge crkvene vijesti, a isto tako i ženidbene navještaje. Riječi mu odišu i ljubavlju, i poštovanjem, i povjerenjem, i zahvalnošću prema vjernicima. Slušao sam te oglase kod više Misa tih dana — nije se puno ponavljao, ali uvijek je bilo ukusno, otmjeno, upravo izvanredno lijepo. Prvi put sam tu zatekao praksu, da se oglasi i ženidbeni navještaji čitaju prije Popričesne molitve. Vrlo sam ukusnim našao i tu činjenicu, da nije nijedanput spomenuo novac, što ga vjernici prigodom blagoslova kuća daju svećeniku kao svoj prilog za godišnje uzdržavanje.

»Ne sjećam se, da bi taj svećenik mnogo debatirao, kad su nam, na svećeničkom tečaju 1965., naši liturgijski stručnjaci govorili i o tim stvarima, ali gledaj, kako je sve lijepo proveo u svojoj crkvi«, pomislio sam više puta tih dana, dok sam tu boravio na božićnom ispomaganju. Inače je po svojoj naravi ili, bolje, po svom temperamentu malko ćoškast, ali, evo, kako je krasan jezik pronašao za svoj službeni saobraćaj s vjernicima.

Katolička širina prema redovnicima

Još mi se je jedna stvar neobično svidjela kod toga svećenika. O redovništvu — on je svjetovni svećenik — izražava se najljepšim riječima. »Oni su ono najljepše, što ima Katolička Crkva u svojoj organizaciji; oni su cvijeće naše svete vjere« itd. Bez redovništva on ne može ni zamisliti Katoličke Crkve. On u njih ne »zabada«, o njima ne govori ironički, već im iskreno priznaje njihovu objektivnu vrijednost. I, kad zove na ispomaganje svećenike iz samostana, on tu zgodu uvijek iskoristi, da redovnicima pomogne, osobito u izdržavanju podmlatka. Bavi se najozbiljnije idejom, da cijeli prvi kat svog prostrana župskog stana stavi na dispoziciju jednoj našoj ženskoj redovničkoj družbi, da ga urede kao svoj samostan. Ali, eto, kao što se to zna češće dogoditi, uprava te Družbe ne pokazuje za tu velikodušnu gestu dovoljno razumijevanja. A, da tu ideju prihvate i ponuđeni dar prime, i župska bi zajednica onda bolje uznapredovala. Župnik bi sa svojim pomoćnikom mogao da više pažnje posveti udaljenim selima, pa i drugim župskim poslovima, a katehizaciju bi, na pr., onda komotno mogle preuzeti časne sestre.

U vezi s tim zadnjim problemom slobodan sam primijetiti: Mi bismo morali bar svoje probrane vjernike naučiti, da budu vrući molitelji za sve aktualne probleme u svojoj župi. Mnoga se lijepa stvar ne pretvara u djelo, jer ne molimo dosta za blagoslov s Neba.

... da budu dobri vjernicima

Upravo tih dana, kad sam zadnjeg penitenta ispovjedio i onda ostao u ispovjedaonici, moleći brevijar, moli me jedna žena, da izađem malko na hodnik crkve. Tokom razgovora stavila mi je na

srce, da bismo mi svećenici u odgajanju svećeničkih kandidata posebnu pažnju posvetili izgradnji pastirskog lika u njima. »Da ne budu grubi prema vjernicima.« Da budu dakle ljubezni, uslužni, susretljivi, strpljivi, očinski i bratski raspoloženi; da ulijevaju povjerenje i privlače, a ne da u duše vjernika unose strah i da odbijaju od sebe. A samo dan kasnije pripovijeda mi časna sestra za jednu župu u našem najvećem gradu: Vjernika u crkvi sve manje, tako i na Ispovijedi; a, čim dođu na par dana kakvi strani svećenici, odmah je navala vjernika. Bit će i što drugo, ali je svakako uzrokom te pojave i župnikova nefinoća prema vjernicima, a i njegova strašna netočnost. I netočnost je jedna od najvećih grubosti prema ljudima.

Uz onaj savjet spomenute (akademski naobražene) gospođe pomislio sam: Pa to je stvar, koja se pomalo nas svih svećenika tiče. Smatramo nekoga svecem, a evo ti ga, i on odjednom plane bez opravdana razloga. Koliko se puta dogodi, da nam dođe neki siromašak s punim povjerenjem — još ni progovorio nije, već ga čitaš u njegovim očima — a mi ga dočekamo s nekim ledenim nepovjerenjem i utučemo ga odmah u pojam. Koliko bude nestrpljivosti u ispovijedanju, koliko u sakristiji, koliko u kancelariji. I ne mislimo na to, da nam neki više nikad ne će doći, ali ni kojemu drugom svećeniku. Mnogi se radi toga ne će ni spasiti. A bilo bi takvih još mnogo više, da nije Bog neizmjerno dobar, pa svaki čas velikodušno popravlja ono, što smo mu mi zabrljavili.

Često puta gnjavimo svoje vjernike u ispovijedaonici, neopravdano insistirajući na kazivanju broja velikih grijeha. A već nas je Noldin upozorio, da u toj stvari nije potrebno tjerati mak na konac.

Jer je zbilja jedna od najgorih stvari kod nas svećenika neljubeznost, nervoznost, neustrpljivost, manjak pravog očinskog raspoloženja, morali bi toj stvari posebnu pažnju posvetiti naši redoviti i izvanredni svećenički ispovjednici, naši ekshortatori (mjes. duh. obnova) i egzercitandi, a svakako i naši biskupi.

»Očevi, ne razdražujte djece svoje, da ne gube volje« (Kol. 3, 21.). »Očevi! Ne razdražujte djece svoje, nego ih odgajajte u nauci i opomeni Gospodnjoj« (Ef. 6, 4.).

Na jednom je mjestu pripovijedao jedan inače vrlo radin i revan svećenik: »Kad sam 1945. dospio u zatvor, prva stvar, koju sam u zatvorskoj zbilji posve jasno spoznao i najozbiljnije osudio, bila je moja neustrpljivost prema vjernicima.« Uza sve to, što je to bio jedan od najustrpljivijih ispovjednika, pa su mu zato i vrlo rado ljudi dolazili na Ispovijed.

F. K.

»UBOJICE ZA VOLANOM«. UBOJICE ILI UBIJENI
(Još jedan prilog pitanje svećeničke motoristike)

Ako tko traži primjer, kojim bi mogao zorno ilustrirati, kako su principi kršćanskog (i prirodnog) morala vječni i nepromjenljivi — jer je, u biti, nepromjenljiva i razumska ljudska narav, kako ju je stvorio Bog. — a kako njihova primjena uvijek varira, — već prema prilikama, u kojima se čovjek nađe, — ne treba mu boljega od današnje automobilistike i motoristike. Princip je star i vječan,

srce, da bismo mi svećenici u odgajanju svećeničkih kandidata posebnu pažnju posvetili izgradnji pastirskog lika u njima. »Da ne budu grubi prema vjernicima.« Da budu dakle ljubezni, uslužni, susretljivi, strpljivi, očinski i bratski raspoloženi; da ulijevaju povjerenje i privlače, a ne da u duše vjernika unose strah i da odbijaju od sebe. A samo dan kasnije pripovijeda mi časna sestra za jednu župu u našem najvećem gradu: Vjernika u crkvi sve manje, tako i na Ispovijedi; a, čim dođu na par dana kakvi strani svećenici, odmah je navala vjernika. Bit će i što drugo, ali je svakako uzrokom te pojave i župnikova nefinoća prema vjernicima, a i njegova strašna netočnost. I netočnost je jedna od najvećih grubosti prema ljudima.

Uz onaj savjet spomenute (akademski naobražene) gospođe pomislio sam: Pa to je stvar, koja se pomalo nas svih svećenika tiče. Smatramo nekoga svecem, a evo ti ga, i on odjednom plane bez opravdana razloga. Koliko se puta dogodi, da nam dođe neki siromašak s punim povjerenjem — još ni progovorio nije, već ga čitaš u njegovim očima — a mi ga dočekamo s nekim ledenim nepovjerenjem i utučemo ga odmah u pojam. Koliko bude nestrpljivosti u ispovijedanju, koliko u sakristiji, koliko u kancelariji. I ne mislimo na to, da nam neki više nikad ne će doći, ali ni kojemu drugom svećeniku. Mnogi se radi toga ne će ni spasiti. A bilo bi takvih još mnogo više, da nije Bog neizmjerno dobar, pa svaki čas velikodušno popravlja ono, što smo mu mi zabrljavili.

Često puta gnjavimo svoje vjernike u ispovijedaonici, neopravdano insistirajući na kazivanju broja velikih grijeha. A već nas je Noldin upozorio, da u toj stvari nije potrebno tjerati mak na konac.

Jer je zbilja jedna od najgorih stvari kod nas svećenika neljubeznost, nervoznost, neustrpljivost, manjak pravog očinskog raspoloženja, morali bi toj stvari posebnu pažnju posvetiti naši redoviti i izvanredni svećenički ispovjednici, naši ekshortatori (mjes. duh. obnova) i egzercitandi, a svakako i naši biskupi.

»Očevi, ne razdražujte djece svoje, da ne gube volje« (Kol. 3, 21.). »Očevi! Ne razdražujte djece svoje, nego ih odgajajte u nauci i opomeni Gospodnjoj« (Ef. 6, 4.).

Na jednom je mjestu pripovijedao jedan inače vrlo radin i revan svećenik: »Kad sam 1945. dospio u zatvor, prva stvar, koju sam u zatvorskoj zbilji posve jasno spoznao i najozbiljnije osudio, bila je moja neustrpljivost prema vjernicima.« Uza sve to, što je to bio jedan od najustrpljivijih ispovjednika, pa su mu zato i vrlo rado ljudi dolazili na Ispovijed.

F. K.

»UBOJICE ZA VOLANOM«. UBOJICE ILI UBIJENI
(Još jedan prilog pitanje svećeničke motoristike)

Ako tko traži primjer, kojim bi mogao zorno ilustrirati, kako su principi kršćanskog (i prirodnog) morala vječni i nepromjenljivi — jer je, u biti, nepromjenljiva i razumska ljudska narav, kako ju je stvorio Bog. — a kako njihova primjena uvijek varira, — već prema prilikama, u kojima se čovjek nađe, — ne treba mu boljega od današnje automobilistike i motoristike. Princip je star i vječan,

peta Božja zapovijed: »Da nijesi ubio!« Nemaš prava samovoljno ugroziti ni svoga ni tuđega života i zdravlja. Grijeh ti je, veći ili manji, kadgod ga tako ugroziš. A primjena je toga principa, u ovom slučaju, nova i suvremena. Do nazad sedamdesetak godina nitko nije automobilom ni motorom ugrožavao ni sebe ni drugih: nije ih ni bilo. Mogao ih je ugroziti cjepljom, nožem, kamenom, strjelicom, topuzom, puškom, sabljom, topom, konjem, kolima, željeznicom, ali autom i motorom nije. Nijedan moralista ni kazuista nije raspravljao o problemu automobilske vožnje i automobilskih nesreća. A danas bi moralni priručnik, koji se ne bi dodirnuo i toga pitanja, bio totalno manjkav. Jednostavno zato, što danas bezbroj ljudi, pa i vjernika i svećenika, vozi aute i motore, a ti auti i motori svaki dan, — opet bezbroj puta, — doživljuju ili uzrokuju nesreće i sudare. I ljudi u njima stradaju i ginu: u tehnički naprednim zemljama puno više nego i od zaraznih bolesti, i od ubojica i razbojnika, i od potresa, poplava i ratova. U Sjedinjenim Američkim Državama pogine kroz jedan samo veliki »weekend«, na primjer uz »Dan nezavisnosti« ili o Božiću i Uskrsu, više Amerikanaca, nego što ih je poginulo kroz sve tri prve godine vietnamskog rata. U Francuskoj, — eno, nedavno su to donijele novine, — svake, obične, nedjelje pogine na cestama, u automobilskim nesrećama, pedeset ljudi, a deset ih puta više ostane u njima bogalja i invalida za čitav život. Više ih umire na cestama, nego u svim drugim nesrećama i nesretnim slučajevima skupa: i onima na željeznici, i onima u zraku. 40 posto svih sudskih rasprava odnose se na delikte počinjene motornim vozilima, dok se broj administrativnih prekršaja i kazni, iz toga titula, penje na milione. 50 posto svih sudskih osuda (70.000 u jednoj godini) pada zbog prometnih delikata. A puno bolje nije ni kod nas. Možda je i gore: po relativnim mjerilima; u postotcima, a prema broju vozila u našoj zemlji. Nema ni jednog broja novina, ni beogradskih, ni zagrebačkih, ni ljubljanskih, ni sarajevskih, ni skopljanskih, ni splitskih, ni novosadskih, a da u njemu nije registrirano barem četiri, pet automobilskih nesreća. Neki su dan donijele novine, da je Jugoslavija, g. 1966., po broju automobilskih nesreća (po svemu izgleda: smrtnih ili barem teških) i apsolutno (!) izbila na peto mjesto u Evropi, među »velevlasti« (S. R. Njemačka 14.284, Italija 10.725, Francuska 10.227, Velika Britanija 6.350, Jugoslavija 4.455). Samo u Beogradu poginulo je, kroz prvih 10 mjeseci g. 1966., 119 osoba, a sudara je bilo 6.372 (»Tanjug«, 22. X 1966.), Samo na drugi dan ovogodišnje proslave Dana Republike, dopodne (!), bilo je u Beogradu 76 prometnih nesreća, 2 su osobe poginule, 12 ih je bilo teško, a 27 lakše ranjeno (»Oslobođenje«, 1. XII 1966.).

Problem je to, koji već, — više manje u svim državama, — odavna uzbuđuje, zabrinjuje, uzbunjuje, revoltira javnost. Diže se sa sviju strana alarm; traži se radikalna intervencija zakonodavne vlasti i države. Pišu se članci pod naslovom: »Ubice za volanom« (»Politika«, 18. IX 1966.). Postupak se sa krivcima prometnih nesreća jednako pooštruje: svi vide, da se ovako ne može dalje. U Francuskoj su već uveli i »prijeke sudove« za nekorektne automobiliste, koji ih love, iz zasjeda na cestama i raskršćima (pod šatorskim krilima), i na licu mjesta kažnjavaju. Kažnjavaju ih velikim novčanim kaznama, oduzimlju im vozačke dozvole, izručuju ih policiji i redovitim sudovima.

Civilna javnost ne tretira, dakako, taj problem ni direktno ni prvotno kao moralni problem. Njoj je to najprije socijalno-društveni problem, a onda pomalo nacionalni, — »opasnost broj jedan za život nacije«, javni »pokolj«, »non-stop krvoproliće na asfaltu«, kontinuirani proces »svakodnevnih porodičnih tragedija«, povorka »mrtvačkih lijesova na točkovima«, — i, osobito, kulturno-psihološki: masovno ludilo, kolektivna psihoza, jedna od opojnih droga za prenapete i bolesne živce ljudi našega vremena, tipična bolest tehničke civilizacije: »Bataljoni normalnih ljudi — u trenutku, kada se, zavaljeni u vozačku fotelju, osjete superiornma i svemoćnima, postaju psihopati i zločinci«.

Samo, sve, što se, s tim u vezi, prigovara automobilistima, — vožnja bez vozačke legitimacije, pripitost, obijesno i svijesno ignoriranje prometnih propisa, djetinjasto utrkivanje i pretjecanje, mladost većine prestupnika, — čim se prevede na jezik našega kršćanskog morala, postaje grijeh, povreda, božanskog, etičkog reda, oglušivanje diktatu savjesti i Božjemu glasu u duši. Oholost, samovolja, nepravda, gaženje velike zapovijedi ljubavi, prijestup pete zapovijedi Božje. Čovjek svoje subjektivno, nagonsko, samozadovoljenje, ugodnost i obijest pretpostavlja objektivnim normama razumskoga reda, — onog ljudskog i onoga božanskog, — igra se sebi za zabavu svojim i tuđim životom, neće da zna ni za kakve obaveze ni obzire, više od sebe. Instinktivno izdiže nad racionalno, egoistično nad altruistično, lično nad kolektivno. Hoće da bude, — posve u stilu kurentne egzistencijalističke filozofije života, — titan, koji samo sebe afirmira i ne vjeruje ni u šta izvan i iznad sebe. Mora on biti prvi: mora preteći svakoga ispred sebe na cesti ili na autostradi. Nitko pred njim nema nikakva prava; nitko ne smije da stane na put njegovoj »slobodi« i »sreći«. Inače neka bude spreman, da ga on, svojim kolima, pogazi kao crva. A on? Njega čuva njegova zvijezda. Njemu se ne može i neće ništa dogoditi. Ni njemu ni onome, tko je u njegovim kolima i pod njegovom zaštitom. »Caesarem vehis!«

Razumije se, da takav mentalitet nije kršćanski i da takav postupak, u svakom slučaju, predstavlja grijeh: objektivno i za ozbiljne i trijezne ljude i mislioce i težak, i smrtni, grijeh. Čovjek svjesno ili, barem, podsvjesno, a bez ikakva razumnog opravdanja, iz motiva, koji su očito moralno negativni, stavlja na kocku svoj i tuđi život i zdravlje; riskira, da postane ubojica ili samoubojica: da učini nešto strašno, što se više nikada ne će dati ni popraviti ni naknaditi. A to, nažalost, danas rade, — u svojoj lakoumnoj površnosti i duhovnom maloljetstvu, — i mnogi ljudi, koji se drže katolicima i dolaze u crkvu i na ispovijed.

I posve pravo imaju biskupi, kada danas, u raznim krajevima, izdaju o tome okružnice na vjernike. I, prvi kod nas, nadbiskup u Ljubljani, dr Pogačnik. A pravo imaju i svećenici, koji protiv toga propovijedaju i za to pitaju u ispovijedi. Svima nam je zapravo to danas dužnost.

Ali, da tu dužnost mognemo, bez stida i bez licemjerja, vršiti, ne smijemo mi sami svećenici podlijegati tome mentalitetu, ni činiti i sami ono, što smo na drugima dužni kuditi, osuđivati, kažnjavati.

A, budimo iskreni, zar to mnogi od nas ne čine? Zar mnogi i od nas ne sjedaju za volan, ne doduše pijani, ali bez legitimacije i kvalifikacije? Zar mnogi, bez ikakve potrebe, razloga, smisla, ne jure vrtoglavom brzinom, samo da izdovolje i svoju, — nazovimo to onim, što i jest, — pasiju? Svoju »silu«, svoju mladenačku, »momačku«, ludost i obijest? A svećenik bi, i onaj mladi, uvijek morao biti »starac« razborom, »senior«, »presbyteros«. Da nije tako, ne bi i toliki svećenici doživljavali nesreće, gazili ljude i stoku, lomili kičme i noge, u kukovima, koljenima i stopalima, ostajali bogalji i stvarali bogalje, ginuli po cestama. Svi upućeni (i stručni) kažu, da je uzrok automobilskim i motorističkim nesrećama skoro uvijek, — barem kod onih, koji ne piju i ne voze bez legitimacije, — prebrza vožnja, pasija brzine i sile, strast za isticanjem i rekordima.

Nijesu nam, sigurno, takve afere na čast. Ni onima koji su im direktni, tragični, nosioci, ni nama, njihovim kolegama, ni Crkvi. Čovjek mora pogledati u zemlju od neprilike svaki put, kad pred njim o tome pričaju ili kad to pročita u novinama. Nitko se od nas ne bi rado našao na licu mjesta, kad od svećenika, — pa i kad nijesu u kolaru — naplaćuju kazne ili ih uzimlju na zapisnik, kad im daju ukore, kad ih uhvate i u laži ili im ponište vozačku dozvolu, jer su drugoga svećenika, koji nije, kao oni, kratkovidan, poslali pred komisiju, samo da i oni sjednu »među ljude«, za volan, kad ih izvode na sud, jer su pogazili nečiju ženu ili dijete, satrli, možda i sirotinjsku kravu ili ovcu, slupali nečiji auto, kad zbog toga moraju u zatvor, kad ih svijet tuži ili proklinje, a ne bi se rado našao ni u koži svećeniku, koji je nekoga satro, pa makar i nehotice.

Propovijedamo samosvladavanje i samodisciplinu, a ne vršimo je; urgiramo poštivanje i nepovredivost tuđih prava, svetost života, tankoćutnost i diskretnu ljubav prema svakome, a u praksi su nam naše mušice, voljice, hiri, pasije, ispred svega toga. Zaboravili smo posve, da, po kršćanskom moralu »moderamen inculpatae tutelae« štiti i nepravednoga napadača, a kamo li ne mirne ljude ispred nas. Kao da je važno, hoćemo li na putu provesti tri ili četiri sata, hoćemo li kući stići deset minuta ranije ili kasnije. Za stolom i za televizijom nijesmo toliko škrti ni sa satima, a kamo li sa minutama. Da i ne govorimo o ludo upropaštenim milijunima, koji nijesu naši, — svećenikovo je vlasništvo uvijek opterećeno hipotekom »causarum piarum«, — i o skrajnje nelojalnom i neodgovornom postupku s Crkvom, kojoj potencijalno, a često, nažalost, i faktično, otimamo svećeničke sile u naponu snage ili joj ih ostavljamo na vratu kao pasivu i teret, — kao bogalje i invalide, — možda i kroz duge decenije. Da ih, sve, pobrojimo, koji su nam, zadnjih desetak godina, poginuli ili se trajno onesposobili, bilo bi ih više, nego što u kotorskoj dijecezi ima, svega, svećenika. A onih, koji su samo za dlaku izbjegli smrt ili invalidnini, bilo bi, čini se, i za jednu našu poveću dijecezu.

Mislimo, da se je vrijedno jedanput i u to zamisliti: danas, u doba masovne svećeničke motorizacije; i potrebne, i, još više, nepotrebne. A mislimo, da je ta stvar već i prilično zrela, da bi mogla postati i predmetom auktoritativne, legislativne, regulacije od strane Crkve. U Njemačkoj je, kažu, već postala. I u Italiji. Valja svećenicima, koji voze, i formalno, obvezom u savjesti, maksimirati brzinu, kojom se smiju služiti. Baš neki dan čitali smo u novinama,

da je naša jadranska magistrala građena za maksimalnu brzinu od 60 kilometara (tko brže vozi, riskira i neposredno ugrožuje sebe i druge), a u isto vrijeme slušali za svećeničkim stolovima, kako je brzina od 80 kilometara na autostradama normalna: ne samo jedino ekonomična, nego i potrebna (radi suvozača). I valja uopće posjedovanje motornih vozila uvjetovati dopuštenjem crkvene vlasti na temelju ozbiljne motivirane peticije. Mnogi misle, da bi danas, kad na sve strane ima javnih vozila, trebalo svećenicima u pastvi dopustiti samo male motore (mopede) za poslugu u pastvi (po župi i po neposrednoj okolini), a velike (brze) motore i automobile osim, eventualno, onih najjeftinijih i popularnih samo iznimno i iz posebnih razloga. A to ne samo u interesu čuvanja zdravlja i života, nego i u duhu kršćanske i svećeničke skromnosti i ozbiljnosti. Luksus i gospodovanje (i za mali auto valja utrošiti najmanje dva milijuna, a za njegovo godišnje uzdržavanje opet blizu pola milijuna) nije za svećenika, a vrijeme, što bi ga proveo u vozanju i u manipuliranju s autom, može svećenik, bez sumnje, i mnogo korisnije upotrijebiti. U eventualnom pravilniku trebalo bi, dakako, predvidjeti, i koga svećenici - motoristi smiju, a koga ne smiju uzimati sa sobom u vozilo ili na vozilo. U Italiji se, pričaju, na tom vrlo rigorozno insistira. I s pravom, sigurno. Disciplina i zakon valja da priteku u pomoć našoj svećeničkoj razboritosti i dobroj volji. Crkva nije nikada puno vjerovala u mudrost samoodgovornosti i samoodgoja.

Uostalom, to je stvar mjerodavnih. Nama je u ovom članku bilo prvotno do toga, da upozorimo na problem i na njegove glavne načelne aspekte!

Č.

BLAGI PASTIRSKI LIK

Kao u čarobnoj zemlji osjeća se čovjek na terenu, na kojem djeluje uzoran duhovni pastir. Tako se osjećah i ja u župi svećenika x. y., gdje sam nedavno bio već po četvrti put.

Blag i dobar svima

Bilo je još samo malo vremena do početka crkvene funkcije, i to sam vrijeme prosjedio u župskoj kancelariji, a tako i iza crkvene funkcije do večere, te do odlaska na vlak kući. I tako sam imao priliku, da vidim način njegova ophođenja s ministrantima, vjeronaučnom djecom, pjevačicama, zaručničkim parovima, čč. sestrama i drugim vjernicima. Prema svima je bio dostojanstveno ljubezan, stalno blag i nasmijan, te očinski ustrpljiv. Tako i u sakristiji i crkvi, pod sv. Misom i u oglasima. Da je takav i u ispovijedaonici, zaključio sam po tome, što su vjernici navalili prema njegovoj ispovijedaonici, čim je došao da i on ispovijeda, iako je u župi već oko 20 godina, pa bi čovjek očekivao baš protivno. Naumice sam ga upitao, kakav je prema svom subsidiaru. Stari smo znanci, pa sam si mogao to pitanje priuštiti. »Nikad ne tjeram mak na konac. što je teže, izvršim sam. Nisam pretežak.« I prije tih odgovora, mislio sam, da je tako. A neke sam stvari i na svoje oči vidio.

Ljubezna je prema svima i njegova sestra, starija žena, udovica, majka jednog svećenika (a i ujak joj je svećenik), koja svom bratu vodi kućanstvo. Tu za vjernike nije problem doći u kuhinju i sjesti za sto, da se malo ugriješ.

da je naša jadranska magistrala građena za maksimalnu brzinu od 60 kilometara (tko brže vozi, riskira i neposredno ugrožuje sebe i druge), a u isto vrijeme slušali za svećeničkim stolovima, kako je brzina od 80 kilometara na autostradama normalna: ne samo jedino ekonomična, nego i potrebna (radi suvozača). I valja uopće posjedovanje motornih vozila uvjetovati dopuštenjem crkvene vlasti na temelju ozbiljne motivirane peticije. Mnogi misle, da bi danas, kad na sve strane ima javnih vozila, trebalo svećenicima u pastvi dopustiti samo male motore (mopede) za poslugu u pastvi (po župi i po neposrednoj okolini), a velike (brze) motore i automobile osim, eventualno, onih najjeftinijih i popularnih samo iznimno i iz posebnih razloga. A to ne samo u interesu čuvanja zdravlja i života, nego i u duhu kršćanske i svećeničke skromnosti i ozbiljnosti. Luksus i gospodovanje (i za mali auto valja utrošiti najmanje dva milijuna, a za njegovo godišnje uzdržavanje opet blizu pola milijuna) nije za svećenika, a vrijeme, što bi ga proveo u vozanju i u manipuliranju s autom, može svećenik, bez sumnje, i mnogo korisnije upotrijebiti. U eventualnom pravilniku trebalo bi, dakako, predvidjeti, i koga svećenici - motoristi smiju, a koga ne smiju uzimati sa sobom u vozilo ili na vozilo. U Italiji se, pričaju, na tom vrlo rigorozno insistira. I s pravom, sigurno. Disciplina i zakon valja da priteku u pomoć našoj svećeničkoj razboritosti i dobroj volji. Crkva nije nikada puno vjerovala u mudrost samoodgovornosti i samoodgoja.

Uostalom, to je stvar mjerodavnih. Nama je u ovom članku bilo prvotno do toga, da upozorimo na problem i na njegove glavne načelne aspekte!

Č.

BLAGI PASTIRSKI LIK

Kao u čarobnoj zemlji osjeća se čovjek na terenu, na kojem djeluje uzoran duhovni pastir. Tako se osjećah i ja u župi svećenika x. y., gdje sam nedavno bio već po četvrti put.

Blag i dobar svima

Bilo je još samo malo vremena do početka crkvene funkcije, i to sam vrijeme prosjedio u župskoj kancelariji, a tako i iza crkvene funkcije do večere, te do odlaska na vlak kući. I tako sam imao priliku, da vidim način njegova ophođenja s ministrantima, vjeronaučnom djecom, pjevačicama, zaručničkim parovima, čč. sestrama i drugim vjernicima. Prema svima je bio dostojanstveno ljubezan, stalno blag i nasmijan, te očinski ustrpljiv. Tako i u sakristiji i crkvi, pod sv. Misom i u oglasima. Da je takav i u ispovijedaonici, zaključio sam po tome, što su vjernici navalili prema njegovoj ispovijedaonici, čim je došao da i on ispovijeda, iako je u župi već oko 20 godina, pa bi čovjek očekivao baš protivno. Naumice sam ga upitao, kakav je prema svom subsidiaru. Stari smo znanci, pa sam si mogao to pitanje priuštiti. »Nikad ne tjeram mak na konac. što je teže, izvršim sam. Nisam pretežak.« I prije tih odgovora, mislio sam, da je tako. A neke sam stvari i na svoje oči vidio.

Ljubezna je prema svima i njegova sestra, starija žena, udovica, majka jednog svećenika (a i ujak joj je svećenik), koja svom bratu vodi kućanstvo. Tu za vjernike nije problem doći u kuhinju i sjesti za sto, da se malo ugriješ.

A zanimljiva je stvar — očita i iz povijesti i iz sadašnjice, — da su baš takvi blagi pastirski likovi redovito i junaci, kadgod to zatreba. Neumoljivo naglašuju Božja načela i privatno u ispovijedaonici i javno sa propovijedaonice, prigodom zaručničke pouke, pa i vis-a-vis ljudi, koji mogu nauditi. Mene to nimalo ne začuđuje; isti je inspirator u oba slučaja: Bog, Duh Sveti. On nastupa stalno prema svećeniku ustrpljivo, blago, očinski i traži, da takav isti postupak primijeni i svećenik u svom ponašanju prema drugima. Ali traži Duh Sveti od svećenika i to, da ne propovijeda ljudska, zemaljska načela, nego načela vječna, Božja. Ni jedno ni drugo nije uvijek baš lako. Pa, kad smo čvrsto odlučili da slušamo Duha Svetoga u jednoj stvari, slušat ćemo ga i u drugoj.

Taj naš svećenik, na pr., uvijek s veseljem primi svoje vjernike, kad ga dođu zvati bolesniku, pa i po noći. Da im bude lakše dozvati ga, on ne stanuje na I. katu, već u prizemlju župske kuće. Ali, ako pri zaručničkom ispitu sazna, da u braku kane slijediti poganska načela, otvoreno im stavlja na znanje, da ih onda ne će vjenčati, i ustrpljivo ih nastoji disponirati za kršćansko shvaćanje ženidbe.

Na svakom je području odlikaš. Dobar propovjednik, revan vjeroučitelj, uz veće blagdane organizator crkvene priredbe, apostol dobre štampe, a i pisac. Dobar će i revan svećenik uvijek nešto naći, da rekne svojoj braći, i željeti, da ga i drugi slijede u onom, što je dobro.

Doktor je i kompozitor, a ipak skroz jednostavan. I ministrirat će bratu svećeniku, i doći pred njega na malo podalji kolodvor, i najpripravnije mu staviti na dispoziciju svoja pastoralna iskustva. A svojih misli ne nameće drugima, u raspravljanju nije silovit, tako da sugovorniku prisjedne svaki razgovor i da nastoji što prije otići, nego nastupa uvijek kao brat s bratom, spreman da bez uzrujavanja čuje i protivno mišljenje, pripravan i na eventualnu korekturu svojih misli.

To bi trebalo da bude normalna pojava

Sam se sebi smijem, dok ovo pišem. Naglašujem tu stvar kao nešto iznimno, a ipak bi to kod nas morala biti po sebi razumljiva, normalna pojava. I u odnosu svećenika među sobom, i u postupku svećenika prema vjernicima.

Smiješno je, kad je stariji svećenik tako raspoložen, kao da sve zna, kao da ne može ništa nova, pametna i dobra čuti iz ustiju mlađega kolege. I od neškolovana čovjeka možemo štošta naučiti, a kamoli ne od čovjeka školovana, od svoga kolege. Ovaj valjda ima također zaokruženu naobrazbu; a jer je nauke završio 10-20-30 godina iza mene, čuo je štošta, što ja ne znam, a na razne suvremene pojave gleda mirnije, pa zato i zdravije, negoli mi stariji. I redovito će se u njima snaći bolje od nas.

Mlađi: ne prepotentni!

Ali je još smješnije, kad mlađi, koji u mnogim stvarima uopće nemaju vlastitog iskustva, hoće da dociraju čestite starije svećenike, kako je bilo onda, kad su se oni još nalazili inter entia possibilia ili pak, u najbolju ruku, među posve nezrelom djecom. I oni, eto, bolje poznavaju te prilike, negoli njihove starije kolege, koji su u tim prilikama živjeli i bili im, dapače, kao javni radnici, bar jednim

dijelkom, i stvaraoci. I onda prepotentno ponavljaju čisto generalne, a neistinite tvrdnje o svećenicima toga sebi nepoznata vremena onako, kako su ih nekritički pročitali u kakvoj tendencioznoj pisanoj knjizi ili čuli od kakva sebi jednako neiskusna čovjeka, koji voli generalizirati i manje mu je stalo do objektivne historijske istine, pa ne da ni otvoriti usta protivniku u raspravljanju, kad ovaj hoće da postavi kakvu čisto konkretnu tvrdnju o kleru svog vremena ili da iznese kakvu konkretnu činjenicu o sebi i o svom djelovanju u svrhu samoobrane protiv napadaja.

Neobična Biskupova gesta

Nije tomu tako davno, kako se je jedan od naših biskupa obratio na svoje svećenike s molbom, da mu odgovore na niz važnih pitanja. Jedno je od tih pitanja bilo, da li mu imaju što prigovoriti i da li mu imaju što sugerirati. Jedna je od najvažnijih, ali i najtežih stvari u redovničkom životu ispravan odnos podložnika prema poglavaru. Taj treba da je u prvom redu obilježen poniznošću i poslušnošću. Pa ipak redovničke Ustanove predviđaju i tu svetu slobodu podložnika, da svom poglavaru stave dobronamjerne prigovore, primjedbe i savjete. Uz kanonizaciju bivšega kardinala vodi se posebna istraga o tome, da li je Papi uvijek otvoreno kazivao svoje mišljenje. Često se zaboravlja, da je jedna od najvećih evanđeoskih odlika kršćanina — istinoljublje.

Nismo navikli na geste, kakvu je učinio maloprije spomenuti revni biskup, ali su Božji velikani i u prijašnja i u naša vremena svojim postupkom uvijek, bar indirektno, priznavali pravo i svećenika i vjernika na opravdane prigovore i na dobronamjerne primjedbe i savjete. I druge stvari, spomenute u prijašnjem poglavlju, mogu nekome izgledati neobične. Ne će im se međutim čuditi onaj koji pozna crkvu povijest, koji čita živote svetaca, koji se zna udubiti u razmišljanju o svrsi Crkve Kristova djela i svjestan je, da smo mi svi skupa ništa pred Bogom i Kristom i da ćemo svi zajedno biti od njega suđeni, u isto vrijeme i na istome mjestu, a ne odijeljeni jedni od drugih, u svom podložništvu Njemu posve jednaki, dapače s mnogo većom odgovornošću oni, koji su imali čast i vlast, od onih, koji ih nisu imali.

Pape predvode

Te su se misli u naše dane nezapamćenom brzinom i lucidnošću čisto probile u Crkvu, pa smo kao plod toga doživjeli geste javnog i čistog djetinjeg demonstriranja poniznosti na nosiocima vrhovne vlasti Ivanu XXIII. i Pavlu VI. To su tako velike stvari, da će povjesničari među ostalim sigurno i njih nazvati signa temporis za ovaj nezapamćeni, i praktički i teoretski, otpad od Boga. Posve je sigurno, da su te geste manifestacije djelovanja Duha Svetoga u Kristovoj Crkvi, rezervirana baš za ove dane. Ali je moje najčvršće uvjerenje, da su i plod posredovanja Bl. Dj. Marije, u vezi s njezinim ukazivanjem i objavama u Fatimi, dakle i plod štovanja Srca Isusova i Srca Marijina, prvih petaka i prvih subota, silnog razmaha moljenja krunice i djela zadovoljštine.

Pa, kako da se ondai mi obični svećenici, važni doduše, ali ipak mali kotačići u grandioznom mehanizmu sv. Crkve, ne damo naštimati tim općim raspoloženjem u Crkvi, tim duhom, što joj ga je tako intezivno udahnuo Duh Sveti baš u ove naše dane — duhom

poniznosti i duhom ljubavi. Hoćemo li ustrajno zračiti bratstvom i očinstvom i prema svećenicima i prema vjernicima, bit će našoj ljubavi sigurno potrebna i potpora poniznosti.

Ljubav je najprivlačljivija

Nedavno sam prisustvovao jednoj imendanskoj zdravici. Govornik, naš obični svećenik, rekao je, podvlačeći najsimpatičniju crtu na svečaru: »Ipak je ljubav najprivlačnija i najdragocjenija stvar na čovjeku.« A ja dodajem: Ako su u svim stoljećima brali silne uspjehe neustrašivi propovjednici-proroci, tih uspjeha ne bi nikad bilo, da nisu uz silnu revnost za slavu Božju posjedovali i besprimjernu — djelotvornu i herojski požrtvovnu — ljubav prema tim svojim slušateljima, čije su grijehe nemilice šibali.

Još mi se jedna stvar u tom župskom stanu neobično svidjela. Sestra se svome bratu nimalo ne miješa u njegove crkvene poslove. Uza svu svoju divnu pastirsku blagost, uspjelo mu je, eto, da je u toj stvari ispravno orijentira. Ali je ipak mnogo vjerovatnije, da joj nije ni morao ništa govoriti, već da ona sama osjeća tu stvar kao zahtjev finoće. I brat svećenik i njegova sestra baštinili su zajedničiki od svojih roditelja otmjenost srca, a sve drugo je onda razumljiva posljedica toga čvrstog temelja.

Župnikom ne smije gospodariti rodbina

Ne ističem tu stvar samo tako slučajno. Nisam se samo jedamput u životu susreo i s takvim prilikama, gdje su u mnogim stvarima župe, župnika i kapelana diktirali župnikovi roditelji, braća, sestre, nećaci inećakinje. Pa i obična kuharica zna, na pr., katkada biti, u kućnoj župskoj hijerarhiji, ispred kapelana, pa i čestitog starijeg svećenika, koji je tu na ispomaganju. Da je kuharica i rođena majka, to ne smije da bude; to je nezdrava pojava, koja sramoti Krista i Crkvu, a ozbilja svećenika s pravom revoltira. I zna se dešavati, da je župnička kuhinja kuhaona župskih tračeva i da se u njoj zna baš najviše intrigirati protiv dobronamjernog i puna revnosti, ali i otvorenog, istinoljubiva i časna kapelana, subsidijara ili kakva umirovljena svećenika. A župnik to mirno gleda, dapače i sudjeluje ili bar šutke podnosi, mjesto da toj sramoti najenrgičnije stane na put. Takve se nezdrave pojave uvijek smrt za zdrave odnose između svećenika i vjernika, ali i za bratsko raspoloženje među svećenicima. I suše, poput onog strašnog vjetra pálca, koji zna ljeti proći preko naših usjeva, zdrave sokove duhovnog organizma župske zajednice i jedinstveno ne daju ni da se spusti s Neba ona tako važna i za uspjeh neophodna potrebna rosa Božjeg blagoslova, što ju je nebeski Vrtlar htio da pošalje župniku i njegovim vjernicima.

F. K.

OSVRT NA ČLANKE O MISNOM PRIRUČNIKU

Iako je u Uvodnoj riječi uzoritog gospodina Kardinala u Misnom priručniku dovoljno jasno istaknuto zašto je Misni priručnik sadržajno baš takav kakav je, ipak smatramo potrebnim osvrnuti se na članke o Misnom priručniku koji su objavljeni u časopisu »Služba Božja« u brojevima 5,6/1966. i 1/1967.

Ponajprije donosimo opaske u vezi sa člankom don Ante Jurića najmlađeg: Tekstovni nedostaci Misnog priručnika.

1. **Red sv. Mise.** Misni je priručnik ono što mu i sam naziv kaže: tek priručnik a ne misal. Latinski odnosno staroslovenski misal i dalje je osnovna liturgijska knjiga za sv. Misu (Uredba o svetom bogoslužju, čl. 36; čl. 54). U priručnik je ušlo samo ono što je nadležna crkvena vlast odobrila na hrvatskom jeziku. Prema tome, nema u njemu ni rubrika jer nisu ni odobrene na hrvatskom jeziku.

Do novog, potpunog Hrvatskog misala za liturgijsku upotrebu još ćemo prilično dugo čekati. S jedne strane, taj bi misal morao biti — prema sadašnjem propisu — tiskan dvojezično: uz potpuni latinski odnosno staroslovenski tekst donosio bi na narodnom jeziku one dijelove teksta koje nadležna crkvena vlast odobrava na tom jeziku (Uputa za ispravno provođenje Uredbe o svetom bogoslužju, čl. 57,c). S druge strane, poznato je da se priprema novi Ordo Missae i novi obrasci za mise. Znači, trebalo bi uložiti velike svote za izdavanje misala koji će za par godina biti neupotrebljiv. Tko će snositi te troškove? Zadovoljimo se, dakle, s onim što nam crkvena vlast kao privremeno propisuje, dopušta i daje.

Molitva vjernika. Svi su formulari Molitve vjernika uneseni u Priručnik onako kako su ih odobrile Biskupske konferencije i potvrdilo Vijeće za izvođenje Uredbe o svetom bogoslužju. Prijedlozi za izmjenu teksta neka se pošalju preko nadležnog Ordinarijata Predsjedništvu Biskupskih konferencija. To je jedino korektan put i postupak.

Nema molitava za kadjenje oltara itd. Naravno; nalaze se u latinskom odnosno staroslovenskom misalu. Ne spadaju u Priručnik jer nisu odobrene na narodnom jeziku.

2. **Misni tekstovi.** Misni su tekstovi u Priručniku uzeti iz odobrenog teksta u časopisu »Molite, braćo«. Tekstova kojih nema u tom časopisu, nema ni u Priručniku. Drugi prijevod, iako odobren, nije mogao biti uzet u Priručnik zbog razloga koji je upućenima poznat a mi ga ovdje ne želimo iznositi.

Sveta sedmica (Cvjetna nedjelja do mise uskrsnog bdjenja uključivo) nije tiskana u Priručniku jer se tekst Svete sedmice štampa u Rimu kao posebni priručnik. Zbog kojih razloga taj priručnik nije još stigao u ruke našeg klera, nije nam poznato.

3. **Poslanice i evandjelja.** »Misal bez poslanica i evandjelja!«, snebiva se autor. Priručnik je, ponavljamo, priručnik misala a nije misal. Poslanice i evandjelja nalaze se u odobrenom Žuvićevu i Vlašićevu evandjelistaru. U jednom od njih nalazi se, vjerojatno, i »ona riječ, jedna riječ« — pa svatko može uzeti ono što mu se sviđa!

4. **Predslovlja.** »Podjela je grozna, pravi kaos«, sablažnjuje se pisac članka. Podjela je predslovlja u Priručniku učinjena točno prema jednom od najuzornijih izdanja latinskog Rimskog misala

što ga je pripremila godine 1962. jedna od najpouzdanijih izdavačkih kuća liturgijskih knjiga: M A M E (Romae — Turonibus — — Parisiis. Sumptibus et typis MAME Sanctae Sedis Apostolicae et Sacrae Rituum Congregatonis typographorum. Editio prima **juxta typicam**).

Najprije su tiskana predslovlja OPĆE Crkve s pjevanjem, a zatim VLASTITA predslovlja POJEDINIH DIJECEZA, s pjevanjem i bez pjevanja, a nakon toga predslovlja OPĆE Crkve bez pjevanja, točno kako je u izdanju MAME.

Priređivač je smatrao i smatra da može na naš kler primijeniti onu svetog Augustina: »neque enim omnia commemoranda sunt vobis tamquam rudibus et imperitis« (Tractatus 17 in Ioannem). Naravno, i tu vrijedi ona: iznimka potvrđuje pravilo.

Dobronamjernom kritičaru spominjemo činjenicu da je naš kler vrlo nestrpljivo očekivao izdanje Misnog priručnika i tražio da što prije izađe iz tiska. Prigovarao je i zbog zakašnjenja od dvije-tri sedmice a kamo li da je bio voljan čekati pola godine, kako to misli Najmlađi. Uz to treba imati na umu da je tiskanje liturgijskih knjiga za naše tiskare novost pa im nedostaje iskustva u tom poslu. Sve je to uvjetovalo da su se u Misni priručnik uvukle uslijed brzine rada i neiskustva slagara stanovite tehničke greške i propusti. Te nedostatke Misnog priručnika i priređivač i izdavač rado priznaje i snose svu odgovornost.

Budući da je Misni priručnik — što se sadržaja tiče — uređen prema uputama i odobrenju nadležne crkvene vlasti i budući da se nitko ne bi usudio štampati za liturgijsku upotrebu bilo kakav misal — potpuni ili nepotpuni — bez odobrenja te iste crkvene vlasti, jasno je na koga se odnosi ono: »drski prevarant i treba ozbiljno sumnjati u njegovu plemenitost«. Iznenađuje stoga činjenica da je kritika u ovakvom stilu mogla izaći u jednom tako uglednom časopisu kao što je »Služba Božja«.

Još par riječi u vezi sa člankom dr Bošnjaka: »Čitajući Misni priručnik«.

Autor se potrudio da iznese svoje poglede na prijevod i preporuča druge riječi mjesto upotrijebljenih. No, da li je baš njegova riječ najpogodnija i pravilna? O tom bi se moglo sumnjati. Na primjer: obara se na riječ, glagol: blagosiljati i blagoslivljati pa zamjera što se sad ovako a sad onako piše u našim knjigama. I patetično naglasuje: »A samo je jedno točno!: Međutim, samo jedan pogled u Pravopis pokazuje da je i jedno i drugo točno! Naši su se biskupi odlučili za: blagoslivljati.

»Smiluj nam se! Biskupi narediše da se u litanijama moli: Smiluj se nama«, tvrdi autor i pita: »Kako napokon mora biti?« Podsjećamo autora da su Biskupske konferencije još godine 1960. **propisale** da se u litanijama ima moliti: »smiluj nam se«. A tako je i u svim novim liturgijskim tekstovima u hrvatskom prijevodu što su ih Biskupske konferencije potvrdile (na pr.: u Slavi). Latinsko »miserere nobis« prevode biskupi sa: »smiluj nam se«.

Autor zamjera i prijevodu Confiteor-a. Obara se na aorist: »da sagriješih«. I pita: »Zar se ne radi o svim prošlim grijesima a ne o nekom trenutnom grijehu;« Ponajprije valja naglasiti da se tu i ne radi toliko o grijesima i o ispovijedanju grijeha u običajenom smislu riječi nego **o priznavanju subjektivne krivnje** u našim grijesima. Ono mea culpa ne znači: moj grijeh, kako smo to

preuzeli iz staroslovenskog prijevoda nego je to instrumentalni ablativ i naglasuje našu krivnju u grijehu. Prijevod bi, dakle, po našem mišljenju trebalo glasiti: Ispovijedam, priznajem... da sagriješih... svojom krivnjom... Tako i njemački prijevod glasi: Ich bekenne... dass ich viel gesündigt habe... durch meine Schuld... Talijanski: Confesso... che ho molto peccato... per mia colpa...

Zatim: zar aktuelni grijeh nije trenutni čin? Pristanak volje čini grijeh mojim grijehom, a to je trenutni čin. Čim sam privolio i kadgod sam privolio, u tom trenutku sagriješih! Budući da se radi o priznavanju subjektivne krivnje na mjestu je i ono izričito »da« i ne smatramo da bi bilo izrazitije da stoji uzročno »jer«. — Quot homines, tot sententiae! Zista najbolje da se držimo onoga što biskupi odrediše.

Inače. slažemo se s mišljenjem autora: »Liturgijske knjige ne smije priređivati mali broj ljudi. Potrebno je mnoge saslušati. Naći stručnjake...« i za jezik i za ostalo!

Za DLO Zagreb
Dr Josip Salač

»UNIVERSA LAUS«

Bravci Službe božje že nekoliko poznajo mednarodna prizadevanja za napredek cerkvenega petja in glasbe sploh pri obredih v domačem jeziku (prim. poročilo o študijskem tednu v Fribourgu v zadnjem zvezku Službe božje leta 1965). Žal niso bili posebej obveščeni o nadaljevanju tega dela, ki je bilo, sicer v ožjem krogu in samo za določen del liturgije, po veliki noči 1966 v Luganu, v isti hiši, kjer je bil 1953, leta slavni liturgični kongres.

Tam so glasbeniki in liturgisti lani razpravljali o spremenljivih mašnih spevih (prim. poročilo v »Bogoslovnem vestniku« 1966, štev. 1-2, str. 129-130). Takrat so tudi formalno ustanovili mednarodno študijsko skupino ljudi, glazbenikov in liturgistov, ki so pripravljeni teoretično in praktično reševati vprašanja v zvezi z uvajanjem domačega jezika v liturgijo. Ime te skupine »Universa laus« je postalo v kmalu znano, skorajda ne toliko zaradi prijateljev kakor zaradi tistih, ki bi hoteli v bogoslužju obdržati čim več latinščine ter imajo tudi svoje mednarodno društvo »Una voce«.

Poleti so se namreč po revijah in celo v časopisih pojavile različne novice, kako da je sv. stolica uradno prepovedala delovanje te skupine, čeprav je bilo znano, da je ob ustanovi ti prejela posebno papeževo pozdravno pismo, ki je bilo hkrati s poročilom o sestanku objavljeno celo v poluradnem listu svéta za izvajanje konstitucije o svetem bogoslužju »Notitiae« v štev. 18. Skupino »Universa laus« so hoteli kot prepvedano predstaviti celo na 5. međunarodnem kongresu za crkveno glasbo avgusta 1966 v Chicago-Milwaukee, ki ga je organizovala uradna mednarodna zvezda za cerkveno glasbo (CIMS). Šele sporočilo (»doverosa precisazione«) na prvih straneh lista »Notitiae« štev. 21/22 je v septembru razčistilo položaj: o kakšni prepovedi študijske skupine »Univera laus« ni govora, pač pa naj bi se ob svojem času kot celota vključila v CIMS, ki je uradna cerkvena zveza vseh različnih smeri cerkvene glasbe.

Po tem sporočilu so mogli voditelji skupine pripraviti prvo številko svojega informativenga vestnika »Universa laus«. V januarju 1967 je bil razposlan vsem, ki so že člani te skupine, ali se zani-

preuzeli iz staroslovenskog prijevoda nego je to instrumentalni ablativ i naglasuje našu krivnju u grijehu. Prijevod bi, dakle, po našem mišljenju trebalo glasiti: Ispovijedam, priznajem... da sagriješih... svojom krivnjom... Tako i njemački prijevod glasi: Ich bekenne... dass ich viel gesündigt habe... durch meine Schuld... Talijanski: Confesso... che ho molto peccato... per mia colpa...

Zatim: zar aktuelni grijeh nije trenutni čin? Pristanak volje čini grijeh mojim grijehom, a to je trenutni čin. Čim sam privolio i kadgod sam privolio, u tom trenutku sagriješih! Budući da se radi o priznavanju subjektivne krivnje na mjestu je i ono izričito »da« i ne smatramo da bi bilo izrazitije da stoji uzročno »jer«. — Quot homines, tot sententiae! Zista najbolje da se držimo onoga što biskupi odrediše.

Inače, slažemo se s mišljenjem autora: »Liturgijske knjige ne smije priređivati mali broj ljudi. Potrebno je mnoge saslušati. Naći stručnjake...« i za jezik i za ostalo!

Za DLO Zagreb
Dr Josip Salač

»UNIVERSA LAUS«

Bravci Službe božje že nekoliko poznajo mednarodna prizadevanja za napredek cerkvenega petja in glasbe sploh pri obredih v domačem jeziku (prim. poročilo o študijskem tednu v Fribourgu v zadnjem zvezku Službe božje leta 1965). Žal niso bili posebej obveščeni o nadaljevanju tega dela, ki je bilo, sicer v ožjem krogu in samo za določen del liturgije, po veliki noči 1966 v Luganu, v isti hiši, kjer je bil 1953. leta slavni liturgični kongres.

Tam so glasbeniki in liturgisti lani razpravljali o spremenljivih mašnih spevih (prim. poročilo v »Bogoslovnem vestniku« 1966, štev. 1-2, str. 129-130). Takrat so tudi formalno ustanovili mednarodno študijsko skupino ljudi, glazbenikov in liturgistov, ki so pripravljeni teoretično in praktično reševati vprašanja v zvezi z uvajanjem domačega jezika v liturgijo. Ime te skupine »Universa laus« je postalo v kmalu znano, skorajda ne toliko zaradi prijateljev kakor zaradi tistih, ki bi hoteli v bogoslužju obdržati čim več latinščine ter imajo tudi svoje mednarodno društvo »Una voce«.

Poleti so se namreč po revijah in celo v časopisih pojavile različne novice, kako da je sv. stolica uradno prepovedala delovanje te skupine, čeprav je bilo znano, da je ob ustanovi ti prejela posebno papeževo pozdravno pismo, ki je bilo hkrati s poročilom o sestanku objavljeno celo v poluradnem listu svéta za izvajanje konstitucije o svetem bogoslužju »Notitiae« v štev. 18. Skupino »Universa laus« so hoteli kot prepvedano predstaviti celo na 5. međunarodnem kongresu za crkveno glasbo avgusta 1966 v Chicago-Milwaukee, ki ga je organizovala uradna mednarodna zvezda za cerkveno glasbo (CIMS). Šele sporočilo (»doverosa precisazione«) na prvih straneh lista »Notitiae« štev. 21/22 je v septembru razčistilo položaj: o kakšni prepovedi študijske skupine »Univera laus« ni govora, pač pa naj bi se ob svojem času kot celota vključila v CIMS, ki je uradna cerkvena zveza vseh različnih smeri cerkvene glasbe.

Po tem sporočilu so mogli voditelji skupine pripraviti prvo številko svojega informativenga vestnika »Universa laus«. V januarju 1967 je bil razposlan vsem, ki so že člani te skupine, ali se zani-

majo za njeno delo, ali pa so bili njehovi naslovi sporočeni generalnemu sekretariatu (naslov: Universa laus, c. p. 78 CH 1950 Sion 2 — Švica).

V tej prvi številki vestnika je v šestih jezikih kratek popis zgodovine nastanka in dela študijske skupine, poročilo o študijskem sestanku v Luganu, prvi zametek cerkvenoglasbene bibliografije ter sporočilo o letošnjem mednarodnem študijskem tednu, ki bo od 28. avgusta do 3. septembra v Pamploni v Španiji. Seveda so iz »Notitiae« ponatisnili in prevedli sporočilo, ki je omogučilo nadaljnje delo ter vsem označilo značaj skupine, ki nosi naziv »Universa laus«. Upajmo, da bodo v 2. številki vestnika tudi bravci po svetu zvedeli kaj več o cerkvenoglasbeni dejavnosti v Jugoslaviji.

Marijan Smolik

PREVAĐANJE LATINSKIH TEKSTOVA

Zadnji broj g. 1966. »Službe Božje«, str. 87 sl., donaša neke savjete za misni priručnik. Dobro je da tako i »obični« svećenici stavljaju korisne primjedbe. Kad bi se što prije (!) izdao prijevod i za ostale dijelove misala, osim što bi se time zadovoljile svagdanje potrebe, dala bi se prigoda za kritiku koja bi mogla koristiti za što savršeniji definitivni prijevod cijelog misala.

Ja se ne mogu upuštati u jezikovne finese, ali želim upozoriti na upotrebu jasnoće i točnosti. Na blagdan Bezgr. začeća Dj. M. zapeo sam kod Popričesne molitve gdje se kaže: »... grijeha od kojega si divno očuvao bezgriješno začešće blažene Marije.« To je doslovan prijevod latinskog teksta. U njemu se »Immaculata conceptio« smatra kao osoba; ali mi tako ne shvaćamo. Potražio sam službeni talijanski prijevod i našao ovo: »... colpa, dalla qualle... hai preservato la beata vergine Maria **nella** sua Immacolata Concezione«. To znači: »grijeha od kojega si očuvao B.D.M. u njezinom Bezgrešnom začeću.

U misalima što ih je prije rata, od 1934 dalje, donašao »Život s Crkvom« (u Hvaru) onaj tekst glasi hrvatski ovako: »... grijeha od kojega si izvanrednom povlasticom **očuvao Blaženu Mariju u neoskvrnjenom začeću«.** Tako je bilo dobro.

Dr Ivan Pavić

»BILO JE NEKOČ...«

Tako so nekdaj naše babice začele pripovedovati zgodbe o čudnih, neverjetnih dogodkih, prav tako pa bomo lahko že kmalu začenjali zgodbe o liturgiji pred liturgično obnovo.

»Bilo je nekoč«... dobri dve leti po začetku izvajanja liturgične reforme, v mestni cerkvi, ozvočeni, v delavnik pri peti maši za rajne.

Sorodniki umrlega, ne ravno preveč pogostni obiskovalci cerkvenih obredov, so bili nekoliko zmedeni že pred začetkom svoje maše, kajti k dvema oltarjema na zelo vidnem mestu v crkvi, sta ob isti uri pristopila dva duhovnika v crni mašni obleki (čeprav je bil advent — papo, morda sta imela kakšen privilegij). Potem se je le začela tudi »njihova« maša pri glavnem oltaru: spoznali so jo po tem, ker so na koru začeli peti slovensko mašo za rajne. Žal tega petja niso mogli kdo ve taj razumeti, ker pač ni bilo razumljivo. Morda niso niti opazili, da ni več latinsko.

majo za njeno delo, ali pa so bili njehovi naslovi sporočeni generalnemu sekretariatu (naslov: Universa laus, c. p. 78 CH 1950 Sion 2 — Švica).

V tej prvi številki vestnika je v šestih jezikih kratek popis zgodovine nastanka in dela študijske skupine, poročilo o študijskem sestanku v Luganu, prvi zametek cerkvenoglasbene bibliografije ter sporočilo o letošnjem mednarodnem študijskem tednu, ki bo od 28. avgusta do 3. septembra v Pamploni v Španiji. Seveda so iz »Notitiae« ponatisnili in prevedli sporočilo, ki je omogučilo nadaljnje delo ter vsem označilo značaj skupine, ki nosi naziv »Universa laus«. Upajmo, da bodo v 2. številki vestnika tudi bravci po svetu zvedeli kaj več o cerkvenoglasbeni dejavnosti v Jugoslaviji.

Marijan Smolik

PREVAĐANJE LATINSKIH TEKSTOVA

Zadnji broj g. 1966. »Službe Božje«, str. 87 sl., donaša neke savjete za misni priručnik. Dobro je da tako i »obični« svećenici stavljaju korisne primjedbe. Kad bi se što prije (!) izdao prijevod i za ostale dijelove misala. osim što bi se time zadovoljile svagdanje potrebe, dala bi se prigoda za kritiku koja bi mogla koristiti za što savršeniji definitivni prijevod cijelog misala.

Ja se ne mogu upuštati u jezikovne finese, ali želim upozoriti na upotrebu jasnoće i točnosti. Na blagdan Bezgr. začeća Dj. M. zapeo sam kod Popričesne molitve gdje se kaže: »... grijeha od kojega si divno očuvao bezgriješno začešće blažene Marije.« To je doslovan prijevod latinskog teksta. U njemu se »Immaculata conceptio« smatra kao osoba; ali mi tako ne shvaćamo. Potražio sam službeni talijanski prijevod i našao ovo: »... colpa, dalla qualle... hai preservato la beata vergine Maria **nella** sua Immacolata Concezione«. To znači: »grijeha od kojega si očuvao B.D.M. u njezinom Bezgrešnom začeću.

U misalima što ih je prije rata, od 1934 dalje, donašao »Život s Crkvom« (u Hvaru) onaj tekst glasi hrvatski ovako: »... grijeha od kojega si izvanrednom povlasticom **očuvao Blaženu Mariju u neoskvrnjenom začeću«.** Tako je bilo dobro.

Dr Ivan Pavić

»BILO JE NEKOČ...«

Tako so nekdaj naše babice začele pripovedovati zgodbe o čudnih, neverjetnih dogodkih, prav tako pa bomo lahko že kmalu začenjali zgodbe o liturgiji pred liturgično obnovo.

»Bilo je nekoč«... dobri dve leti po začetku izvajanja liturgične reforme, v mestni cerkvi, ozvočeni, v delavnik pri peti maši za rajne.

Sorodniki umrlega, ne ravno preveč pogostni obiskovalci cerkvenih obredov, so bili nekoliko zmedeni že pred začetkom svoje maše, kajti k dvema oltarjema na zelo vidnem mestu v crkvi, sta ob isti uri pristopila dva duhovnika v crni mašni obleki (čeprav je bil advent — papo, morda sta imela kakšen privilegij). Potem se je le začela tudi »njihova« maša pri glavnem oltaru: spoznali so jo po tem, ker so na koru začeli peti slovensko mašo za rajne. Žal tega petja niso mogli kdo ve taj razumeti, ker pač ni bilo razumljivo. Morda niso niti opazili, da ni več latinsko.

majo za njeno delo, ali pa so bili njehovi naslovi sporočeni generalnemu sekretariatu (naslov: Universa laus, c. p. 78 CH 1950 Sion 2 — Švica).

V tej prvi številki vestnika je v šestih jezikih kratek popis zgodovine nastanka in dela študijske skupine, poročilo o študijskem sestanku v Luganu, prvi zametek cerkvenoglasbene bibliografije ter sporočilo o letošnjem mednarodnem študijskem tednu, ki bo od 28. avgusta do 3. septembra v Pamploni v Španiji. Seveda so iz »Notitiae« ponatisnili in prevedli sporočilo, ki je omogučilo nadaljnje delo ter vsem označilo značaj skupine, ki nosi naziv »Universa laus«. Upajmo, da bodo v 2. številki vestnika tudi bravci po svetu zvedeli kaj več o cerkvenoglasbeni dejavnosti v Jugoslaviji.

Marijan Smolik

PREVAĐANJE LATINSKIH TEKSTOVA

Zadnji broj g. 1966. »Službe Božje«, str. 87 sl., donaša neke savjete za misni priručnik. Dobro je da tako i »obični« svećenici stavljaju korisne primjedbe. Kad bi se što prije (!) izdao prijevod i za ostale dijelove misala, osim što bi se time zadovoljile svagdanje potrebe, dala bi se prigoda za kritiku koja bi mogla koristiti za što savršeniji definitivni prijevod cijelog misala.

Ja se ne mogu upuštati u jezikovne finese, ali želim upozoriti na upotrebu jasnoće i točnosti. Na blagdan Bezgr. začeća Dj. M. zapeo sam kod Popričesne molitve gdje se kaže: »... grijeha od kojega si divno očuvao bezgriješno začešće blažene Marije.« To je doslovan prijevod latinskog teksta. U njemu se »Immaculata conceptio« smatra kao osoba; ali mi tako ne shvaćamo. Potražio sam službeni talijanski prijevod i našao ovo: »... colpa, dalla qualle... hai preservato la beata vergine Maria **nella** sua Immacolata Concezione«. To znači: »grijeha od kojega si očuvao B.D.M. u njezinom Bezgrešnom začeću.

U misalima što ih je prije rata, od 1934 dalje, donašao »Život s Crkvom« (u Hvaru) onaj tekst glasi hrvatski ovako: »... grijeha od kojega si izvanrednom povlasticom **očuvao Blaženu Mariju u neoskvrnjenom začeću«**. Tako je bilo dobro.

Dr Ivan Pavić

»BILO JE NEKOČ...«

Tako so nekdaj naše babice začele pripovedovati zgodbe o čudnih, neverjetnih dogodkih, prav tako pa bomo lahko že kmalu začenjali zgodbe o liturgiji pred liturgično obnovo.

»Bilo je nekoč«... dobri dve leti po začetku izvajanja liturgične reforme, v mestni cerkvi, ozvočeni, v delavnik pri peti maši za rajne.

Sorodniki umrlega, ne ravno preveč pogostni obiskovalci cerkvenih obredov, so bili nekoliko zmedeni že pred začetkom svoje maše, kajti k dvema oltarjema na zelo vidnem mestu v crkvi, sta ob isti uri pristopila dva duhovnika v crni mašni obleki (čeprav je bil advent — papo, morda sta imela kakšen privilegij). Potem se je le začela tudi »njihova« maša pri glavnem oltaru: spoznali so jo po tem, ker so na koru začeli peti slovensko mašo za rajne. Žal tega petja niso mogli kdo ve taj razumeti, ker pač ni bilo razumljivo. Morda niso niti opazili, da ni več latinsko.

Tudi mašnika, ki je pel prošnjo, bral berilo in evangelij, se je kljub ozvočenju dalo v sredi cerkve le težko razumeti. Najbrž je premalo razločno in glasno izgovarjal, ker se je pač zanašal na mikrofon, kar je zelo pogostna napaka v ozvočenih cerkvah.

Oba mašnika pri stranskih oltarjih sta seveda medtem k svojima mašama pritegnila nekaj ljudi, ki so v cerkvi vstajali pri njunem evangeliju ter pazili na druge slavne mašne dele, saj sta oba ministranta vneto zvonila celo pri »Svet, svet, svet«, kaj šele pri povzdigovanju. Sorodniki, ki so bolj malo poučeni o novih cerkvenih zadevah, so večkrat oklevali, koga naj bi posnemali in kdaj bi morali tudi oni vstati ali poklekniti.

Skladba, ki so jo peli na koru, je bila seveda zložena po nekdanjih pravilih, in zato so šele po povzdignovanju peli »Blagoslovljen, ki prihaja v imenu Gospodovem«, prav tako je organist začel peti obhajilni spev šele takrat, ko se je mašnik po obhajanju precejšnjega števila vernikov vrnil k oltarju.

Med obhajilom se je cerkovnik tudi spomnil, da bo čas prižgati sveče okrog »tumbe«, čeprav bi bilo lepše, da bi gorele med celo mašo. Tudi v mašnikovih **»obrednih«** je kljub sicer lepemu maševanju živelo še precej starega duha in je zato sam prinesel kelih ter ga na oltar postavil že v začetku maše, kelih je ostal na oltarju tudi potem, ko ga je po obhajilu izmil. Po končani maši si je nadel pluvial kar na sredi pod stopnicami, ko pa je končal »Reši me«, se je vrnil k oltarju, z njega vzel kelih, strežnik pa knjigo, pa sta odšla v zakristijo.

MS

† Dr MATE UJEVIĆ

I njega nema više među nama! Srušio se jedan cedar.

Umro je u Zagrebu 7. I 1967 — u centru hrvatske kulture za koju je **najzaslužniji** sin našeg naroda u ovom stoljeću.

Podlegao je teškoj operaciji, poslije nego je izgorio neumorno. inteligentno, bez predaha **mobilizirajući hrvatsku inteligenciju na stvaranju kulturnih dobara za sreću hrvatskog naroda.** Njegov ga je fenomenalni radni elan grizao, i onaj jaki organizam, kao da je bio odvaljen od biokovskih litica, — klonuo je i pao u 66 g. života. Umro je kao junak intelektualnog rada — rijedak uzor za mladu generaciju kako se gori i izgara za vječne ideale zdrave kulture — za Vjeru i Domovinu.

Rodio se 13-VII-1901 dr Mate Ujević u Krivodolu kod Imotskoga na pogled gordog biokovskog masiva. Pohađao je šest godina **Franjevačku klasičnu gimnaziju** u Sinju. Bio je uvijek odličan đak. Sedmi i osmi razred svršio je i maturirao **u Splitu.** Upisao se na filozofski fakultet i pohađao je slavistiku u **Zagrebu** i u **Ljubljani. Doktorirao je na dizertacije o svećeniku-pjesniku Jovanu Hraniloviću.** Odmah je postao **profesor na Nadbiskupskoj Gimnaziji** na Šalati, u Zagrebu. Pozitivno je djelovao na intelektualno moralnoj formaciji svećeničke generacije između dva Svjetska rata, jer je bio za mlade bogoslove ne samo izvrstan nastavnik već i neslužbeni pedagog.

Mate Ujević, još kao mladi gimnazijalac u Sjemeništu u Sinju, puno se je interesirao za **literarni apostolat,** pa je uređivao potajno **»Sinjski Đak«.** Kao srednjoškolac u Splitu surađivao je u

Tudi mašnika, ki je pel prošnjo, bral berilo in evangelij, se je kljub ozvočenju dalo v sredi cerkve le težko razumeti. Najbrž je premalo razločno in glasno izgovarjal, ker se je pač zanašal na mikrofon, kar je zelo pogostna napaka v ozvočenih cerkvah. Oba mašnika pri stranskih oltarjih sta seveda medtem k svojima mašama pritegnila nekaj ljudi, ki so v cerkvi vstajali pri njunem evangeliju ter pazili na druge slavne mašne dele, saj sta oba ministranta vneto zvonila celo pri »Svet, svet, svet«, kaj šele pri povzdigovanju. Sorodniki, ki so bolj malo poučeni o novih cerkvenih zadevah, so večkrat oklevali, koga naj bi posnemali in kdaj bi morali tudi oni vstati ali poklekniti.

Skladba, ki so jo peli na koru, je bila seveda zložena po nekdanjih pravilih, in zato so šele po povzdignovanju peli »Blagoslovljen, ki prihaja v imenu Gospodovem«, prav tako je organist začel peti obhajilni spev šele takrat, ko se je mašnik po obhajanju precejšnjega števila vernikov vrnil k oltarju.

Med obhajilom se je cerkovnik tudi spomnil, da bo čas prižgati sveče okrog »tumbe«, čeprav bi bilo lepše, da bi gorele med celo mašo. Tudi v mašnikovih **»obrednih«** je kljub sicer lepemu maševanju živelo še precej starega duha in je zato sam prinesel kelih ter ga na oltar postavil že v začetku maše, kelih je ostal na oltarju tudi potem, ko ga je po obhajilu izmil. Po končani maši si je nadel pluvial kar na sredi pod stopnicami, ko pa je končal »Reši me«, se je vrnil k oltarju, z njega vzel kelih, strežnik pa knjigo, pa sta odšla v zakristijo.

MS

† Dr MATE UJEVIĆ

I njega nema više među nama! Srušio se jedan cedar.
Umro je u Zagrebu 7. I 1967 — u centru hrvatske kulture za koju je **najzaslužniji** sin našeg naroda u ovom stoljeću.
Podlegao je teškoj operaciji, poslije nego je izgorio neumorno. inteligentno, bez predaha **mobilizirajući hrvatsku inteligenciju na stvaranju kulturnih dobara za sreću hrvatskog naroda.** Njegov ga je fenomenalni radni elan grizao, i onaj jaki organizam, kao da je bio odvaljen od biokovskih litica, — klonuo je i pao u 66 g. života. Umro je kao junak intelektualnog rada — rijedak uzor za mladu generaciju kako se gori i izgara za vječne ideale zdrave kulture — za Vjeru i Domovinu.

Rodio se 13-VII-1901 dr Mate Ujević u Krivodolu kod Imotskoga na pogled gordog biokovskog masiva. Pohađao je šest godina **Franjevačku klasičnu gimnaziju** u Sinju. Bio je uvijek odličan đak. Sedmi i osmi razred svršio je i maturirao u **Splitu.** Upisao se na filozofski fakultet i pohađao je slavistiku u **Zagrebu** i u **Ljubljani. Doktorirao je na dizertacije o svećeniku-pjesniku Jovanu Hranilo-viću.** Odmah je postao **profesor na Nadbiskupskoj Gimnaziji** na Šalati, u Zagrebu. Pozitivno je djelovao na intelektualno moralnoj formaciji svećeničke generacije između dva Svjetska rata, jer je bio za mlade bogoslove ne samo izvrstan nastavnik već i neslužbeni pedagog.

Mate Ujević, još kao mladi gimnazijalac u Sjemeništu u Sinju, puno se je interesirao za **literarni apostolat,** pa je uređivao potajno **»Sinjski Đak«.** Kao srednjoškolac u Splitu surađivao je u

»Studium«, s B. Radicom i dr., tom glasilu splitskih kat. srednjoškolaca. Kao akademičar-Domogajac u Zagrebu bio je — neke godine — suradnik **»Luči«**, centralnog glasila Matničeva domogajskog đaštva, a kasnije je uređivao »Mladost«.

Kad je svršio akademiski studij pokrenuo je i uređivao literarno-kulturnu reviju **»Renesansa.«** Mnogo je surađivao u Marakovićevoj **»Hrvatskoj Prosvjeti«** a bio je i zagrebački urednik ljubljanskog **»Slovenca«.** Surađivao je na splitskom **»Jadranu«** i na zagrebačkoj **»Narodnoj Politici«**, na **»Hrvatskoj Riječi«**, **»Jutarnjim Novostima«**, **»Obzoru«** i Dulibićevoj **»Socijalna Misao«.**

Kroz prva 2 decenija svoga literarnog apostolata Mate Ujević je napisao mnogo: feljtona, putopisa o Engleskoj, Švedskoj, Grčkoj i Italiji, crtica, komentara, eseja vrlo uspjelih: o Sudeti, Kosoru, Finžgaru, Manzoniju, Papiniju, Taincu, Mauriacu..., i književnih kritika. Objavljivao je novele, pjesme i autobiografijski roman **»Mladost Tome Ivića«**, koji je objelodanilo Društvo sv. Jeronima 1932., kao i kulturno-historijski prikaz »Gradišćanski Hrvati 1934 g. Napisao je nekoliko pregleda hrvatske književnosti i pregled novije **»Hrvatske Književnosti«** g. 1932., a g. 1938. izdao je **»Hrvatsku Narodu Pjesmaricu«** od 12.000 stihova, jednu sintezu Kačićevih i narodnih pjesama.

U međuvremenu temeljito je proučavao historiju: i prava, i pomorstva i umjetnosti. Pratio je svu kulturnu aktivnost i produkciju u svijetu i kod nas. Sabravši golemi materijal i postigavši zamjernu erudiciju zamislio je ostvariti i darovati svome hrvatskom narodu — jednu bogatu sintezu kulturne baštine svijeta. I pokrenuo je pred II Svjetski rat — **Hrvatsku Enciklopediju«**, djelo grandiozno, plod njegova organizatorskog talenta, da iz nje zablista, **»Svijetla slika i konstruktivni lik hrvatskog čovjeka vrlo osjetljiva za etos, ljepotu i duhovno stvaranje«.** U tu je veliku svrhu sretno i spretno okupio preko 700 hrvatskih prvoklasnih intelektualaca, **»bez razlike pogleda i nadziranja«**, bez straha od ratnih stravičnih i mračnih zbivanja uvjeren da **»Duhovna dobra, a ne fizička snaga daju narodima posebno mjesto«.** I uspio je. Djelimično, jer je završetak rata slomio njegovo djelo u zamahu...

Kao izdavač Mate Ujević je objelodanio sabrana dela: Vladimira Nazora, Harambašića, Jorgovanovića, Galovića i Sudete. Pred smrt je mozgao i planirao izdati hrvatsku književnu krestomatiju. Neumitna smrt je pokosila njegove planove.

... Poslije II Svjetskog rata, kad je **M. Krleža** pokrenuo izdavanje brojnih enciklopedija u Leksikografskom zavodu, uzeo je za pomogača i suradnika **dra Matu Ujevića** jer je bio uvjeren da će on moći i znati realizirati njegove naume. I naš Mate imenovan je za pomoćnika Direktora Leksikografsog zavoda. Postao je glavni urednik Pomorske enciklopedije, šef Bibliografskog odjela, urednik bibliografskih izdanja, zamjenik glavnog redaktora »Enciklopedije Jugoslavije«, suradnik i redaktor različitih zavodskih izdanja... Radio je neumorno. Pomagao svakome. Bdio nad čitavim radom u Zavodu da sačuva znanstveni stil i kulturnu visinu ljudi i radova.

Zagrebački **»Vjesnik«** od 9. I 67. u članku: **»In memoriam Mati Ujeviću«** između mnogih pohvala piše: »Među trajne zasluge Ujevićeve spada... objavljivanje Bibliografije radova svih periodičnih izdanja od prvih početaka naše publicistike do 1945. Milijunski fond bibliografskih jedinica... bit će za buduće generacije naših

naučnih radnika neiscrpivo vrelo neophodno potrebnih bibliografskih informacija.« U istom članku »Vjesnik« konstatira: »Nestao je iz naše sredine jedan od pionira naše suvremene leksikografije.«

»Radio«-Zagreb popratio je vrlo simpatično životno djelo Pokojnika. Špiker je izjavio: »Nestao je jedan od onih koji su se odvažili na stvaranje jugoslovenske Enciklopedije, bez sumnje **najznačajnijeg naučnog pothvata u našoj historiji.** To je bio Mate Ujević.Učestvovao je u organizaciji Jugoslovenskog Leksikografskog Zavoda, te od prvog dana koordinirao je djelatnost svih odjela toga Zavoda,... i rukovodio na svim enciklopedijama.«

Zatim je glasnogovornik Radija, ovako okarakterizirao Matu Ujevića.

»Bio je čovjek neobične erudicije, umjetničkog senzibiliteta i naučnog kriterija. Od nepreglednog mnoštva građen iz svjetske baštine, kulturne i civilizacijske, znao je sagledati jedinstvenu cjelinu, pa je po tome bio — i filozof, iako nije pisao filozofske traktate i spekulativne rasprave.«

G. **Saša Vereš** napisao je na »Telegramu« od 13. I 1967. vrlo topli članak o humanom liku velikog čovjeka i velikog srca Mate Ujevića. I piše doslovno i ovo: »Bilo je nečeg pjesničkog, dječačkog, začuđenog i ponesenog u Ujevičevoj ličnosti, pa nije dosta reći da je bio vrstan organizator, neumoran, tačan, ustrajan i metodičan, već treba dopisati: Bio je veliki sanjar, entuzijast, rođeni pokretač i animator, eruptivna priroda koja ne voli odlaganje ni polovičnost«.

* *
*

... Velik je dr Mate Ujević kao književnik, velik kao pisac, velik kao izvanredni organizator kulturnih veledjela, ali je naš Mate najveći kao **praktični katolik** kroz čitav svoj život u privatnom i javnom radu. On se u ničemu nije ogriješio s obzirom na katoličku vjeru i kršć. moral. U svojoj časnoj i čestitoj obitelji živeći u savršenoj kršć. bračnoj vjernosti i ljubavi sa svojom **uzornom kršćankom gđom prof. Marijom, otac je sedmero djece.** Kad je gđa Marija rađala svoje poslednje dijete, iako je se nekršćenski svjetovalo da se podvrgne abortusu, ona, i njezin Pokojnik radije su voljeli smrt nego čedoubistvo. U onim očajnim časovima u Vrbanića ulici, u kapeli Gospe Lurdske — molilo se za njezin sretan porođaj. I rodila je u teškim i dugim bolovima svoje dijete. Osam ih je darovala Crkvi i narodu! Memento i uzor katoličkim intelektualcima.

... Naš Mate Ujević bio je **vjerni i časni član serafinskog III Reda.** Vršio je svoje kršć. dužnosti: primanjem Sakramenta i slušanjem sv. Mise. Zar je onda čudno da je prije smrti svijesno primio sve sv. Sakramente da čist stupi pred lice svoga Stvoritelja. Svoju ljubav prema Franji Asiškome, i kršćanskoj praksi usisao je u Franj. Sjemeništu u Sinju, pa je uvijek bio u intimnom bratsvu i prijateljstvu s ocima: Grabićem, Vodanavićem, Bajićem,... ostvarujući serafinski ideal u svome privatnom i obiteljskom životu.

Napominjem jednu značajnu činjenicu: Prije II Svjetskog rata jedna značajna skupina odličnih katoličkih intelektualaca svakog mjeseca okupljala se u lijepoj kapelici Gospe Lurdske u Vrbanićevoj ulici. Tu im je p.o. Leonard Bajić, poznati duhovni pisac i

konferensijer, držao **mjesečnu rekolekciju** o gorućim duhovnim problemima u duhu franjevačkog kristocetizma. Pokojni Mate Ujević uvijek je prisustvovao i odgajao svoj duh franjevačkim kristocentričnim, marijanskim i ekumenskim mislima. Tim više što je bio u čestom prijateljskom i bratskom dijalogu s blpk. o. drom P. Grabićem i Matom Vodanovićem.

Od izuzetne je važnosti Ujevićev članak iz god. 1925. na »**Luči**«: »**Nakon 20 godina.**« U njemu proročki naviješta **ekumenski** program, kao da ga je stilizirao poslije II Vatikanskog Koncila. On je onda doslovno napisao:

»Naš ideal jest u stvaranju društva koje svoj moral crpi iz kršćanstva i koje osjeća jedinstvenost mističnog tijela opće Crkve Bogom upravljane. To društvo nije bojovna četa; ona mora biti povezana ljubavlju i razumjevanjem za bol čovječanstva, za čovječju dušu, za sve ono što čovjeka čini čovjekom i da, praktično proživljavajući u sebi Kristovu nauku, donese u život ljepotu djela, svježinu misli, plemenitost osjećaja, dubinu srca i širinu pogleda. **Ne tražimo moć, nego srce**«. Ovo je dr Mate Ujević napisao pred 40 godina. A II Vatikanski Sabor zacrtao je generalnu liniju teorije i akcije za svu Crkvu — **ekumenski dijalog sa svima! A Pavao VI** u »**Alma Mater**« stavlja na dnevni red Crkve kao **stjegonožu ekumenizma franjevačkog teologa — filozofa Duns Skota.** Mate Ujević je odgojen u Sinju i u zagrebačkoj Vrbanićevoj ulici u ekumanskom karitativnom duhu. I on razgovara, surađuje sa svima na kultrnom sektoru **ne odričući se pvojih ideala,** promičući dobro što je više mogao i **zaštićujući egzistenciju mnogih** pod lozinkom: Ne mač, nego srce! Iz zahvalnosti prema svojim učiteljima, kao odlični član III Reda. **Želio je da ga pokopaju franjevačka braća iz Vrbanićeve ulice.** ... I pokopann je svečano, uz pratnju klera, inteligencije i mnoštva vjernika. Sprovod je vodio — kako je dr Mate Ujević i zaslužio — **uzoriti hrvatski Kardinal Dr F. Šeper.** Na Mirogoju su se od njega oprostili njegovi prijatelji dr Sibe Zaninović i dr Opitz: srdačno i tronutno.

»Glas Koncila«, br. 2. od 22. I 1967. posvetio mu je čitavu 7. stranicu iz pera Z. L. Istakao je sve Pokojnikove odlike i zasluge, a posebno je naglasio njegov kršć. život — kroz čitav život. Na operaciju je išao pošto se ispovjedio i pričestio. Pred smrt je u prisutnosti čitave porodice, tražio svećenika. Ponovo se ispovjedio, pričestio i primio sv. pomazanje. Kad mu je umirućemu plemenita gđa Marija šapnula da mu se rodio unuk, lagano se nasmješio, **i spokojno usnuo u Gospodinu.** Nad njegovim grobom njegova mlađa franjevačka braća s Kaptola otpjevali su: Evo kako umire pokojnik!

Zaista blpk. Mate Ujević umro je kršćanski kako je kršćanski i živio. Četrdeset i pet godina bio je na kulturnom sektoru svjedok Kristove istine. **Bio je jedan od najznačajnijih kulturnih prvaka predratnog Katoličkog pokreta. Može se ustvrditi da je bio najaktivniji kat. intelektualac u velikom kulturnom apostolatu u duhu ekumenskog dijaloga.** On je vrlo zaslužan za katolički stav. On je mnogostruko **zadužio mnoge kat. intelektualce.** On je svijetli primjer kako se može sačuvati katolički ideal, a mnogo raditi i uraditi u pluralističkom društvu. Svome bivšem pitomcu u Sinju želim vječni mir u svjetlu Kristovu.!

Dr fra Krsto Kržanić,